

И. А. КАРИМОВ

ИСТИҚЛОЛ
ВА
МАЊНАВИЯТ

НАШРИЁТДАН

Азиз китобхонлар!

XXI аср бўсағасида улуг тарихий воқеаларни бошдан кечирмоқдамиз. Дунё харитаси ўзгарди: жонажон Ватанимиз Ўзбекистон сиёсий мутелик ва асоратдан қутулиб, мустақил давлат сифатида жаҳонга танилди, истиқлол гоёларидан руҳланган эрксевар халқимиз Президент И. А. Каримовнинг доно раҳбарлиги остида янги жамият қурмоқда, мустақиллик пойдевори тобора мустаҳкамланиб бораётир. Халқимиз ўз ери, ўз тили, ўз динига эга бўлди; миллий ғурури, иззат-обрўси тикланиб, қадриятларимиз, маънавий меросимиздан баҳраманд бўлмоқдамиз. Дарҳақиқат, истиқлол ва маънавият бир-бирига гоёт боғлиқ тушунчалар. Маънавияти буюк халқни қул қилиш, абадий истибодда сақлаш мумкин эмас. Шу каби маънавиятнинг камол топиши, қалбларга сингиши учун истиқлолни мустаҳкамлаш ҳам лозим бўлади. Қудратли давлат, буюк ижтимоий-иқтисодий ислохотлар қудратли маънавият заминида вужудга келади. Ҳар шахснинг ва бутун миллатнинг камолоти орқали демократик ҳуқуқий давлат барпо этилади. Давлатимиз раҳбари шу боис ҳам маърифат ва маънавиятга доимий эътибор бериб келмоқда. Шу оқилона сиёсат туфайли халқимиз ўзлигини таниб, ўз шажарасини идрок этмоқда. Маданий-маънавий қадриятлар, бей ме-

росимизни ўзлаштириш асосида мустақиллик мафкурасининг шаклланиш жараёни ҳам аниқ кўзга ташланиб бормоқда.

И. А. Каримов ҳар бир маъруза ва нутқида, суҳбатларида маънавиятнинг аҳамияти ва ролига тўхтаб ўтади, унинг асарларида маънавият ўзига хос йўлдан бораётган республикамиз тараққиётининг устувор тамойилларида бири сифатида асослаб берилган, маърифат ва маънавиятнинг ривожланиш негизлари, қудрати ва аҳамияти, маънавий камолот йўллари кўрсатилган, бу соҳадаги вазифа ва тadbирлар белгиланган. Президентимиз асарлари, нутқларида халқимизнинг дил-дялидан жой олган илҳомбахш, пурмаъно фикрлар баён этилган.

Бу фикр-мулоҳазалар халқимиз маънавияти ва маърифатини ривожлантириш ишининг муҳим дастуридир. Шунинг учун биз ушбу фикрларни жамлаб, алоҳида китоб қолида нашр этишни лозим топдик.

Иқтибослар И. А. Каримовнинг асосан 1991—1994 йилларда эълон қилинган маъруза ва нутқларидан олинди, улар хронологик тартибда эмас, балки мазмун-маъноси ва йўналишига қараб жойлаштирилди.

Олинган иқтибосларнинг манбаси кўрсатилди, шунингдек китобхонларга қўшимча қулайлик туғдириш мақсадида библиография ҳам илова қилинди.

МУСТАҚИЛ ЎЗБЕКИСТОННИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ НЕГИЗЛАРИ

Ўзбекистонни янгилаш ва ривожлантиришнинг ўз йўли тўртта асосий негизга асосланади. Бу негизлар:

- умуминсоний қадриятларга содиқлик;
- халқимизнинг маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- инсоннинг ўз имкониятларини эркин намойиш қилиши;
- ватанпарварлик.

Мустақил Ўзбекистоннинг куч-қудрати манбаи — халқимизнинг умуминсоний қадриятларга содиқлигидир. Халқимиз адолат, тенглик, аҳил қўшничилик ва инсонпарварликнинг нозик куртакларини асрлар оша авайлаб-асраб келмоқда. Ўзбекистонни янгилашнинг олий мақсади ана шу анъаналарни қайта тиклаш, уларга янги мазмун бағишлаш, заминимизда тинчлик ва демократия, фаровонлик, маданият, виждон эркинлиги ва ҳар бир кишини камол топтиришга эришиш учун зарур шарт-шароит яратишдир.

Инсонпарварлик — бу ўзбек халқи миллий руҳиятининг ажралмас ғазилатидир. Шафқатсизлик ва зўравонлик унинг табиатига ётдир. Бизнинг халқимиз ўзининг воқеаларга бой кўп минг йиллик тарихи давомида кўп нарсаларни бошидан кечирди — маданият, илм-фан, ўз давлатчилиги ютуқлари нашидасини сурди, ўзаро

низолар, бегоналар асорати аламини тортди, энг яхши ўғил-қизларидан жудо бўлди. Лекин тарихнинг ўйини ҳам, рмонсиз жангу жадаллар ҳам, табиий офатлар ва очлик ҳам халқимизнинг инсонийлик табиатига доғ туширолмади. Ўзбек оиласида бугунги кунда яхшилик ва ёруғлик, болаларга меҳр, катталарга ҳурмат, яқинларга ва бошқаларнинг қайғусига ҳамдардлик мужассамлашгандир.

Ўзбекистон Шарқ маданиятининг энг яхши анъаналари йўлидан бориб, меҳмондўстлик ва аҳил дўстлик эшигини кенг очди, бадарға қилинганлар, ватанидан жудо бўлганлар, урушлар ва таъқибларнинг қурбонлари ҳар доим Ўзбекистонда бошпана топганлар, халқимизнинг меҳрибонлигидан баҳраманд бўлганлар. "Сен етим эмассан"— Улуғ Ватан уруши йилларида ўзбек қалбидан ота-онасидан ва киндик қони тўкилган хонадонидан жудо бўлган болаларга қарата ана шу юрак сўзлари янгради. Уша кезларда халқ шоири Ғафур Ғулом қуйидаги дардли сўзларни ёзган эди:

Сен етим эмассан,
Тинчлан, жигарим,
Қуёшдай меҳрибон
Ватанинг — онанг,
Заминдай вазмину
Меҳнаткаш, мушфиқ,
Истаган нарсангни тайёрлагувчи
Халқ бор — отанг бор.

Хонадонимиз бошига ташвиш тушганда ва 1966 йил зилзиласи Тошкентни вайрон этганда уни қайта тиклашда ўзбекистонликларга қардош халқлар ёрдамга келдилар. Ўзбекистон 120 дан ортиқ халқ вакиллари учун ўз уйидек

бўлиб қолди. Шунинг учун ҳам улар ўзбек халқига азиздир. Ҳозирги мураккаб вақтда ҳам ана шуларнинг ҳаммаси муқаддас хотира сифатида сақланиб, бизни Тарих ва Абадиёт олдида янада донороқ ва янада инсонийроқ қилмоқда...

Халқнинг маънавий руҳини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш — Ўзбекистонда давлат ва жамиятнинг энг муҳим вазифасидир. Маънавият шундай қимматбаҳо меваки, у бизнинг қадимий ва навқирон халқимиз қалбида бутун Инсониятнинг улкан оиласида ўз мустақиллигини тушуниб етиш ва озодликни севиш туйғуси билан биргаликда етилган. Маънавият инсонга она сути, ота намунаси, аждодлар ўғити билан бирга сингади. Она тилининг буюк аҳамияти шундаки, у маънавият белгиси сифатида кишиларни яқин қилиб жипслаштиради. Табиатга яқинлик, жонажон ўлканинг бениҳоя гўзаллигидан баҳраманд бўлиш маънавиятга озиқ беради, кучайтиради. Маънавият ўз халқининг тарихини, унинг маданияти ва вазифаларини чуқур билиш ва тушуниб етишга суянгандагина қудратли кучга айланади. Тарихга мурожаат қилар эканмиз, бу халқ хотираси эканлигини назарда тутишимиз керак. Хотирасиз баркамол киши бўлмаганидек, ўз тарихини билмаган халқнинг келажаги ҳам бўлмайди.

Маънавият турли халқлар ва мамлакатлар кишиларини қон-қардош қилади. Уларнинг тақдирини ўзаро ҳурмат асосида яқинлаштиради. Бизнинг маънавиятимиз асрлар давомида миллион-миллион кишилар тақдири билан шаклланган. Уни ўлчаб ҳам, поёнига етиб ҳам бўлмайди. У — инсон учун бутун бир Олам.

Маънавият инсонга ҳаводек, сувдек зарур. Заҳродаги сайёҳ ҳар доим булоқдан чанқоғини босади. Худди шунингдек инсон ҳам неча-неча изоблар ва қийинчиликлар билан маънавият чашмасини излайди. Ер, оила, ота-она, болалар, қариндош-уруғлар, қўни-қўшнилар, халқ, мустақил давлатимизга садоқат, инсонларга ҳурмат, ишонч, хотира, виждон, эркинлик — маънавиятнинг маъноси ана шундай кенг. Инсон уни Инсон даражасига кўтарадиган асосларнинг асосини ўз ақли билан том маънода қамрай олмайди. Инсон ўзини халқининг бир зарраси деб сезгандагина, у ҳақда ўйлаб, меҳнат қилиб яшагандагина маънавият билан туташади. Бизнинг одамларимиз Ватандан узоқлашганда жуда изтироб чекадилар, чунки уларнинг маънавият чашмаси гўё узоқлашиб кетгандек бўлади. Шунинг учун ҳам халқ ватандан йироқликни оғир қабул қилади, чунки унда ҳар бир қадрдон киши учун қайғурадиган умумий қалб бор.

Маънавият — тақдирнинг эҳсои эмас. Маънавият инсон қалбида камол топиши учун у қалбан ва виждонан, ақл ва қўл билан меҳнат қилиши керак. Бу хазина инсонга ҳаётда барқарорлик бағишлайди, унинг қарашлари шунчаки бойлик орттириш йўлида кун кўришга йўл қўймайди, фожиалар вақтида омон сақлаб қолади ва моддий қийинчилик кунларида иродани мустаҳкамлайди. Халқимизнинг хотираси ажойиб номларга бой. Бутун жаҳонга машҳур бўлган Беруний, Ал-Хоразмий, Ибн Сино, Имом Бухорий, Ат-Термизий, Аҳмад Яссавий, Улуғбек, Навоий ва бошқа кўпгина алломалар маънавияти кенг ва айни вақтда қисмати оғир бўлган сиймолардир. Улар ўзларини ҳақиқатга ташна ва ўзи ҳақиқат бўлган халққа

бағишладилар. Буюк аجدодларимизнинг улуғ номлари, халқ хотираси ва унинг тақдири муносиб давом этишга лойиқдир.

Олдин одамларга моддий бойлик бериш, сўнгра маънавий тўғрисида ўйлаш керак, дейдиганлар ҳақ бўлмасалар керак. Маънавий — инсоннинг, халқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-қудратидир. У йўқ жойда ҳеч қачон бахтсаодат бўлмайди. Нафақат кўҳна тарих, балки янги тарих ҳам бунинг кўплаб мисолларини беради.

Маънавийни мустақкамлаш учун меҳнат ва маблағни аяш ўз келажагига болта уриш демақдир. Ватан ва жаҳон маданиятининг, адабиёт ва санъатнинг ютуқлари ҳар бир оиллага етиб бориши учун оиланинг моддий таъминланганлигидан қатъи назар қулай шароитлар яратиш талаб этилади. Ижодий ходимларнинг маънавий кучига эркинлик бериш, уларга ҳар томонлама ёрдам кўрсатиш ҳам катта аҳамиятга эгадир.

Миллий маданиятнинг ўзига хослигини тиклашга алоҳида эътибор берилиши керак. Шў билан бирга миллий ўз-ўзини англашнинг тикланиши жаҳон инсонпарварлик маданияти ва умумбашарий қадриятлари идеалларидан, бизнинг кўп миллатли жамиятимиз анъаналаридан ажралиб қолиши мумкин эмас.

Таълим Ўзбекистон халқи маънавиятига яратувчилик фаоллигини бахш этади. Ўсиб келяётган авлоднинг барча энг яхши имкониятлари унда намоён бўлади, касб-корн, маҳорати узлуксиз такомиллашади, катта авлодларнинг доно тажрибаси англаб олинади ва ёш авлодга ўтади. Ёшлар, уларнинг иқтидорлиги ва билим олишга чанқоқлигидан таълим ва маънавийни тушуниб етиш бошланади...

Ўзбекистон фуқаросининг ватанпарварлиги — бу қайта ўзгаришлар йўлини кўрсатувчи, кўзланган мақсаддан четга чиқмайдиган йўлчи юлдуз, ишончли компасдир. Ўзбекистонга, унинг ери, табиатига, бу ерда яшаётган халқларга муҳаббат, ўлканинг тарихи, маданияти, анъаналарини теран билиб олишга интилиш, республиканинг қудрати ва ютуқларидан фахрланиш, халқимиз қисматига тушган қийинчиликлар учун қайғуриш кўп миллатли ўзбек жамиятининг муҳим жиҳлаштирувчи асоси ҳисобланади.

Халқнинг ватанпарварлик ҳис-туйғулари, унинг озодликка ва бахт-саодатга интилиши ҳар бир ўзбекистонлик учун муқаддас мазмун касб этаётган мустақил Ўзбекистоннинг янги давлат рамзларида ўз ифодасини топтоқда.

Давлатимиз рамзлари — байроқ, тамга, мадҳия Ўзбекистон халқларининг шон-шарафи, гурури, тарихий хотираси ва интилишларини ўзида мужассамлаштиради. Мана шу рамзларни эъзозлаш — ўзининг қадр-қимматини, ўз мамлакатига ва шахсан ўзига бўлган ишончли мустаҳкамлаш демасқидир. Ўз мамлақати билан фахрланадиган инсон жуда кўп нарсаларга қодирдир. Бу эса оиланинг ҳам, ўз Ватанининг ҳам шон-шухратини оширади.

Ўз оиласи, насл-насаби билан фахрланиш ватанпарварлик туйғусига чуқур ҳамоҳангдир. Бу, энг аввало, оилавий анъаналарни авайлаб сақлаш ва бойитиш, ота-боболарнинг муборак номларига доғ туширмасликка интилиш, ўз меҳнати, билимлари билан насл-насаб обрўсини мустаҳкамлаш, одамларнинг ҳурмат-эҳтиромига сазовор бўлиш истагидир.

Ватанга содиқлик, ватанпарварлик ўзининг қудратли илдиэлари билан ўз оиласининг, авлод-ажлодларнинг номус-орига, чуқур эҳтиромга,

инсоннинг шахсий виждонига, бурчга ва ўз сўзига содиқликка бориб тақалади. Кишилари- мизнинг ватанпарварлиги ҳамма вақт севимли халқнинг шон-шарафи, қадр-қиммати, мадания- ти ва анъаналарига эҳтиёткорлик билан муно- сабатда ўз ифодасини топиб келди. Баъзида ҳаётда қийин вазиятлар бўлади, баъзан адолат- сизлик ва ранж-алам эзади, лекин жаҳл устида она-Ватанни, ватандошларни ҳақорат қилиш — бу бориб турган шаккокликдир. Буни халқ асло кечирмайди.

Ўзбек халқининг юксак миллий қадр-қимма- ти, ор-номуси ва шон-шарафи унинг ўта меҳрибонлиги ва соф виждонлилигига асослан- гандир. Биз бундан кейин ҳам ўзбекларнинг миллий гурурини маънавий юксалтирамиз, шу билан бирга умумий Ватанимизда биз билан бирга яшовчи ва Ўзбекистон Республикасига садоқатли бўлган бошқа барча халқлар билан биродарликка интиламиз.

Миллий туйғу инсон учун табиийдир, чунки у ота-оналардан мерос қилиб олинган ва бола ўз ота-онасига, бутун дунёга айтган биринчи сўзида ифодаланади. Ўз халқига, унинг анъа- наларига, тили ва маданиятига муҳаббат ва ҳурматни тарбияламасдан туриб, ўз халқини миллатларнинг бутун жаҳон ҳамжамиятида тенг- лардан бири сифатида идрок қилувчи ҳақиқий инсонни, ўз Ватанининг жонкуярини тарбиялаш мумкин эмас. Ватанпарварлик, фуқаролар як- диллиги — ёш мустақил Ўзбекистон давлати барпо этилаётган негиздир. Айни шу нарса жа- миятни ҳайта ўзгартириш йўлидаги қийинчи- ликларни енгиб ўтишга, ҳамжиҳатлик ва ҳамкорликка эришишда ёрдам беради.

Мустақил Ўзбекистоннинг биринчи Консти- туцияси янги жамиятнинг ишончли ҳуқуқий ка-

фолатларини шакллантиради ва мустақкамлайди. Бу Асосий Қонун ҳар томонлама ва чуқур ўйланган умумхалқ муҳокамасидан кейин демократик йўл билан қабул қилинади. Умумий ғоясиз бизнинг кўп миллатли мамлакатимизда мустақкам маънавий маконни яратиш мумкин эмас. Конституция бизга инсон ҳуқуқлари, озодлик, барқарорлик ва тараққиёт мажмуини ифодалайдиган демократик, ҳуқуқий ва адолатли давлатни қандай қилиб қуриш йўлларини очиб беради.

*"Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли" асаридан,
Тошкент, "Ўзбекистон", 1993 йил*

БОЗОР МУНОСАБАТЛАРИ ВА МАЪНАВИЯТ

...Шундай қилиб, биз ижтимоий тараққиёт ва янгиланиш борасида ўз йўлимиз бор, деб эълон қилдик.

Бу йўлнинг мазмуни ва моҳияти нималардан иборат?

1. Бозор иқтисодиётига ўтар эканмиз, миллий-тарихий турмуш тарзимизни, халқимиз урф-одатларини, анъаналаримизни, кишиларнинг фикрлаш тарзини ҳисобга оламиз.

Ўзбек халқи азалдан жамоа туйғусига мойил. Бизлар тўйда ҳам, азада ҳам ёнма-ён туриб, оддий кунларда ҳам бир-бирининг ҳолидан хабар олиб, каттанинг ҳурматини, кичикнинг иззатини жой-жойига қўйиб, бева-бечораларнинг, етим-есирларнинг бошини силаб, хуллас, одамгарчиликни барча нарсадан устун қўйиб яшаган инсонларнинг фарзандлари бўламиз.

Халқимиз ҳеч қачон ўзини бошқа халқдан устун қўймаган. Бошқа миллатларга, бошқа мазҳаб вакилларига муносиб даражада эҳтиром кўрсатган.

Лоф туюлса ҳам айтишим керак! бизда она заминга меҳр алоҳида эътиқод даражасига кўтарилган. Бу тупроқдан ҳеч ким ўз ихтиёри билан бош олиб кетган эмас. Кетишга мажбур этилганлари ҳам, мана, бугун қайтиб келишяпти.

Халқимизнинг яна бир фазилати шуки, бизда илм ва маърифатга интилиш, устозларга эҳтиром, меҳнатсеварлик туйғулари бениҳоя юксак.

2. Мустақил давлатимизнинг сиёсатини белгилаб олар эканмиз, ислом динимизни албағта назарда тутишимиз керак. Негаки, дин турмуш тарзимизга, маънавий қадриятларимизга, кишилар онгига ўзининг ўчмас муҳрини босган. Худога қарши курашганларнинг аҳволи нима кечганини кўрдик. Энди бу хил бесамар ва қуруқ инкор йўли ярамайди. Динга нисбатан ижобий муносабат ташқи сиёсатимизда, айниқса, мусулмон давлатлари билан ўзаро алоқаларимизни кенгайтиришда катта аҳамиятга эга...

Бозор муносабатларига ўтиш — кўр-кўрона мақсад эмас, балки иқтисодни ўнглаш, жамиятни янгилаш йўли. Демократик давлат қурмоқчи эканмиз, энг аввал, ижтимоий адолат принципларига содиқ бўлиб қолишимиз керак. Агар бозор етим-есирларнинг, қариялар ва камбағал-ночор одамларнинг кўз ёши эвазига қуриладиган бўлса, бунақа бозорнинг уйи куйсин.

Юксак маънавий бурчлар кеча ёки бугун ўйлаб топилган эмас: Улар инсониятнинг минг йиллик тарихи ота-боболаримизнинг неча-неча авлодлари тажрибаси давомида юзага келган.

Бозор иқтисодиёти деб инсон маънавиятини унутиш гуноҳ бўлади. Нуқул пул ва фойда кетилан қувсак-да, аммо одамларимиз руҳан қашшоқ бўлиб қолишса — бундай жамиятнинг ҳеч кимга кераги йўқ.

Ўзбекистон мустақиллик сари йўл олар экан, дастлабки кунларданоқ ўтмиш маданияти ва қадриятларини тиклаш, ноҳақ жабрланган инсонларнинг муборак номларини юзага чиқариш, миллий онгни ўстириш каби вазифаларни ўз олдимизга олий мақсад қилиб қўйдик.

Динга, диний ташкилотларга кенг йўл очиб берилди. Буюк ҳажга илгари нари борса беш-

олти киши борарди. Энди ҳар йили мянглаб одамлар муқаддас жойларга эмин-эркин зиёратга боришяпти.

Дин одамзодни ҳеч қачон ёмон йўлга бошламайди. Дин бу дунёнинг ўткинчи эканини, охиратни эслатиб туради, одам боласини ҳушёр бўлишга, ҳаром йўллардан узоқ юришга, яхши бўлишга, яхши из қолдиришга ундаб туради.

Биз динга бундан кейин ҳам барча шарт-шароитларни яратиб берамиз. Диний расм-русумларга, байрамларга, диний тарбия ва таълимга доимо жиддий эътибор берилади.

Айни замонда биз дин пешволарига, ўзимизга ўхшаган мусулмон биродарларимизга бир нарсани такрор ва такрор уқтирмақчимиз: дин ўз йўли билан, давлат ўз йўли билан. Диний партиялар тузиб, ҳокимият талашиб юришлар худога ҳам ёқмайди. Ислом дини инсонларни камтарликка, камсуқумликка ундайди. Мусулмон фарзанди кечиримли бўлади. Мусулмон фарзанди бировни кофир, бировни художўй деб тоифаларга ажратмайди... Сабаби, бандасининг устидан бандаси эмас, худонинг ўзи ҳукм чиқаради. Шундай экан, бир-биримизни беҳуда айблаб, мен мусулмон, сен кофир, деб талашиб юришлар бизга тўғри келмайди.

Ҳамма аҳил, ҳамма покиза бўлиб яшасин. Кимнинг фазилати қанча, кимнинг гуноҳи қанча эканини Яратганнинг ўзи ажрим қилиб беради у дунёда.

Дин пешволарига яна бир илтимосимиз бор. Уламолар сафига турли бақироқлар, куня кеча партбилетни кўтариб райкомга югурган, бугун саллани қийшиқ ўраб мачитга йўрғалаган бибурд кимсалар адашиб кириб қолмасин. Яхши одам ҳар кун эътиқодини алмаштирмайди.

Эътиқод ва иймон бир либос эмаски, бугун бунисини ечиб ташлаб, эртага янгиisini кийсанг.

Азиз ватандошлар!

Қайси жамиятда маънавий бойликлар қадрли экан, ўша жамият аъзолари ижтимоий тарафдан кўпроқ қафолатга эга бўлади. Биз кейинги пайтларда кўпроқ иқтисод ҳақида баҳслашиб, маданиятни, адабиёт ва санъатни унутиб қўймадикми, деган таъналар ҳам эшитилмоқда. Йўқ, биз маданият аҳлини унутганимиз йўқ. Уларга ҳам қўлдан келганича ёрдам қиляпмиз. Аммо булар ҳали оз эканини яхши биламиз.

Медицина соҳасида, таълим-тарбия соҳасида ишлаётган инсонларни озгина рағбатлантиришга эришдик. Аммо, такрор айтаман, булар ҳали кам. Бугун яқин ўтмишни сурункасига қоралаб гапириш расм бўлиб қолди, лекин ўтмишда таркиб топган айрим ижтимоий қафолат шакллари ҳам борки, булардан воз кечиб бўлмайд.

Фан, маориф, медицина соҳалари ҳақида гапирар эканмиз, уларда эришган ютуқларимизни ҳам эслаш жонз деб ўйлайман. Бизда ташкил топган маориф ва фан тизими, гапнинг рост, бозор иқтисодига неча ўн йиллаб олдин ўтган мамлакатларда ҳам йўқ. Булар — бизнинг бахтимиз, бойлигимиз. Мақсад — барпо этилган мукамал тизимни йўқотмаслик, уни миллий мустақиллик асосида қайтадан ташкил этиш ва янги миллий мазмун билан бойитишдир.

*Ун иккинчи ҳақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг ўнинчи сессиясида
1992 йил 2 июлда
сўзланган нутқдан*

МАЪНАВИЯТ ВА МАЪРИФАТНИ ЮКСАК ДАРАЖАГА КЎТАРАЙЛИК

Хурматли депутатлар!

Юртдошлар!

Кейинги тўрт-беш йилда орттирилган озми-кўпми тажрибамиз, жамиятимизда бўлаётган ўзгаришлар, мамлакатимизда кечаётган жараёнларнинг хусусиятлари дастлабки яқинлар, ютуқ ва хатоларимизнинг сабоқлари ҳақида айрим хулосаларни чиқаришга имкон беради:

Лекин бундай хулосаларни баён этиш ва таҳлил қилишдан олдин, бир зумга бўлса-да, тўрт-беш йил муқаддам бошимиздан кечган 1989—1990 йилларга хаёлан қайтайлик.

Баъзи бир ғоят қийин, лекин табиий саволларга жавоб берайлик:

— Ўйлаб кўринглар, азиз дўстлар, ўшанда бизлар ким эдик?

— Ўша йиллар умуман қандай давр эди?

— Тақдиримиз, эркимиз кимларнинг қўлида эди?

— Каъба деб қаерга сиғинар эдик? Ҳар тонг "Ассалом!.." деган мадҳия оҳанглари остида кимларга қуллуқ қилиб уйғонардик?

— Тилимиз, динимиз қай аҳволда эди? Имом Бухорий, Ат-Термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбандларнинг муқаддас хокларига эътибор бормиди? Амир Темур, Бобур ва бошқа улуғ бо-бокалонларимизнинг буюк номлари қайси тупроқларга қоришиб ётган эди?

— Миллий гуруримиз, инсонлик шаънимиз, урф-одатларимиз қандай тушунчаларга алмаштирилган эди?

— Хўш, ўзимиз-чи? Ўзимиз ўзлигимизни билармидик? Қандай мўътабар замин, улуг аждодларимизнинг ўлмас мерослари билан озиқланган ер ўғлонлари эканимизни англаймидик?

— Айтинглар, ўша кезлари Ўзбекистонни дунёда биров билармиди? Биров бизлар билан ҳисоблашармиди? Жаҳон миқёсида бирор киши бизни назарига илармиди?

— Юртимиз қандай ва қанча беқийёс бойликлар хазинаси эканидан қай биримиз хабардор эдик?

— Гўё миллий ифтихор бўлмиш пахта, ҳақиқатда миллий гурур ўрнига бўйинтуруқ бўлиб, халқимизни ялангоёқ қилишдан, бошимизга азоб-уқубат, таъна-маломатдан бошқа нима келтирарди?

— Яна бир бор эслаб кўринглар, азиз юртдошларим, кунни кеча эмасмиди бошимизни кўтармасдан яшаганимиз? Кремлнинг ҳар бир имосига маҳтал бўлиб, ярим қуллик ҳолатида кун кечирганимиз?..

У кунларни унутишга бизнинг асло ҳаққимиз йўқ. Буни ҳаммамиз яхши англаб олишимиз зарур...

Биринчи навбатда, одамларнинг дунёқараши ўзгариши, гурур, орият, шаън ва номус туйғулари кучайиши, ҳаётга ва меҳнатга муносабати, Ватанга, юртимизга меҳри, эгаллик ва масъулият ҳисси кучайишини кўраемиз.

Қайта қуриш даврида кишилар онги бузилганини бир марта эслаб кўрайлик. Ушанда бизлар ҳам юқумли бир касалга мубтало бўлган эдик. Яъни, сохта демократия ниқоби остида қилинган

узоқни кўзламаган турли ҳаракатлар ҳали ҳам ёдимизда. Биз шундай касалликдан бошқаларга нисбатан анча осон қутулдик.

Мамлакатимиз — ягона оила, деган ақида қарор топди. Жамоаларда, маҳалла-кўйда, оилада маънавий иқлим соғайганини ўз кўзимиз билан кўриб турибмиз. Бу янги даврнинг олижаноб хусусиятларидан биридир.

Бугунги кунимизга хос ёрқин хусусиятлардан яна бири миллатнинг ўзлигини англашидир. Ниҳоят, қайси заминда яшаётганимизни ҳис этиш, қандай гўзал ва қадимий юрт фарзанди эканимизни тугал англаш фурсати келди.

Ҳаётимизда, умуминсоний қадриятларга интилиш билан бирга, Шарқ фалсафаси муносиб ўрин топяпти. Орамизда яна қайтадан мусулмончилик, халқимиз соддагина қилиб "ўзбекчилик" деб атайдиган меҳру оқибат, ўзаро чидам ва ҳурмат, ўзгаларнинг дардига ҳамдард бўлиш каби олижаноб фазилатлар қарор топяпти. Бу улуг ақидалар қалбимиз тўридан тобора кўпроқ жой олаётгани катта аҳамиятга эга.

Ота-боболаримиз дини бўлмиш Ислом динимизни қадрлаш, унинг таълимоти ва таъсири ҳаётимизни, маънавиятимизни янги маъно билан тўлдиришга хизмат қилмоқда. Буни ҳеч ким инкор эта олмайди.

Наслу насабини билмаган киши инсон саналмайди. Неча йиллар бизни тарихимиздан, динимиздан, маънавий меросимиздан гофил этишга уриндилар.

Аmmo биз ҳурриятни орзу этишдан, ҳуррият учун курашишдан чарчамадик. Маслагимизни, наслу насабимизни доимо ёдда сақладик.

Улуг бобокалонларимиз руҳига, башарият тарихи ва маданияти хазинасига катта ҳисса қўшган улуг аждодларимизга, улар қолдирган

улкан меросга муносиб бўлиш истаги жамиятимиз аъзолари орасида кенг ёйилиши, ҳар бир фуқаронинг онгидан мустаҳкам жой олиши — бу ҳам янги замоннинг муҳим хусусияти.

Ўзбекистон — муқаддас Ватан. Ота-бобомиз хоки ётган ер. Ўзимиз ётадиган ер. Фарзандларимизни шу заминга садоқат руҳида тарбиялаш, уларнинг қалбларида шу муборак заминнинг ҳар бир қаричига меҳру муҳаббат уйғотиш — бугунги куннинг энг устувор фазилатларидан бирига айланаётгани ҳаммамизни қувонтиради.

Тарихий шон-шухратимизни, бугунги кунимизни, жаҳонда тутган ўрнимизни англаб, порлоқ келажакка муносиб соғлом авлодни тарбиялаш ва вояга етказишга эътибор бераётганимиз ҳам — бугунги кунимизнинг ёрқин белгисидир.

Сайловдан олдин халқимизнинг эътиборини ва ҳаракатини жалб этувчи мақсадларни ҳаётимизнинг ўзи аниқ ва равшан этиб олдимизга қўйяпти. Уларнинг барчаси халқимизнинг дилида ва тилида турибди.

Хўш, бу шиорларнинг мазмуни ва моҳияти нималардан иборат?

Биринчидан, бугунги устувор ақидамизда собит бўлайлик, яъни — жамиятимиздаги тинчлик, осойишталик ва барқарорликни янада мустаҳкамлайлик!

Иккинчи шиоримиз: маънавият ва маърифатни юксак даражага кўтарайлик! Умумбашарий ва миллий қадриятларни уйғунлаштириш негизда миллий онг ва демократик тафаккур тарбиясини кучайтирайлик!

Учинчидан, қонун устуворлиги заминидан кучли тартиб ва интизом ўрнатайлик! Ирқи, миллати ва эътиқодидан қатъи назар, ҳар бир фуқаронинг ҳақ-ҳуқуқларини таъминлайлик!

Тўртинчи шиоримиз: иқтисодий ҳаётимизда мулк шаклини ўзгартириб, мулкни ўз эгасига топширайлик! Эркинлик, тadbиркорлик ва ташаббускорлик асосида халқимизга фаровон ҳаёт яратиб берайлик!

Бешинчидан, жамиятимизда ўтказилаётган ислоҳотлар ва иқтисодимизни такомиллаштириш эвазига халқимизнинг реал даромадларини ва ҳаёт даражасини кўтарайлик!

Олтинчи вазифа. Давлатчилик тизимини мустаҳкамлайлик, дўстлик, ўзаро ҳурмат ва ҳамкорликни бош мезон этиб, дунё ҳам-жамиятида муносиб ўринни эгаллайлик!

Еттинчи ва барча эзгу орзуларимизни мужасамлаштирган шиоримиз: келажакимиз учун, фарзандларимизнинг бахту саодати учун яшайлик ва ҳалол меҳнат қилайлик! Авлодларга озод ва обод ватан қолдирайлик!

Ўйлайманки, бундай олижаноб мақсадлар ҳаётимизни эзгу мазмун ва мақсад билан бойи-тади, ҳар бир партиянинг, ҳар бир жамоат ташкилотининг, ҳар бир ижтимоий табақанинг, ҳар бир Ўзбекистон фуқаросининг орзу-ўйларига монанд келади ва улар томонидан маъқулланади.

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг*

*ун олтинчи сессиясида
1994 йил 22 сентябрда сўзланган нутқдан*

ОТА-БОБОЛАРИМИЗ ЭЪТИҚОДИНИ ҲУРМАТ ҚИЛАЙЛИК

Мамлакат тарихида энг масъулиятли бир даврда, Ўзбекистон ҳокимлари халқ ва Мустақиллик тақдирини ўз зиммаларига олдилар. Кемага тушганининг жони бир, дейди халқимиз. Бизнинг тақдиримиз битта: биз "Мустақил Ўзбекистон" деб аталган бир кемага тушганмиз. Тақдиримиз бирлиги яна шунда кўринадики, жойларда ҳокимлар обрўли бўлса, бу Президентнинг обрўсидир. Ҳокимлар халққа қанча яқин бўлса, халқ Президентга шунча яқин бўлади! Биз бу ҳақиқатни ёдда тутишимиз керак...

Биз дин ва диний маросимларга юксак эътиқод ва ҳурмат нуқтаи назаридан қарашга ўрганишимиз керак. Биз бунда давлатнинг диндорларга, диндорларнинг давлатга қилган хизматини санаб ўтиш йўлидан бормаслигимиз керак. Тўғри, дин равнақи йўлида сўнгги йилларда қилинган ишларни асрларга қиёслаб бўлмайди, албатта.

Биргина Наврўз байрами, Рўза ва Қурбон ҳайитларининг тикланишини нима билан қиёслаш мумкин? Булар фақат диндорлар учун қилинган марҳамат деган талқинга мен қаршиман. Бу байрамларнинг тикланиши аслида халқ қадриятларининг тирилиши, аجدодлар руҳининг қайта уйғонишидир деб баҳоланишини истардим.

Ота-боболар руҳи олдидаги қарзимизни узган эканмиз, дуч келган мажлису қарорда қанча

мачиту мадрасани эгаларига қайтариб берганимизни такрорлайвермаслигимиз, осон обрў қидирмаслигимиз керак. Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар ҳақидаги қонун ҳам аслида биздан шундай йўл тутишни тақозо этади.

Биз мусулмон ва бошқа дин вакиллари билан кундалик ишимизни бундан кейин ҳам такомиллаштириб борамиз. Диндорларнинг, дин пешволарининг маслаҳатларини, эҳтиёжларини ўз фаолиятимизда инобатга олишимиз керак. Шу мақсадда Вазирлар Маҳкамаси қошида Дин ишлари бўйича махсус қўмита туздик.

Лекин муаммоларимиз ҳам бор. Дин вакиллари орасидаги гуруҳларнинг ўзаро келишмовчиликлари, ички ихтилофлари, баъзи шахсларни ноўрин ҳимоя қилишга, ҳатто кадрлар сиёсатига аралашинишга, интилишлар жойларда ноҳуш вазият содир бўлишига олиб келаяпти. Баъзи ҳолларда жамоат тартибини сақлаб, фуқаролар хотиржамлигини таъминлаш учун маъмурий органларнинг аралашуви зарур бўлиб қолаяпти.

Бизнинг дин ва диндорлар вакилларига муносабатимиз "Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида"ги қонунимизда аниқ ифодаланган. Ҳаммамиз фақат шу қонун доирасида фаолият кўрсатишимиз ва ўзаро ҳурмат-этиборимизни кучайтиришимиз зарур...

Республика мустақиллигини амалда таъминлаш, бозор иқтисодиётига ўтиш муносабатлари билан бугун мамлакат тақдирида кутилмаган муаммолар кўндаланг турибди. Бу муаммолар янги шароитларда ишлашга ўтган бизнинг ҳокимлар ва уларнинг маҳкамаларини ҳам четлаб ўтмайди, албатта.

Мана шундай шароитда турли фикрлар, турли сиёсий оқимлар бўлиши табиийдир. Ҳар тур-

ли сиёсий партиялар дунёга келиши турган гап. Ҳокимлар ўзлари қайси бир партиёга мансуб бўлишидан қатъи назар, барча партиёлар, турлича оқимларнинг баҳс ва мунозараларига сабртоқат билан муносабатда бўлишга, эл-юрт манфаатига дахлдор таклиф қайси партия ва қайси сиёсий оқимга тегишли бўлмасин, амалга оширишга шай бўлмоқлари керак.

Истиқболли кадрларни қўллаб-қувватлашда уларнинг сиёсий мақсади ёки диний эътиқоди эмас, балки Ватан ишига бўлган ҳалол муносабати, қобилияти, ишбилармонлиги ва билимдонлиги каби сифатлар асосий мезон бўлишини шарт қилиб қўяйлик.

*Вилоят, шаҳар ва туман
ҳокимлари билан учрашувда
1992 йил 5 апрелда сўзланган нутқдан*

ЭЛНИ ВАТАН МАНФААТИ БИРЛАШТИРАДИ

Шарқда қадимдан шундай анъана бўлган: ҳукмдорлар юртнинг нуфузли кишилари — аҳли фузалону аҳли шуаро билан бамаслаҳат иш юритганлар. Бу машваратларда мамлакатнинг аҳволи муҳокама этилиб, келажакка солинажак йўллар белгиланган. Республика Президенти Ислам Каримов бир гуруҳ ёзувчилар билан ўтказган учрашув улуғ бобокалонларимиздан қолган ўша одатни эслатди.

ПРЕЗИДЕНТ: Мен бир-икки масала бўйича мулоҳазаларимни айтиб, кейин сизларга сўз берсам, шулар ҳақидаги фикрларингизни билсам, яхши бўлар эди.

Мана, биз ҳозир 130 давлат билан алоқа боғладик, бир қанча ваколатхона ва элчихоналар очилди. Ҳар кун турли давлатларнинг вакиллари келиб, ҳар хил масалаларни ўртага қўяди, лекин шуни айтиш керакки, бу гапларнинг тагида битта маъно бор: кучингиз бўлса, қудратингиз бўлса, мана шу давлатнинг келажакига ишонсагина, сизни ўзига тенг кўриб гаплашади, бўлмаса менсимайди. Демак, биз келажакимизни мустақил равишда қурмасак, ўзимизни ҳар томонлама ҳимоя қилмасак, ички ва ташқи сиёсатни оқилона ўтказмасак, ҳеч ким бизга астойдил хайрихоҳлик қилмайди.

Мен яқинда юртимизга келган турк дўстларга шундай бир савол бердим: бугунги алоқадан иккала томон ҳам манфаатдор, сиз

ҳам фойда кўрмасангиз, балки бу ерда қўшма корхона қуриш, сармоя олиб келишга инти-масдингиз ва бошқа ишларни қилмасдингиз. Бу очиқ гап. Лекин барибир келажакни ўйлаб, XXI асрни ўйлаб, кимдир бизга бирон нарса таклиф қиладими, йўқми? Ўзаро ҳимоя, муҳофаза маса-ласи, болаларимизни тарбиялаш, уларнинг аҳил бўлиши хусусида гап юритишимиз лозим эмас-ми?

Малайзияда, бошқа давлатларда бўлганимда шу нарсага иймон келтирдимки, жаҳон харита-сида янги давлат пайдо бўлса, сиёсатдонлар бу давлатнинг интилиши нимадан иборат, келажак-га қандай, бу давлат қайси томонга бурилади, бизларга қарши чиқиб қолмайдими, деган ма-салани яхшилаб таҳлил этиб, кейин муносабат ўрнатар экан.

Шунинг учун биз Ўзбекистоннинг мустақил сиёсатини юргизар эканмиз, сезган бўлсангиз, баъзи бировлардан чиққан кўрсатмаларга бўйсунмаяпмиз. Бизнинг ўз тараққиёт йўлимиз бор, деганда шуни тушунмоқ керак. Агар би-ронга кучли давлатнинг ноғорасига ўйнасак, эр-тага бизни ҳеч ким назар-писанд қилмайди, тобе, қолоқ давлатлар қаторига қўшиб қўйиши мумкин. Буни сизлар яхши тушунасизлар.

Шу нуқтани назардан қараганда, мен айт-моқчиманки, ана шу давлатлар билан муноса-батни жой-жойига қўйиш, Ўзбекистонни камситишга йўл бермаслик — асосий вазифамиз. Агар шуни вақтида қилмасак, кейин ҳеч нимага эри-шиб бўлмайди. Яна хом ашё бериб, меҳнат қилиб, роҳатини эса ўзгалар кўрадиган эски аҳволга тушиб қолишимиз мумкин.

Ҳозир Москвада кечаётган воқеаларни олиб кўрадиган бўлсак, юмшоқ курсилардан айрилиб қолган баъзи алампоздалар собиқ Иттифоқни

қайтадан тиклаш учун бош кўтараяпти. Бугун энг хавфли нарса шу. Албатта, Россия улўғ, катта давлат. Лекин у бизнинг ҳам хом ашё, ҳам тинимсиз меҳнатимиз туфайли буюкклашган давлатдир. Чор Россиясининг муқаддас заминимизни ишғол қилиб олишдан мақсади уни ўз манфаати йўлида ишлатиш эди. Тарихдан маданиятни, тараққиётни бизга Россия олиб келди, деган гапларни кўп ўқидик. Лекин асосий мақсад бошқа эди. Бу замин бой бўлмаса ёки унинг стратегик, сиёсий аҳамияти бўлмаса бу ернинг ҳеч кимга кераги йўқ эди. Яна шуни очик айтишимиз керакки, бундай қараш совет даврида ҳам, афсуски, ўзгармади.

Шунинг учун ҳам кимдир Ўзбекистонга келиб, бирор нарсани қургандир. Лекин қандайдир фойда топмаса, бу ерга келмас, бир тийинини ҳам сарфламас эди. Ўзбекистонда 1965 йилдан буён қанча олтин қазиб олингани маълум. Кейинги 15 йилда терилган пахтанинг ҳам ҳисоб-китоби аён. Ўзим ҳисоблаб чиққанман: шу давр мобайнида камида 35 миллиард долларлик бойлик — пахта ва олтин марказ эҳтиёжи учун олиб чиқиб кетилган. Бошқа нарсалар ҳали бу ҳисобга кирмайди.

Ана шу йиллар мобайнида бизга нима берилган? Ўзбекистонга қилинган ёрдам, сармоялар ўша 35 миллиардга тўғри келадими, солиштириб бўладими? Хуллас, ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, агар бу ердан фойда кўрмаса, ҳеч ким бир тийин ҳам бермайди. Бу ҳол, айниқса, сўнгги икки йилдан бери анча кўриниб қолди. Биз бойликларимизни ўзимизда қолдираётган пайтимизда улар сезиб қолдики, энди илгаригидек бўлмайди. Пахта майдонини камайтиряпмиз, алмашлаб экишни тартибга солдик. Бу — биринчидан. Иккинчидан — пах-

тани четга, долларга сотмоқчимиз. Россияни биз билан боғлаб турган нуқта бор, бу клиринг орқали савдо қилиш — Россия ўз нархи билан бизга нефть беради, биз шунга қараб пахта беришга мажбурмиз. Пахтани бермасак, улар бизга нефть бермайди. Мен ҳар доим айтаман: олдимизда турган энг катта ғов шуки, бизнинг коммуникациямиз чатоқ. Иккита темир йўл бор, холос — биридан кирилади, иккинчисидан чиқилади.

Агар мўлжалдаги учта дарвозани очиб олсак, биттаси Жанубга — Карочига, биттаси Ғарбга — Форс кўрфазига, яна биттаси — Хитойга чиқади, Шимолга чиқадиган йўлимиз тайёр. Ҳозир, агар қўлимизда пул, долларимиз бўлса ҳам, нефтни бошқа жойдан келтира олмаймиз.

Дарҳақиқат, ҳозир вазият оғир. Баъзи жойларда қон тўкиляпти, вайронагарчиликлар рўй берапти. Кўп жойда, айтайлик, аҳвол чатоқ, барқарорлик йўқ.

Ҳозир одамларнинг миясига шундай ақида сингдириляптики, гўё мана шу вайронагарчилик, қон тўкилиши, ўзаро қарама-қаршиликнинг сабаби битта, у ҳам бўлса, собиқ Иттифоқнинг пароканда бўлиб, парчаланиб кетгани эмиш. Бу энг катта хавф. Шуни тўғри тушуниш керакки, бунинг хавfli жойи — содда одам мазкур масалада алданиб қолиши мумкин. Ҳеч кимга нотинчлик, хонавайронлик керак эмас, қимматчилик керак эмас. Қарияларимиз доимо тинчлик, хотиржамлик бўлсин, деб дуо қилдилар.

СССРни тикламоқчи бўлган кучлар аини шу вазиятдан фойдаланмоқчи. Улар шум ниятларини ниқоблаб шундай демоқдалар: "Тинчлик керакми, эски онлага қайтайлик, унинг тепасида кучли ҳимояси бор эди, ана шунда сизга ҳеч

ким зўравонлик қилмайди, биров шундай қилса, бизлар келиб ажратиб қўямиз". Қисқаси, ким яхши — Кремль яхши.

Сизларда Аллоҳ таоло ато этган талант бор. Истеъдодсиз одам ёзувчи бўлолмайди, бу кўчага тасодифан кириб қолган дарров билинади. Ҳозир бизнинг мустақиллигимиз, истиқлолимиз тўғрисида матбуотда, телевиденида яхши гаплар айтиляпти. Бунинг учун сизларга раҳмат. Сизларнинг меҳнатингиз — ҳар бир каломингиз зарур, чунки у маънавий озиқ деган гап.

Иқтисодий ислоҳот, аҳоли таъминотини яхшилашга ҳаракат ўз йўли билан бораверади. Шундай мақол бор: одамнинг қулогига мусиқа кирмайди, яъни унга минг марта ташвиқот қилсангиз ҳам, у қорнидан бошқа нарсани ўйламайди. Чунки одамда, аввало, кайфият бўлиши керак. Шунда у қандайдир сезгир, кўнгли очиқ, нияти пок бўлади. Ана шундай пайтда унга ким тарбия беради, таъсир ўтказади? Албатта, сизлар. Ажойиб шеърларни ўқиганингизда қандайдир гурур, ифтихор туйғуси пайдо бўладики, одам ўзини ҳам руҳан, ҳам жисман ҳар нарсага қодир ҳис этади, бунни мен сезганман. Айтмоқчиманки, сизларнинг кучингиз мана шунда, Аллоҳ сизларга шундай иқтидор берган.

Одамларга шуни англатиш керакки, бизга берилган имконият юз йилда бир марта келиши мумкин. Асосий масала шундан иборатки, мустақилликни сақлаб қолишимиз, уни келажак авлодларга омон етказишимиз, қадрини тўғри тушунишимиз лозим. Энди қаддимизни кўтаришимиз керак. Бизнинг еримиз, эл-юртимиз энди-энди эркин нафас оляпти. Лекин одам табиати шундайки, қийинчилик, оғирчилик билан келган нарсанинг қадрига етади, агар бирон

нарса енгил йўл билан қўлга кирса, унинг аҳамиятини тушунмайди, қадрига етмайди. Қийинчилик билан, катта-катта талафотлар эвазига мана шундай истиқлолга эришса, уни қўлда қурол билан сақлайди, керак бўлса, жонини фидо қилади. Шунини унутмаслик керакки, истиқлолимиз осонликча қўлга киритилгани йўқ.

Вилоятдаги раҳбарлардан бири истиқлол муқаддас нарса, лекин у қайта қуриш туфайли келди, депти. Мен бир учрашувда жамият маънавий инқирозга юз тутган, тилимиз, урф-одатларимиз йўқолиб кетиш олдида турган, миллатни миллат қиладиган нарсалар бутунлай топталган вазиятда истиқлолни қўлга киритиб, энди қаддимизни ростлаб олаётганимизни тушунмасангиз, агар мана шуни халққа тушунтиролмасангиз, шунга масъул бўла туриб, ўзингизни етакчи ҳис қила туриб, шуни охиригача етказолмасангиз, заиф ёки қўрқоқ бўлсангиз, тўғриси айтиб, орамиздан чиқиб кетаверишингиз мумкин, дедим. Шундай вазиятдан фойдалана олмаса, ойдин келажакка олиб борадиган тўғри, асосий йўлда одамларга бош бўлолмаса, мустақиллик фақат нон билан чой эмаслигини, у, аввало, маънавий, яъни одамни одам қиладиган, миллатни миллат қиладиган тушунча эканини одамлар онгига синдирилмаса, ундай раҳбарнинг кераги йўқ.

Ўзбекистоннинг келажак буюклигига ишонаман. Мана, чет элдан келган катта-катта олимлар, давлат арбоблари ҳам Ўзбекистон шу йўл билан кетаверса, 10—15 йилда онг тараққий этган давлатлар сирасига киради, деб таъкидламоқда. Шу боис мен битта шиорни, катта масалани ўртага қўймоқчиман. Яқинда Минскдаги учрашувда айтган, газеталарда босилиб

чиққан гапимни одамларга, халққа етказишимиз керак. Ўзбекистоннинг бугун фақат битта йўли бор, у ҳам бўлса — ўзининг мустақиллигини мустаҳкамлаб, фақат олға юришдир. Бошқа йўл йўқ. Мана шу шиор маъқулми сизларга?

Энди бу шиорнинг ҳозирги мураккаб вазиятдаги маъносини халқимизга тушунтирсак, шу пайтда иккиланиб турсак, келажак авлодга хиёнат қилган бўламиз. Агар ҳушёр бўлмасак, ўзимизни, бу муқаддас заминни, келажак авлод манфаатларини ҳимоя қилмасак, бизни ҳеч ким кечирмайди. Ҳозир қийин, лекин қайси даврда, қайси замонда эркинлик осонлик билан қўлга киритилган?

Буни сизлар жуда теган англайсизлар, бу гаплар юрагингизга яқин, деб ўйлайман. Шу нуқтаи назардан ўзаро фикр алмашиб, яқдиллик билан ҳаракат қилишимиз зарур. Шу масалада, маънавий инқироздан чиқишда, сиз, қаламкашлар, энг асосий етакчисиз. Менинг фикрим шундай. Етакчи деганимнинг боиси шундаки, одамлар сизга эргашади, энг катта кучингиз, — бу — қалам, асарларингиз. Одамлар шунга муҳтож, улар сиёсий нуқтаи назардан уйғонди, лекин уларга маънавий озиқ жуда зарур.

Яна шуни айтиш керакки, ўтмишнинг ижобий жиҳатлари ҳам бор эди. Хусусан, бир вақтлар ҳар ҳафтада сиёсий ўқув ўтказиларди. Ҳозир нима бўляпти? Мафкура масаласида нима қиляпмиз? Мафкурани ўзгартиришда, уни соғломлаштиришда ким нима қилиши керак? Бу сизларнинг соҳангиз, зиммангиздаги вазифа эмасми? Янги мафкуранинг асоси, хусусиятлари борми, йўқми? Ким бу дастуриламаларни ишлаб чиқиши керак?

Яқинда мустақиллик тўғрисида гап кетганида мен шундай бир муқојса қилдим. Биласиз, Мус-

тақиллик майдонида катта бино бор. 20 қаватли. Лекин сизлар билмасангиз керак, ер остига ҳам шунга яраша пойдевор қурилган. Демокчиманки, агар бинони сарбаланд қилмоқчи бўлсангиз, пойдевори бақувват бўлиши керак. Акс ҳолда, бир гирдобга тушса, бўрон турса, ер билан яқсон бўлиб кетади. Миллатимиз чуқур илдизга эга. Бу — бизнинг бойлигимиз. Шундай экан, бинимиз ҳам баланд, пойдевори мустаҳкам бўлиши керак. Энди қўрқмасдан бинони қаватма-қават кўтаришга асос бор, уни Аллоҳнинг ўзи берган, буюк аждодларимиз берган. Фақат битта шарт — бу бинони қураётганда ҳаммамиз аҳил бўлишимиз лозим.

Мен фикримни айтдим, агар маъқул топсангиз сизларнинг мулоҳазаларингизни ҳам билмоқчи эдим. Ўйлайманки, мақсадимиз бир. Менинг тилагим: сизлар ҳам бир бўлиб, бир оиладек ишласангиз, мен хурсанд бўламан, ўзимни мақсадга эришган, деб биламан. Чунки, бу Ўзбекистон учун керак. Миллат учун керак. Келгуси авлод учун керак. Ҳаммамиз мана шу улуг мақсад йўлида хизмат қилсак, иншооллоҳ, мақсадимизга эришамиз.

Саяд АҲМАД: Муҳтарам Президентимиз, Сиз амалга ошираётган ишларни кўриб-кузатиб турибмиз. Бизда ҳам муаммо кўп, кечирасиз, шуларни айтиб, бошингизни оғритишга тўғри келади. Менинг бир дардим бор. Бу дарадан шундан иборатки, Қодирий, Ойбек, Ғафур Ғулом, Миртемир, Абдулла Қаҳҳорлардан кейинги бизнинг авлод ҳозир 70 дан ошди. Ортимиздан жуда катта авлод келяпти. Бизлар шу даражага етишимиз учун 50 йил вақт кетди. Келаётганлар эса жуда талантили ёшлардир, улар 20—30 йил ижод қилиб қўйган. Ҳозир шундай иқтисодий қийинчилик даврики, уларни шу инқироздан

сақлаб, омон олиб чиқолмасак, кейин гуноҳкор бўлиб қоламиз. Чунки бундай талантли авлодни етиштириш учун яна 40—50 йил керак бўлади. Уларни йўқотиб қўймаслигимиз керак.

Яқинда Хоразмга борганимизда шундан хурсанд бўлдикки, бир неча ёш ёзувчини вилоят ҳокими бағрига олибди. Иқтисодий ёрдам бериб турибди. 10 кишилик дастурхон 12 кишига ҳам етади. Ҳар бир вилоят 10 тадан иқтидорли ижодкорни шу қийинчиликлардан олиб чиқиб кетишда ёрдам берса, хурсанд бўлардик. Халқ етиштирган талантларимиз ўзини тижоратга ёки бошқа серпул соҳаларга уриб кетганидан кейин уларни қайтиб адабиётга олиб келиб бўлмайди.

ПРЕЗИДЕНТ: Саид Аҳмад ака, гапингизни тушундим. Менинг ҳам фикримча, ҳокимлар ёрдам бермаса, ўзининг ҳомийлигини кўрсатмаса, ҳеч нарса қилиб бўлмайди. Чунки уларга катта ҳуқуқлар берилган. Лекин ҳар қайси ҳоким ҳомийликни ўз номидан эмас, балки давлат номидан қилса, адолатли бўлар эди. Менинг таклифим шуки, агар ёш ижодкорларни ҳимояга олмоқчи бўлсангиз, бу ишда менга ёрдам беринглар. Махсус жамғарма тузайлик. Биз давлат ҳисобидан, керак бўлса, турли тижорат ва катта корхоналар жамғармасидан маблағ олиб берамиз. Буни "Ёш ижодкорлар жамғармаси" деб атасак ҳам бўлади. Пул етмаса, давлат беради. Бу жамғармага, Ўзбекистоннинг келажаги учун жон куйдирадиган одамлар сармоясини берсин. Мен ҳомийлик қилишга тайёрман.

Иброҳим РАҲИМ: Олдимизда мустақилликни сақлаб қолиш ва янада мустаҳкамлаш масаласи турибди. Бунинг учун, аввало, халқимизнинг бирлигини сақлаб қолишимиз зарур. Айни пайтда мамлакатимиздаги барча миллат вакил-

лари Президентимиз сиёсатини қўллаб-қувватламоқда. Ана шу бирликни авайлашимиз керак.

Мустақил фикр юритадиган, тўғри ва ҳалол, жасур авлодни тарбиялаш давримизнинг долзарб муаммоларидандир. Бу соҳада фахрийлар катта иш қила олиши мумкин. Ҳозир республикамизда ярим миллион нафар фахрий бор. Уларнинг таъсири, йиллар синовидан ўтган ақл-заковати тарбия соҳасида ижобий натижалар бериши аниқ.

Одил ЁҚУБОВ: Собиқ Иттифоқнинг айрим жумҳуриятларида СССРни қайта тиклаш истагида бўлган кучлар жонланиб қолди. Бу ҳаракатлар бизни гоёт тишвишга соляпти. Қалам аҳлининг ҳаммасида шу дард бор. Шунинг учун ҳам мустақиллик ҳақидаги гапларингиз ниҳоятда муҳим. Ёзувчининг, у ёзган асарнинг тақдири, биз амалга ошираётган ишлар тақдири шу халқнинг тақдири билан чамбарчас боғлиқ. Шу халқ озод бўлса, шу халқ эркин бўлса, унинг мустақил давлати бўлса, ёзувчининг ҳаёти ҳам, келажаги ҳам шунга боғлиқ. Шу маънода матбуотимиз, телевидениемиз бундан ҳам жанговар бўлса яхши бўлар эди. Биз ўзбек халқининг миллий туйғусига бағишланган бир кўрсатувда иштирок этдик. Афсуски, бизнинг чиқишимизга қаршилик қилганлар ҳам бўлди. Назаримда, халқнинг гурурини кўтарадиган, унга ўзлигини англатадиган кўрсатувлар жуда зарур.

Биз энди қўрқмасдан халққа дилидагини айтиб, у билан бамаслаҳат иш қилишимиз керак, ҳаммамиз аҳил бўлиб, янги давлатни бирпо этишда сизга ёрдам беришимиз лозим.

ПРЕЗИДЕНТ: Эртага эски Иттифоқ тузумини қайта тиклаш масаласи қўйилса, кимдир келиб орамизда шундай ҳаракат олиб борса,

одамларимизнинг неча фоизи буни хайрихоҳлик билан қарши олади? Бу энг оғир, энг мураккаб, энг нозик, лекин энг керакли савол. Бу саволга ҳаммамиз виждонан, юракдан жавоб беришимиз керак. Нега деганда, виждон билан, иймон билан, диёнат билан ўйнашиб бўлмайди. Халқимиз орасида бир вақтлар унинг елкасига миниб, ҳақини еб, ҳукмдорлик қилиб юрган одамлар жуда кўп. Зеро, биз совет тузумида уч-тўртта авлодни кўрдик. Улар қандай тарбия олди? "Кремль юлдузи"га итоат қилмасанг, мансабда ўтирмайсан, деган гаплар бўлган. Кимки ўз юртини, ўз халқини сотмаса, мансабдан кетарди. Мустақиллик, халқнинг миллий анъаналари, ғурурини тиклашга қарши чиқадиганлар ўша тоифадаги одамлардир. Менинг хавотир бўлаётган жойим ҳам шу. Агар аҳил бўлсак, ўзимиздан сотқин чиқмаса, ўзбек халқини ҳеч ким енга олмайди. Орамизда эртани ўйламайдиган, шахсий манфаатини халқ, ватан манфаатидан юқори кўядиган кимсалар бўлмаслиги учун зиёлилар бизга кўмак бериши лозим. Токи бундайлар одамлар фикрини чалғитмасин. Аввало, виждон тоза бўлиши керак. Бугун ҳаммамиз миллатимиз, халқимизнинг, давлатимизнинг келажаги ҳал бўлаётган нозик даврда яшаймиз. Бу давр сиёсатни аниқ белгилаб олишни тақозо этади.

ШУКРУЛЛО: Ислон Абдуганиевич, қадимдан Ёзувчининг битта дарди бўлган. У ҳам бўлса — халқ озодлиги, ватан мустақиллиги. Ҳақиқий Ёзувчининг бундан бошқа дарди бўлган эмас. Биз, мана, 130 йилча шу орзу билан яшадик. Ниҳоят, халқимиз мустақилликка эга бўлди.

Биз, Ўзбекистон — келажаги буюк давлат, деган сўзни сизнинг оғзингиздан эшитдик. Сиз

ёзувчининг вазифаси нима эканини ҳам ошкора белгилаб бердингиз. Буюк давлат нима? Қандай қилиб буюк давлат эгаси бўламиз? Мустақилликка эришдик, мустақиллик ўзи нима? Уни қандай сақлаб қоламиз? Мана шуларни халққа биз — ёзувчилар тушунтирамиз. Бизнинг бошқа вазифамиз йўқ.

Афсуски, мана шу оғир вақтда бирлик билан, аҳиллик билан телевизордами, радиодами мана шу мустақиллик, эркинлигимиз ҳақида ҳаммамиз баб-баравар хизмат қилаётганимиз йўқ.

ПРЕЗИДЕНТ: *Менда яна бир мулоқазга бор.* Биз маҳаллийчиликка, гуруҳбозликка чек қўйишимиз зарур. Бундай нарсаларни орамиздан кўтариб ташлашимиз керак. Бу ишимизга халақит беради. Дунёда ўзбек миллати битта. У хоразмликми, фарғоналикми, сурхондарёликми, фарқи йўқ — ўзбекдир.

Шукрулло ака айтган гапларда жон бор. Мен баъзан ҳайрон бўламан: катта-катта мансабдор одамлар, вазирлар нима учун кўнмайди? Нима учун жонини фидо қилмайди? Ёниб ишлайдиган одамлар қани? Кечирасизлар, қўпол бўлса ҳам айтишим керак, писмиқлар кўп. Ичидан пишганлар, шамолга қараб турадиганлар кўп. Энг ёмони — шу.

Яна бир гап. Шунини тўғри тушунингларки, одамни ҳурмат қилиш, унинг ишларини қўллаш — яхши одат. Хизматини эътироф этиш, кўз юмганидан кейин унга ҳайкал қўйиш, суратини ўрнатиш бошқа гап. Лекин раҳбар раҳбарлигини қилиши керак, раҳбарнинг ҳурмати бор, бу, аввало, миллатнинг ҳурмати. Лекин бунда мақтовларни ҳаддан ошириб юбормаслик керак, чегарадан ўтмаслик зарур. Одамга бу фойда эмас, балки зарар етказди. Шунинг учун газеталарда ҳадеб суратимни чиқаравериш

шахсан менга ёқмайди! Мен бунга қаршиман, бу ҳурмат белгиси эмас. Тарғибот бўлиши керак, албатта, лекин уни ақлли одам бировнинг гашига тегмайдиган қилиб, меъёрида ўтказиши лозим. Баъзан хижолат бўлиб кетаман.

Пиримқул ҚОДИРОВ: Маънавиятнинг умр-боқийлиги барчага аён. Шу жиҳатдан олганда, сизнинг "маънавият йўқ жойда тараққиёт йўқ" дейишингиз бизни беҳад қувонтиради. Зеро, шу мураккаб даврда иқтисодий муаммоларни ҳал этиш билан бирга маънавиятни ҳам унутмаслик жуда муҳим.

Ёзувчилар, зиёлилар доимо халқнинг маънавий баркамоллиги, инсоний қадри топталмаслиги учун жон куйдириб келган. Истибод йилларида биз қорнимизга эмас, қадримизга йиғлаганмиз.

Ўтмишга муносабат маънавиятимизнинг ажралмас бўлагидир. Мозий ҳақидаги ҳақиқат ҳам авлодларни тарбиялайди. Шу ўринда мен 100 йиллик таваллуд тўйи яқинлашиб келаётган Абдулла Қодирий ҳақида, Чўлпон ва Фитрат ҳақида гапирмоқчиман. Чунки уларнинг интилиши, фаолияти халқни озод, эркин кўришга йўналтирилган эди. Улар озгу мақсад йўлида қурбон бўлди. Афсуски, ҳалигача Қодирийнинг халқ зиёрат қилиши мумкин бўлган қабри йўқ. Ваҳоланки, у отиб ташланган жой маълум. Назаримда, озодлигимиз, мустақиллигимиз йўлида қурбон бўлганлар хотирасига зиёратгоҳ барпо этсак, халқимизнинг мард ўғлонлари олдидаги яна бир қарзимизни узган бўлар эдик.

ПРЕЗИДЕНТ: Мен ўтмишда кимнинг кимга ёмонлик қилганини қўзғаб, ҳозирги яхши муносабатларни бузишга қаршиман. Ёмонлар ўз жазосини олади. Қолаверса, энг оғир жазо — виждон азоби. Ундан қутулиш қийин.

Қодирий, Чўлпон ва Фитрат каби қаҳрамонларимиз хотирасини абадийлаштириш хусусидаги фикрингизга қўшиламан. Уларнинг улкан ҳайкалларини яратиш керак, токи халқимиз ўзининг жасур фарзандларига ҳурматини бажо келтириш имкониятига эга бўлсин.

МИРМУҲСИН: Ҳурматли Президент. Биз, шу ерда ўтирганлар ҳам, келолмаган ўртоқлар ҳам — ҳаммамиз сизни қўллаб-қувватлаймиз. Бу ишлардан ниҳоятда хурсандмиз, айтамикки, шу кунларга соғ-саломат етиб келиб, шу жамиятнинг мустақиллиги учун хизмат қилаётган эканмиз, бу биз учун жуда катта бахт. Ёзувчиларга жуда катта баҳо бердингиз, биз хурсанд бўлдик.

Абдулла ОРИПОВ: Ҳурматли Ислом ака, биз катта-кичик адабиётчиларга тўғри йўлни яна бир карра эслатдингиз. Бизнинг оқсоқолларимиз жуда катта ҳаёт тажрибасига эга. Бу ўринда кўп гапларни такрорлаб ўтирмайман. Сиз аҳиллик ҳақида такрор ва такрор гапирдингиз. Яхши отга бир қамчи деганларидек, буни теран тушунамиз. Биз ҳаммамиз бир ота-онанинг болаларимиз. Биримизнинг бўйимиз сал баландроқ, биримизники пастроқ бўлиши мумкин. Лекин шунга қарамасдан, бир-биримиздан фазилат ахтаришимиз керак. Отахонлар мени кечирсинлар, ўша даврлар шунга ўргатганми, биринчи навбатда нуқсон ахтаришга одатланиб қолган эканмиз. Шунинг учун беайб — парвардигор, деймиз, агар бир-биримизга кечиримли бўлиб, бағрикенглик билан бу дунё ўткинчи эканини ҳар соат, ҳар фурсатда эслаб, қўлни қўлга бериб ишласак, мустақиллигимизни мустаҳкамлашда биз, ёзувчилар, элга намуна бўламиз, деб ўйлайман.

Ислом ака, мен ҳам идорада ишлайман, шу идорамизнинг вазифасига кўра ёзувчиларимиз-

нинг ҳақ-ҳуқуқни ҳимоя қиламан. Ҳозир тўланаётган қалам ҳақи жуда оз, кечирасиз, шунини ўйлаб кўрсангиз.

ПРЕЗИДЕНТ: Бу масалани ҳал қиламиз, кўпчиликнинг фикрини жамлаб, аниқ таклиф билан кирсангиз, гаплашамиз.

Озод ШАРОФИДДИНОВ: Ислом ака, тушунаман, маблағ масаласи жуда оғир. Лекин, шунга қарамасдан, зиёлиларнинг, хусусан, профессор-ўқитувчиларнинг маоши масаласига эътибор берилса, яхши бўлар эди. Иккинчи айтмоқчи бўлган гапим шуки, ёзувчилар албатта мустақиллик учун, юртимизнинг тинчлиги учун курашади. Бу ерда ёзувчиларимизнинг бирлашиши ҳақида гапирилди, дарҳақиқат, аҳиллик керак. Бирлашиш, тўғрироғи, қандай асосда бирлашиш ҳақида талаб қўйяпмиз. Шу ҳал этилса, бас.

Эркин ВОҲИДОВ: Халқ манфаатини ўйлаб Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг бошини қовуштириш йўлидаги саъй-ҳаракатларингиз таҳсинга лойиқ. Мана, бугун биз, ёзувчиларнинг ҳам бошини қўшиб аҳилликка чақирмоқдасиз. Истеъдоднинг табиати ҳар хил бўлса-да, ватан манфаати, халқ бахти йўлида бирлашиш унга хосдир.

Истиқлол мафқураси ҳақида гап борар экан, ноширлик фаолиятини тартибга солиш муҳимдир. Чунки ҳозир ўзини ношир эълон қилиб, савияси саёз асарлар нашр этаётган нашриётлар кўпайиб кетди. Олий Кенгашдаги қўмитамиз бу борада яхши қонун лойиҳасини тайёрлади. Навбатдаги сессияларимиздан бирида уни муҳокамага қўйиб, тезроқ қабул этсак, бу қонун маънавиятимизнинг юксалишига хизмат қилган бўлур эди.

Жамол КАМОЛ: Ислом ака, боя мустақилликни қандай қилиб сақлаб қолиш, қандай

қилиб мустақкамлаш масаласини ўртага қўйдингиз. Мафқура ҳақида гап қўзғалди. Менимча, давлат тизимида мафқура билан шуғулланадиган, истиқлол мафқураси билан узлуксиз банд бўладиган кишилар, маълум бўлимлар бўлиши керак.

Ҳар бир халқнинг юзи бор, қиёфаси бор. Аэропортдаги ҳолат Ўзбекистоннинг обрўсини тўқяпти. Чегара хизмати билан божхона хизматида ўзбек тилини биладиганлар ишлаши керак.

ПРЕЗИДЕНТ: Сизлар ёзувчисизлар, шундан фойдаланиб бир нарсани айтишим керак. Тарихимизга назар солсангиз, шу нарса аён бўлдики, амал талашиш, мансаб талашиш ёмон офат бўлган. Бу жуда хунук иллат, демоқчиман. Шу нуқтаи назардан қараганда, бизни бирлаштирадиган битта ғоя бўлиши керак. У ҳам бўлса, шу ватаннинг, шу тупроқнинг, эл-юртнинг манфаатидир.

Иброҳим ҒАФУРОВ: Ислоҳ Абдуғаниевич, боя айтганингиздек, стратегик ғоя нуқтаи назардан миллий концепциямизни ишлаб чиқишимиз, илдиэларимизни бутун жаҳонга ёйишимиз керак. Илдизи жаҳонга ёйилмаган халқ ҳеч қачон ривожланиб, тараққий этган эмас. Мен истар эдимки, ўша сиз ўтказаётган сиёсат — ёшларни тўхтовсиз чет элларга юбориш жараёнини тезлатиш керак. Ёшларимиз чет элларга, тараққий этган мамлакатларга мунтазам бориб турса, илғор технологияни ўрганса, мустақиллигимиз мустақкамланаверади.

ПРЕЗИДЕНТ: Мана шу ғояни ишлаб чиқиш керак. Амир Темур даврини бошқатдан ўрганишимиз лозим. Нега деганда, Амир Темур тузукларини ўқисам, худди бугунги замоннинг катта-катта муаммоларига жавоб топгандек

бўламан. Шунинг учун стратегияни жуда пухта ўйлаш керак. Балки ота-боболаримиз қолдирган меросдан фойдаланиб, ўзимизга хос, ўзимизга мос стратегияни ишлаб чиқиш керак бўлади. Биласизлар, меннинг икки китобим босилиб чиқди. Аслида китоб ёзиш, бу — сизнинг ишингиз. Уни боя айтилган концепцияни белгилаш, бўшлиқни тўлдириш йўлидаги уриниш деб тушунишингизни хоҳлардим.

Аслида сизлар билан сиёсатчилар — миллий ғурур, миллий ҳисни тушунадиган одамлар, шу иш билан шуғулланса яхши бўлар эди. Мана шу масалада пухта ишлашимиз керак. Хилма-хил фикрларни бирлаштириб, битта маъно чиқариш лозим. Ўзбекнинг миллий ғурури нимадан иборат? Ўзбекнинг энг асосий фазилатлари, асосий хислатлари нималарда намён бўлади? Меросимизнинг асосий қирралари, сабоқлари нима? Бизга нимақбул томонларини ҳам айтдим. Миллатни бирлаштиришга халақит берадиган нарсалардан озод бўлишимиз керак. Миллатимиз ҳозир шаклланипти. Шу масалаларни чуқурроқ ишлаш зарур. Акс қолда бўшлиқни нима билан тўлдирамыз? Президентнинг ғоялари бу — битта одамнинг гапи, уни ривожлантириш, маъносини кенгайтириш, тўлдириш керак. Мен шахсан шунинг тарафдориман ва сизларни шунга даъват этаман.

Йиғилишда адиблардан Ўткир Ҳошимов, Барот Бойқобилов, Муҳаммад Али, Худойберди Тўхтабоев, Ҳамид Фулом, Хайриддин Султон, Хуршид Даврон ҳам Президент олиб бораётган ички ва ташқи сиёсатни қўллаб-қувватлашларини баён қилдилар. Шу билан бирга, ҳал этилиши лозим бўлган муаммолар ҳақида фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

Республика Президентининг қалам аҳли билан суҳбати самимий вазиятда ўтди. Унда халқнинг маънавиятини юксалтириш, ўзлигини таънитиб борасида амалга оширилиши лозим бўлган ишлар батафсил муҳокама қилинди. Ижодкорлар олдида турган муаммолар, уларни ҳал этиш йўллари, ёзувчининг жамиятдаги ўрни, халқ олдидagi бурчи хусусида гап борди.

1993 йил апрель

ИЛМУ ФАН МАМЛАКАТ ТАРАҚҚИЁТИГА ХИЗМАТ ҚИЛСИН

Муҳтарам дўстлар!

Аввало, сизлар билан, Ўзбекистон фани ва келажаги учун катта хизмат қилаётган, эл-юрт орасида таниқли ва ардоқли инсонлар билан учрашганимдан бениҳоя мамнун эканимни изҳор этишга, ҳаммангизга сиҳат-саломатлик, мамлакатимиз равнақи йўлида қилаётган меҳнатингизда омад ва янги зафарлар тилашга ижозат бергайсиз.

Маърузани бошлашдан олдин, кейинги сайловда менинг камтарона хизматларимни юксак баҳолаб, Фанлар академияси каби улуғ ташкилот аъзолигига яқдиллик билан номзодимни тасдиқлаганингиз учун сизларга чин қалбимдан самимий миннатдорлик изҳор этаман. Бу мен учун катта ишонч ва буни мамлакатда ўтказилаётган сиёсатни илму фан аҳли қўллаб-қувватлаётгани белгиси деб биламан.

Одамзод ҳаётида шундай қувончли воқеалар бўладики, улар ҳеч қачон унутилмайди, умрбод ёдда сақланади, унинг авлодлари томонидан ҳам фахр билан тилга олинади. Ана шу маънода академиклик илмий унвонига сазовор бўлишимни — менга ишонч билдирган атоқли олимларимиз олдида узилмас қарз, деб тушунаман.

Сизлар — зукко илм аҳли билан учрашим, ҳаётимизда рўй бераётган тарихий воқеалар, бошимиздан ўтаётган катта-катта муаммолар, уларни ечишга қаратилган режалар, дастурлар ва ҳаракатлар ҳақида фикр алмашиб,

сизлардан маслаҳат олиш, керак бўлса, мадад олиш ҳар қайси раҳбарнинг вазифаси деб ҳисоблайман. Негаки, бу маслаҳатлар инсонга куч-қувват бағишлайди, иродасини тоблайди.

Албатта, сизлар давлат ва жамият ҳаётидаги ўзгаришлардан хабардорсиз. Бугунги ҳаётимизни ҳам яхши биласиз. Шу сабабли, мен энг муҳим масалалар билангина чекланмоқчиман.

Мустақил Ўзбекистонда амалга оширилаётган сиёсат хусусида гапирар эканмиз, мамлакатимиз ҳаётидаги энг муҳим ўзгариш — дунё ҳамжамиятига тенг ҳуқуқли аъзо бўлиб кирганимиз бўлди. Ўзбекистон давлати ундан ўзининг муносиб жойини эгаллади. 130 дан ортиқ давлат билан дипломатик алоқалар ўрнатилди. Дунёнинг энг йирик ва энг нуфузли давлатларининг эликдан ортиқ элчихонаси пойтахтимиз Тошкентда фаолият кўрсатмоқда.

Ўзбекистоннинг салоҳияти, унинг порлоқ келажаги ҳамма тарафидан тўлиқ эътироф қилинмоқда ва очик тан олинмоқда. Дунёда Ўзбекистонни билмаган давлат қолмади, деб айтсак, ҳеч муболага бўлмайди.

Қолаверса, Ўзбекистон бугун Марказий Осиё минтақасида нафақат жуғрофий, балки ҳам сиёсий, ҳам маънавий жиҳатдан марказий ўринни эгаллади. Бу ҳақиқатни фақатгина қўшниларимиз эмас, балки бизнинг бугунги сиёсатимизни кузатиб турган узоқдаги давлатлар ва уларнинг раҳбарлари ҳам тан оляпти.

Мамлакатимизнинг ташқи дунё билан сиёсий ва иқтисодий алоқалари кун сайин ривожланиб бормоқда. Мана, шу йилнинг олти ойини олиб қарайлик, шу вақт мобайнида Хитой Давлат Кенгашининг Раиси Ли Пэн, Франция Президенти Франсуа Миттеран, Корея Республикаси Президенти Ким Ен Сам жаноблари Ўзбекистон

меҳмони бўлди. Ўзбекистон давлат делегациялари эса Ҳиндистонда, Японияда ва Туркияда бўлиб қайтди.

Расмий, норасмий музокара ва учрашувлар чоғида кўплаб халқаро масалалар, ўзаро сиёсий, иқтисодий ҳамда маданий ҳамкорлик масалалари атрофлича муҳокама қилинди. Ўнлаб муҳим ҳужжатлар имзоланди. Чет эллик ҳамкорлар билан тенг ҳуқуқий ва ўзаро фойдали йирик лойиҳалар тузилди ва амалга оширила бошланди.

Ўзбекистоннинг кейинги 2-3 йил мобайнидаги халқаро фаолияти, имзоланган муҳим халқаро ҳужжатлар, жаҳондаги энг йирик, нуфузли давлатлар билан тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли алоқалар ўрнатилиши, мамлакатимизга оқиб келаётган йирик сармоялар давлатимизнинг ҳақиқатан ҳам келажаги буюк, деб комил ишонч билан гапиришга асос бўла олади.

Ҳам ташқи, ҳам ички сиёсатимиз, ҳаракатларимизнинг асосий мақсади — халқимиз манфаатларини ўйлайдиган, унга фаровонлик ва эркинлик ато этадиган адолатли демократик жамиятни барпо этишдир.

Халқимиз, жамиятимиз қўллаб-қувватлаган мана шу кейинги икки-уч йил давомида қандай ишлар амалга оширилди?

Энг аввало, халқимизнинг асрий орзуларини рўёбга чиқариб, ўзимизнинг мустақил давлатчилигимизни шакллантирдик. Мустақил, озод суверен давлатнинг ҳуқуқий асоси яратилди. Мамлакат Конституцияси, давлат ва жамиятнинг мақсад ва вазифаларини белгиловчи ва йўлга солиб турувчи бир қанча қонунлар қабул қилинди.

Ижтимоий муносабатларнинг жамиятимиз учун мутлақо янги асослари, хусусий мулк ва

кўп укладли, дунё сари юз тутган очиқ иқтисодиёт пайдо бўлмоқда ва ривожланмоқда.

Жаҳондаги энг илғор тажрибани инobatта олган ҳолда, бозор муносабатларига хос янги иқтисод, молия, банк-кредит, тижорат тизимлари барпо этилаяпти.

Биз эски мустабид, маъмурий-буйруқбозликка асосланган тақсимотчилик тизимидан воз кечдик. Ягона мафкурачилик, ҳаётнинг барча соҳаларида КПССнинг мафкуравий тазйиқи ва зўравонлигини йўқотдик, янги тарихимиз, ҳаётимиз саҳифаларининг очдик.

Буюк аждодларимизнинг беқиёс маънавий мероси, минг йиллик тарихимиз ва маданиятимизга асосланган маънавий ҳаётимизни тиклай бошладик. Дунимиз ва тилимизга қайтдик, миллий урф-одатларимиз ва анъаналаримиз, хуллас, инсон маънавиятига дахлдор барча бойликларимиз қайтадан қад ростлаяпти. Одамларда ўзалигини англаш, миллий гурур, орият, ўтмишдан фахрланиш, порлоқ келажакни барпо этишни ўз қўлимизга олганимиздан гурурланиш каби туйғулар камол топаёпти, уларнинг бугунги ва эртанги кунга ишончи ортиб бораёпти.

Ўз олдига демократик давлат ва фуқаролар жамиятини барпо этишни мақсад қилиб қўйган давлат, жамоат ташкилотлари ва тизимлари шаклланмоқда.

Мамлакатимизнинг дунё иқтисодиётига интеграцияси кучайиб, чет эллик сармоя эгаларининг Ўзбекистонга қизиқиши ва улар олиб келётган инвестициялар ҳажми кенгаймоқда.

Энг муҳими, кишиларнинг дунёқараши, меҳнатга муносабати, меҳнатни рағбатлантириш манбалари, сабаблари, ҳаётга муносабати ўзгармоқда, улар демократик давлат ва бозор иқтисодиёти кадриятларига кўпроқ дохил бўлмоқдалар.

Янги валютага — миллий пулимизга ўтишимиз ҳаётимизда катта тарихий воқеа бўлди. У тақдиримизда ўчмас из қолдиради, келажагимизда улкан аҳамият касб этади. Энг муҳим вазифа — ана шу миллий валютамызнинг кучини, қудратини, харид қобилиятини белгилаш, унинг жаҳон миқёсидаги ўрни, обрўсини жойига қўйишдир. Шу мақсадда зарур дастурлар амалга оширилаяпти. Бу борадаги биринчи вазифа — унинг ички конвертациясига эришишдир.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, муддао ва мақсадимиз аниқ. Шу мақсад ва муддаоларга эришиш учун пухта ишланган дастурларимиз ва амалга оширилган ишларимиз, ўзимизга хос ва ўзимизга мос йўл — сиёсатимизнинг халқимиз томонидан қўллаб-қувватланиши — бизнинг энг катта ютуғимиздир. Халқимиз мамлакат олдида турган вазифаларни қанчалик самимий қабул этса, уларни ўзларининг хусусий манфаатлари билан чамбарчас боғласа, шу мақсадларни амалга оширишга бел боғлаб ҳаракат қилса, бунинг ҳосили — самараси ҳам шунчалик тез кўзга кўринади.

Яна бир бор таъкидлаб айтаман, халқнинг келажакка ишончи энг катта куч, энг катта бойлик, истиқлолнинг энг буюк гаровидир. Барча режаларни амалга оширувчи, тақдиримизни, ҳал қилувчи мана шу омилдир.

Мана шу билдирилган, зикр этилган фикрларнинг маъноси ва аҳамияти жуда катта деб ўйлайман. Агар мендан бугунги ҳаётимизда аниқ сиёсатимизни ўтказишда энг оғир муаммо нима, деб сўралса, аввало, шу сиёсат учун, керак бўлса жонини фидо этадиган раҳбарларни, жонкуяр ижрочиларни топиш, деб жавоб берган бўлур эдим. Энг муҳим вазифа — шундай одамлар сафини кенгайтириш, ҳар қайси

соҳада, бошқарувда, тармоқларни идора этишда, туман, қишлоқ ва маҳаллаларни бошқаришда ана шундай фидойи ва жонкуяр одамларни топиб, жой-жойига қўйишдан иборатдир.

Бу масаланинг бугунги ҳаётимизда аҳамияти ортиб бораётгани, алоҳида ўрин тутаётгани бежиз эмас.

Ўзингиз ўйлаб кўринг, 70—75 йил давомида бизга бутунлай бошқача тарбия берилган. Кўпчилик фаолларимизнинг ҳам суяги ўша тарбия билан қоти н. Биз энди янгича фикрлайдиган, замонавий талаблар асосида ишлайдиган кишиларни тарбиялашимиз, вояга етказишимиз зарур. Яқин ўтмишимизга танқидий кўз билан қараб, ижобий ишларни саралаб олиб, бугунги кунга мос келмайдиган ва йўлимизга тўсиқ бўладиган ишлардан ва сиёсатдан воз кечишимиз лозим.

Албатта, эски сиёсатдан воз кечиш жуда осон. Аммо янгича сиёсат юритиш, янгича фикрлаш — гоят мураккаб ва бу бир кунда ҳал бўладиган иш эмас. Бунинг учун анча вақт ва катта масъулият керак. Замон олдида, халқ олдида, жамият олдида масъул эканимизни ҳар дақиқа теран ҳис этиб бўлмайди.

Шунинг учун ҳам жамиятни ислоҳ этишда янгича, замонавий фикрловчи кишиларга таянишни мен ҳал қилувчи омил деб ҳисоблайман. Бу масаланинг ҳаётимизнинг барча тармоқларига, шу жумладан, илму фан соҳасига ҳам бевосита дахли бор.

Муҳтарам дўстлар!

Бизда келажакка катта умид ва ишенич бор. Ўзбекистон келажакда буюк давлат бўлади, деган сўзлар дабдабали шиор эмас, балки теран ўйлаб, ҳисоб-китоблар негизида чиқарилган асосли хулосадир.

Биринчидан, бизда буюк тарих ва буюк маънавий мерос бор. Халқимиз ва давлатимизнинг тарихий илдиэлари гоъят чуқур, қурилаётган муҳташам иморатимизнинг пойдевори жуда бақувват. Буюк маданиятга эга бўлган миллатнинг истиқболга умид билан қараши мутлақо табиий ҳолдир.

Иккинчидан, мамлакатимизнинг беҳисоб ер ости ва ер усти бойликлари, табиати, иқлими қулай экани ҳам шундай ҳулоса чиқаришга имкон беради.

Учинчидан, меҳнатқаш, ғайратли, бунёдкор халқимиз бор.

Лекин яна бир буюк хазинамиз борки, бу — мамлакатимизнинг интеллектуал салоҳияти, ақлий бойлигидир. Бу бойлик бизга ўтмиш аждодларимиздан мерос бўлиб қолган. Сиз, муҳтарам олимларимиз, ана шу буюк бойликнинг ворисларисиз.

Республика мустақиллиги ва келажаги ҳақида гапирадиган бўлсак, бу, энг аввало мамлакатимиздаги интеллектуал бойликдан оқилона фойдаланишимизга боғлиқ экани аён бўлади.

Ақлий меҳнат туфайли тараққий топган давлатларни олиб қарайлик. Япония ёки Жанубий Кореянинг бизникидек улкан табиий бойликлари борми? Йўқ. Лекин дунёнинг энг илғор технологияси ана шу мамлакатларда жойлашган. Мен бу давлатнинг бугунги бойлиги ва тез ривож топиши, энг нуфузли ва энг қудратли давлатлар сафига кириши сабабларини, аввало, шу жамиятнинг, шу халқларнинг ўз интеллектуал бойлигидан оқилона фойдаланиши, бу мамлакатларда яшаётган инсонларнинг ўз бурчига, ўз вазифасига виждонан ва масъулият билан қарашида, деб биламан.

Ўз тарихи, ўз меросига юксак ҳурмат, шу билан бирга, жаҳондаги энг катта хазина ҳисобланмиш интеллектуал салоҳиятни ўз ҳаётида, ўз иқтисодида мужассамлаштириш — ана шу давлатларнинг ҳам моддий, ҳам маънавий бойлиги асосини ташкил этади, деб айтсак, янглишмаган бўламиз.

Лекин бир ҳолни очиқ айтишимиз керак. Япония ва Жанубий Корея тажрибасини, ҳаётини ўрганяпмиз. У ерга фаолларимиз ва мутахассисларимиз бориб келяпти. Уларнинг вакиллари ҳам юртимизга тез-тез келиб турибди.

Шундай бир табиий савол туғилади: ўзгаларнинг, жумладан, Япония ва Жанубий Корея тажриба-хулосаларини билиб-кўриб туриб, нега ўз интеллектуал бойлигимизга бошқача кўз билан қараймиз? Нега шу бойликдан тўғри фойдаланмаймиз?

Буни энг катта камчилик, бепарволик ва саёз фикрлашнинг яққол тасдиғи деб тушунмоқ керак.

Қани, айтинглар: академияда тўпланган илмий потенциални, мамлакатдаги илмий салоҳиятни, ҳеч бўлмаса, назарий жиҳатдан бирор бир киши ҳисоблаб чиққанми? Шунинг аниқ ва тўлиқ ҳисоб-китоби борми?

Ахир Ўзбекистонда дунё кашфиётларига муносиб ҳисса қўшган олимлар кам эмас. Тўғри, Россия, Украина ва Белорусда йирик илмий мактаблар мавжуд. Лекин Ўзбекистон илмий салоҳиятнинг айрим соҳаларида улардан қолишадиган жойи йўқ, деб ўйлайман.

Бизнинг яна бир устунлик тарафимиз шуки, катта билим ва тажриба эгалари, баъзи мамлакатлардагидек, чет элларга кетиб қолаётгани йўқ. Олимларимиз Ватанга хизмат қилишга доимо тайёр. Уларда Ватан туйғуси барча нарса-

дан устунроқ. Мен бирорта йирик олимимизнинг четга кетиб қолганини билмайман. Бундан фахрланиш керак, азиз биродарлар! Мен буни миллатнинг нуфузи, буюк фазилати деб ҳисоблайман.

Муҳими — мавжуд илмий потенциалдан фойдаланиш, шу потенциални тезроқ ишга солиш. Гапнинг рости, кейинги 3—4 йилда бу масалалар ечилиши у ёқда турсин, умуман, у давлат назоратидан четда қолди. Аҳвол жиддийлашиб кетди. Буни очиқ тан олишимиз керак.

Албатта, масаланинг объектив ва субъектив сабаблари бор. Масаланинг объектив томони шундаки, тўпланиб қолган муаммолар бугун бошимиздан кечаётган умумий инқироз билан боғлиқ. Чунки фан ҳам мамлакатимиз сингари собиқ Иттифоқ таркибида эди. Айтмоқчиманки, мавжуд муаммоларни биргина академиянинг фожиясига айлантирмасдан, уларга умумий инқироз доирасидан туриб қарашимиз лозим. Ана шунда унинг объектив сабабларини тўғри англаймиз ва бу соҳадаги олдимизда турган муаммоларни ечиш йўлини топишимиз мумкин.

СССР даврида Фан ва техника комитети бўлиб, у фанга буюртмалар берар ва маблағ билан таъминлар эди. Академия эса жорий иқтисодий муаммолар хусусида бош қотирмасдан, йирик илмий лойиҳалар ва дастурлар устида ишлар эди.

Энди бугунги аҳволимизга бир назар ташласак. Республикада собиқ Госплан ўрнига Истиқболстат деган ташкилот тузилди. Бу ташкилот мамлакатнинг истиқбол режаларини белгилаб бериши керак эди. Республика истиқболидан келиб чиқиб, устувор йўналишларга боғланиб, қисқаси, давлатимизнинг тараққиёт стратегиясини инобатга олиб, илму

фан, техника олдига, жумладан, академия олдига ҳам аниқ давлат буюртмаси-закази бериши, ана шу буюртмага қараб академия институтларига етарли маблағ ажратилиши керак эди. Амалда эса, аҳвол мутлақо бошқача.

Фан соҳасидаги сиёсатга келсак, узоқ муддатни қўя турайлик, ҳатто 5—10 йилга мўлжалланган оддий бир стратегия ҳам йўқ. Демак, олимлар ўз билганларича ишляптилар. Лекин бундай тарқоқ тадқиқотлар самарасиз бўлиши табиий. Илмий йўналишлар орасида узилишлар юзага келган. Натижада ҳар ким ўз ҳолига ташлаб қўйилган, ҳар ким ўзича ишляпти.

Режалар аниқ қўйилмаган, бунинг устига, ташкилотчилик ва талабчанлик паст бўлган жойда ҳар хил эътироз ва тушунмовчиликлар пайдо бўлиши муқаррар.

Умуман, фикримча, академия тизимидаги барча норозилик ва келишмовчиликлар турли гуруҳларнинг пайдо бўлишидан, режалаштириш ва маблағ тақсимлашдаги хатолардан келиб чиқади. Адолат бузилган жойда норозилик кучайиши табиий.

Энди мамлакат Фан-техника давлат қўмитаси хусусида тўхталсак. Бу ташкилотни биз катта орзу-умидлар билан тузган эдик. Орадан анча вақт ўтди. Бироқ у ҳақиқий давлат идораси даражасидаги нуфузга эга бўлолмади. Бу ерда ўтирган мансабдор олимлар фан соҳасида давлат сиёсатини белгилаш ўрнига, мавжуд давлат буюртмаларини ўзларига яқинроқ бўлган олимларга бериш билан овора бўлди. Майда манфаатлардан воз кечиб, умумхалқ ва умумдавлат манфаатларини кўзлаш, Ўзбекистон илм-фани ва техникаси тараққиёти билан шуғулланиш ҳозирча Фан-техника қўмитаси қўлидан келмаяпти.

Ўйлайманки, Фанлар академияси Фан ва техника давлат комитети билан ҳамкорликда илмий-техникавий тадқиқотларнинг самарадорлигини ошириш, янги изланишларни йўлга қўйиш ва ишлаб чиқаришга жорий этиш борасида ҳамкорликни ташкил этса, аҳвол ўзгариши мумкин. Акс ҳолда улар ўртасидаги жарлик қанчалик чуқурлашса, ислоҳотларимизга шунчалик зарар етади.

Биз кучларни бирлаштирмасак, илмий изланишлар самарадорлигини оширмасак, илмий муассасаларда соғлом ижодий муҳитни барқарор қилмасак, эришган ютуқларимизни мустаҳкамлай олмаймиз. Халқимизнинг олимларга, зиёлиларга азалдан меҳр-муҳаббати беқиёс. Улар билан фахрланиб юради.

Ўзбекистоннинг келажаги тўғрисида ўйлаганимизда, уни Фанлар академиясисиз тасаввур этиб бўлмайди. Академия эса миллат фахри, мамлакат обрў-эътиборининг рамзига айланиши керак.

Мамлакатимизнинг турли вилоятларида ҳар хил даражадаги илмий муассасалар фаолият кўрсатмоқда. Улар ўз минтақаларида мавжуд бўлган муаммоларни ўрганиш ва шу минтақа тараққиётига боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этиш билан шуғулланмоқда. Ана шу минтақавий илмий-тадқиқот муассасалари ўртасидаги *коммунализмнинг ҳам баргараф этиш* алоҳида эътиборни талаб қилади.

Минтақаларда мавжуд илмий ташкилотлар, олий ўқув юртлири ва корхоналар ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш яхши самара беришини унутмайлик.

Академик фанни ривожлантириш қанчалик зарур эканини ҳаммамиз тушунамиз. Агар давлат ўз манфаатини кўзлаб, илму фан тараққиётининг аҳамиятини тўғри англаса, ўз

бюджетидан керакли ҳажмдаги маблағни ажратиб бериши даркор.

Модомики, мустақиллик, истиқлол тақдири илмий-техника тараққиёти билан чамбарчас боғлиқ экан, илму фан аҳволига ва келажагига бефарқ қарай олмаймиз. Республикамизнинг кучли илмий ва техникавий салоҳиятини назарда тутсақ, халқ хўжалигининг барча тармоқларига дахлдор бўлган илмий йўналишларни янада аниқроқ белгилаб олишимиз талаб этилади.

Дунё тажрибаси кўрсатиб турибдики, бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда фан ва техникани тараққий эттиришда, аввало, бу соҳани давлат томонидан бошқариш ва кўмак бериш муҳим ўрни тутади.

Лекин, шу билан бирга, биринчи навбатда фундаментал, назарий тадқиқотлар-изланишларни қўллаб-қувватлаш мақсадида махсус академик жамғарма ташкил этиш керак. Унинг маблағлари ҳам миллий, ҳам қадрли баланд хорижий валютадан иборат бўлиши керак.

Албатта, асосий кўмак давлат томонидан берилади. Лекин мамлакатимизнинг йирик концерн ва уюшмалари, масалан, "Ўзбекнефтгаз", "Ўзметасабзавотузумсаноат", "Ўзбекенгилсаноат" каби бадавлат ташкилотлар ҳам бу жамғармага ҳомийлик қилади, деб ишонамиз.

Жамғармани бошқариш ва ундаги маблағларни тақсимлаш Фанлар академияси президиумига топширилади. Унинг ҳайъатини тузиш ҳам президиум иҳтиёрига берилади. Уйлайманки, бундай махсус жамғарма жуда кўплаб илмий муаммоларни ечишда фаол кўмакчи бўлади.

Азиз дўстлар!

Табиики, биз бугунимизни ҳам фан-техника тараққиётисиз тасаввур эта олмаймиз.

Жаҳон цивилизациясига дахлдор бўлган энг замонавий илмларни эгалламай туриб мамлакат тараққиётини таъминлаш қийин. Шунинг учун ҳам бугун сиз билан академия ва унинг фаолиятига доир масалалар ҳақида очиқ-ойдин гаплашиб олишимиз зарур, деб ўйлайман.

Биринчи навбатда, илму фаннинг, академиянинг ривожини ва ўсишига тўсиқ бўлаётган баъзи субъектив сабаблар ҳақида, академияни, унинг институтларини бошқариш, бу борадаги тушунмовчиликлар, баъзан пайдо бўлаётган зиддиятлар ҳақида ҳам гаплашиб олсак.

Бир ҳақиқатни барчамиз теран англаб етишимиз керак: давлат, жамият ва жамоа манфаатларини ўз шахсий манфаатларимиздан устун қўймасак, ишимиз олга силжимайди ва баракаси бўлмайди.

Ўзбек фани, ўзбек техникасининг оламшумул обрў-эътиборини барча шахсий икир-чикирлардан, майда-чуйда гаплардан, ўзаро келишмовчиликлардан юқори туриши лозим.

Таассуфки, ҳозиргача ҳам бир-биридан аразлашиш, бири-бирининг йўлини тўсиш каби ҳолларни учратиш мумкин.

Бугунги йиғилишдан муддао камчиликларни очиб ташлаш, бир-биримизни фош этиш эмас, балки масалага холислик билан ёндашиб, академия фаолиятини тубдан ўзгартириш, юз берган инқироздан чиқиб олиш йўллариини излашдан иборатдир.

Умуман, Фанлар академияси шундай бир даргоҳки, у ўзига нисбатан алоҳида ёндашувни талаб этади. Унга ишлаб чиқариш корхонаси эмас, илмий тафаккур, ихтирочилик ва яратувчиликнинг йирик маркази сифатида ёндашиш ҳамда ҳар бир олимнинг ўзига хос

эхтиёжидан келиб чиқиб муносабатда бўлиш тақозо этилади.

Ҳар бир олим — ўзига хос бир дунё. Илмий ишни ҳеч қачон буйруқ, талпириқ ва кўрсатмалар билан бажариб бўлмайди. Умуман илму фанни ҳеч қачон қолипга солиб бўлмайди. Унинг ўзига хос ривожланиш қонуниятлари борки, биз буни албатта, инobatга олишимиз керак.

Мамлакат тараққиётида фундаментал фан муҳим ўрин тутати. Бу борада, яъни фундаментал фанни ривожлантириш учун Фанлар академиясида яхшигина тажриба ва имкониятлар бор.

Агар фанни улкан бир дарахт деб тасаввур қилсак, тадқиқотлар унинг илдизини ташкил этади. Зеро, илдиз қанчалик баққуват, чуқур кетган бўлса, дарахт шунчалик барқ уриб яшнайди, кўп ҳосил беради.

Мамлакатимизда фундаментал тадқиқотлар кўламини кенгайтириш, узоқни мўлжаллаб, олис истиқбол тараққиётини кўзлаб иш тутиш лозим. Фундаментал фанга умид билан қарашимиз, унга кенг йўл очиб беришимиз даркор.

Мисол тариқасида бўлса-да, пахтачилигимиз келажаги учун генетик олимларимизнинг қўшган ҳиссаси ва шу фаннинг аҳамиятини таърифлашга зарурат йўқдир.

Замон қишлоқ хўжалигида, жумладан, пахтачилик, чорвачилик, сабзавотчилик, пиллачилик ва бошқа соҳаларда, айниқса, мелиорация ва ирригация, тупроғимизнинг унумдорлигини ошириш бобида мавжуд изланишларни, агротехника ва агробиологик усулларни жиддий ўзгартиришни, жаҳоннинг энг илғор тажрибаларини қўллаб-қувватлашни ва жорий этишни тақозо қилмоқда.

Деҳқончилик ва умуман ишлаб чиқаришни фан негизида, айниқса, назарий, фундаментал фан асосида қайта қуроллантирмас эканмиз, мамлакат тараққиётини тезлаштиришимиз амри-маҳол.

Яхши биламизки, илму фан даргоҳларида, жумладан академия институтларида энг оқсоқ ва энг ночор жой, энг ёчилмаган муаммо, бу илмий тадқиқотлар натижаларини ҳаётга татбиқ этишдир.

Бу масалани ҳал этишда олимларимиз зиммасига ҳам худо берган иқтидори билан кашф этишни, ҳам шу кашфиётларни амалга оширишдек икки вазифани баробар юкласак, ўта адолатсизлик бўлур эди.

Очиқ айтиш керак: илгари ишлаб чиқариш соҳаси, корхоналар илму фан, илмий тадқиқотлар натижаси билан мутлақо қизиқмасди. Илмий кашфиётларни излаш, уларни дунёнинг бирор бурчагидан топиб келиб амалда қўллаш, унинг ортидан фойда кўриш эски ишлаб чиқариш тизимига мутлақо ёт эди. Нега деганда рақобат бўлмаган, боқимандалик, давлат ҳисобидан кун кўриш кайфияти устун бўлган жойда бундай илғор тартиб ва ёндашув мутлақо бўлмаслиги табиийдир. Оқибатда илму фан билан ишлаб чиқариш ўртасида жуда катта узилиш, жарлик пайдо бўлди. Зиддиятнинг асосий сабаби ҳам шунда. Бу масалани ечмасдан, ишлаб чиқаришда банд бўлган фаоллар ва жамоаларни илму фан тараққиётига қизиқтирмасдан илмий изланишлар натижаларини ҳаётга татбиқ этишни ҳал қилиб бўлмаслиги аён ҳақиқатдир.

Бугун академия институтларида, жумладан техник ва табиий фанлар соҳасида изланишлар олиб борадиган физика, химия, биология, гео-

логия, математика, механика ва бошқа институтларда жорий этилишини кутиб турган илмий ишларни танқидий кўз билан қараб чиқиш зарур. Уларнинг ҳаётга жорий этилмасдан қолиб кетишига давлатимиз иқтисодига зиён етказувчи заиф жойимиз деб қарасакгина иш жойидан силжийди.

Яна бир гап: олимларимиз, биринчи навбатда, ижтимоий фан вакиллари олдида турган улкан вазифалар ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман. Мамлакатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, миллий давлатчиликни шакллантириш, ҳуқуқий демократик давлатни барпо этиш ва фуқаролар жамиятини қарор топтиришдек улуг орзу-умидлар билан яшар эканмиз, ижтимоий фанлар соҳасидаги илмий изланишлар ва уларнинг натижаларига алоҳида эътибор бермаслик мумкин эмас.

Кимки, миллатни ўзига қарам қилмоқчи бўлса, аввало унинг маданиятига чанг солади.

Ислом динимизнинг муқаддас мероси — фалсафа илмини, хусусан, Шарқ фалсафасини тегуран ўрганиш, шу асосда улуг маданиятимиз ва қадриятларимиз илдиэлларини жонлантириш, яқин ўтмишимиздан қолган мафкурадан халос бўлиш, ўзимизнинг асрлар синовидан ўтган, улуг аждодларимиз бизга қолдирган миллий мафкура ва тафаккуримизни тиклаш, уни замонавий-умумбашарий руҳ билан бойитиш ҳаммамизнинг долзарб вазифамиздир.

Тарихчи олимларимиз томонидан олти жылдан иборат "Ўзбекистон тарихи"нинг яратилиши, теуурийлар даври ва маданиятига доир кўплаб рисоэлаларнинг вужудга келиши халқимиз маданий ҳаётида катта воқеадир. Бу асарлар ҳозирги замон тарихий жараёнларини ўрганишга бўлган эҳтиёжни қанчалик қондирса,

янги тадқиқотларни давом эттиришни ҳам шунчалик тақозо этади.

Тилшунослик соҳасидаги илмий изланишлар, авваламбор, ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши ва унинг қўлланиш соҳасининг анча кенгайтирилгани, халқаро муносабатларда ишлатиладиган тиллар қаторига киритилиши кейинги йилларнинг бу борадаги улкан ютуғидир. Шу муносабат билан мамлакатда Атамунослик қўмитаси тузилди. Бир қанча луғатлар чоп этилди. Ўзбек тилининг лотин ёзувиغا асосланган орфографик қоидалари ишлаб чиқилди.

Мустақилликнинг ўтган уч йили мобайнида ижтимоий фанлар соҳасида, айтиш мумкинки, бирмунча ютуқлар қўлга киритилди.

Бироқ шиддат билан ўсаётган халқ онги, тобора кенгайиб бораётган дунёқараши олис ўтмиш, бугун ва келажакка бўлган қизиқиши, мазкур соҳани тубдан ривожлантиришни, унинг фаолият доирасини янада кенгайтиришни тақозо этмоқда.

Маънавият ва маърифат, маданият ва ахлоқ ҳақидаги асарларни кўплаб чоп этиш, айниқса маданий мерос билан бирга янгиланаётган бугунги турмуш тарзини ва янгича тус олаётган жамиятимиз мазмун-моҳиятини теранроқ ёритиш, кенгроқ ўрганиш муҳимдир.

Агар иқтисодий ўсиш, тараққиёт — жамиятимизнинг танаси бўлса, маънавият-маърифат ва сиёсий онг стуклиги унинг руҳи, ақли ва жонидир. Буюк давлат, буюк келажакимизга эришиш учун оқил, маърифатли, айни пайтда ўзининг ўтмиши, улур қадриятлари, миллати билан фахрланадиган ва келажакка ишонадиган инсонларни тарбиялашимиз керак. Бундай инсонни тарбиялаш эса ижтимоий фаннимизнинг муқаддас бурчидир.

Ўз ишини ақл билан, тушуниб бажарадиган кишида меҳнатидан фахрланиш, ҳаётидан завқланиш туйғуси кучли бўлади. Ана шундай одамларни тарбиялашимиз, мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси ана шундай туйғу билан яшашга эришишимиз керак.

Иқтисод фанлари соҳасида амалга оширилаётган ишлар диққатга сазовордир. Биз иқтисодиётни ривожлантиришда ўз йўналиш ва йўлларимизни бирмунча аниқлаб олдик. Ҳозиргача эришган ютуқларимизга жаҳон жамоатчилиги юқори баҳо бермоқда. Бироқ бу билан кифоялансак, орқада қолиб кетишимиз шубҳасиз.

Тараққий топган мамлакатлар тажрибасидан фойдаланишимиз лозим. Бироқ бу тажрибаларга кўр-кўрона ёндашмасдан, ўзимизнинг миллий эҳтиёжларимиздан ва маҳаллий имкониятларимиздан келиб чиқиб, энг мақбул шаклларини танлаб олишимиз даркор.

Лекин шунини очиқ таъкидлаш керакки, иқтисодиёт фани ҳам ҳали жамият тараққиётидан бирмунча орқада қолаётир.

Фанлар академияси иқтисод илмида, иқтисодий йўналишлар ва йўриқлар ишлаб чиқишда ўз имкониятларини тўла кўрсата олмаяпти. Шундан тегишли хулосалар чиқариш керак, деб ўйлайман.

Фан тараққиёти ҳамма вақт авлодга таянади. Олимнинг нуфузи эса ўзига шоғирд тайёрлаш, муносиб ўринбосар этиштириш билан баҳоланади. Академияда ана шу оддий ақидалар унитилган кўринади. Ёши улуғ олимлар билан ёшлар ўртасида узилиш пайдо бўлганга ўхшайди. Кўплаб янги гоялар, янги фикрлар тўсиққа учраб, ёш муаллимларнинг қалбида сўниб кетмоқда.

Бунга сабаб нима? Ким ёқи нима истейдодли, катта ишонч ва умид билан меҳнат қилаётган ёш олимларимизнинг ўсишига, уларнинг тан олинishiга халақит берапти?

Бу табиий саволларга жавоб топишимиз даркор. Мана шу анжуманда давлатимиз, халқимиз илму фанимизга катта меҳнати сингган, номини жамоатчилик катта ҳурмат ва эҳтиром билан тилга оладиган устоз алломалар — академикларимиз ўтирибди.

Уларнинг жамиятимиз учун қилган меҳнатларини юксак баҳолаймиз. Устозларнинг бой тажрибаларидан, илмий ғояларидан озиқланган ёш олимларимиз ҳам улар билан фахрланиши, меҳнатидан руҳланиши лозим.

Бу масалани ечиш учун академиядаги эскириб қолган баъзи бир қондаларни, одат тусига кирган айрим тартибларни ўзгартириш вақти келди, деб ўйлайман.

Бугунги кунда ўз илмий изланишлари билан илму фан аҳли орасида танилган, ўз ишлари билан яқин ва узоқ мамлакатларда катта обрў топган ёш олимларимизни академия аъзолигига қабул қилсак ва уларга ишлаш учун тегишли шароит яратиб берсак, бу ўзбек фани ва унинг келажаги учун жуда олижаноб иш бўлур эди.

Агар бизнинг миллат фанини ривожлантириш, мамлакатимизни илғор давлатлар қаторига қўшиш ниятимиз бўлса, ҳамжиҳатлик билан ишлашимиз керак. Бир ёқадан бош чиқариб, қўлга киритган ютуқларимизни мустаҳкамлаб, маънавий стуклигимизни намоён этишимиз лозим.

Бизда ҳали-ҳануз эски замондан қолган бир камчилик мавжуд: академияга вазирлик сифатида қарашга ўрганиб қолганмиз. Масалага расмийлик билан қараш оқибатида ҳатто вазир-

ликларда штат қисқариши ҳақида гап кетса, Молия вазирлиги академияга: "Ҳайъат аъзолари фалонга қисқарсин", "Вице-президентлар фалонга бўлсин!" деган буйруқларни юборишга одатланиб қолган.

Ёки бугунги аҳволни олиб қарайлик. Ижтимоий фанлар бўлимида 12 соҳа фанларини бирлаштиришни қандай тушуниш мумкин? Яна бир мисол: Ўзбекистонимизнинг истиқболини белгилайдиган икки муҳим соҳа — химия ва химиявий технология бўлими билан геология ва кончилик бўлимлари бирлаштириб қўйилганини қандай баҳоласа бўлади?

Бир ҳолни қиёслаб кўрайлик. Геология вазирлигида 11 нафар, енгил саноатда эса 15 коллегия аъзоси бор. Айни вақтда нега Фанлар академиясида фақат 9 та президиум аъзоси бўлиши керак? Ахир, академия ҳаётнинг барча соҳаларини қамраб олиши лозим-ку!

Фикримча, академиянинг нуфузини кўтариш, унга кўпроқ ҳуқуқ бериш керак. Академия нафақат ўзидаги, балки бутун мамлакатдаги фан масканларига ўз таъсирини ўтказиши лозим.

Бугунги кунда академия бўлимларида деярли ҳуқуқ йўқ. Умуман, президиум аъзолари, аввало етакчи олим, кейин эса амалдор бўлиши керак.

Президиумнинг бўлажак таркибига худди шу нуқтаи назардан қараш зарур. Президиумга амалдорлар эмас, ҳақиқий олимлар аъзо бўлиб, келажак учун жон куйдириб хизмат қилсин.

Президиум аъзолари доимий бўлиши шарт эмас. Бу ерда ҳам, айтайлик, ҳар икки аъзоларнинг маълум қисми алмашса, мақсадга мувофиқ бўлади деб ўйлайман.

Президиум бугун коллектив фикрини ифода этмайдиган бўлиб қолганга ўхшайди. Янги пре-

зидиум илму фан жамоатчилиги фикрини одил-
лона ифода этувчи холис ва объектив бўлиши
зарур. Президиумга энг етук фан соҳиблари
ийғилиши талаб этилади.

Президиум билан институтлар ўртасидаги
алоқа жипс бўлиши шарт. Шу нуқтаи назардан
қараганда кўпчилик олимларнинг фикрича, ака-
демиянинг низоми кўп жиҳатдан замон талаб-
ларига жавоб бермайди.

Бир ҳолга эътибор беришимиз керак.
Ҳозирча ҳақиқий аъзолар билан мухбир аъзолар
ўртасида узилиш борлиги ҳақида фикрлар мав-
жуд. Шунинчун олиб, кейинги сайловда
ҳақиқий аъзолар сонини кўпайтиришни назарда
тутиш зарур, деб ўйлайман.

Яна бир мулоҳаза: ҳақиқий аъзоликка ном-
зодларнинг барчаси мухбир аъзо бўлиши шарт
эмас. Ўз соҳасининг энг етук вакиллари бўлган
фан докторларининг номзодларини ҳам олға су-
риш керак. Ана шундагина Фанлар академияси
ёшаради, кучлироқ ва ғайратлироқ бўлади.

Менимча, янги сайланган президиум аъзола-
рига академия низомини обдон қайта ишлаб
чиқиш ва йил охирида уни қабул этиш вази-
фаси топширилса, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Муқтарам дўстлар, биродарлар!

Илмда ҳамжиҳатлик ва ҳамкорлик, туғилган
янги ғояларни вақтида тўғри баҳолай билиш,
энг мақбул ва самарали ғояларни қўллаб-қув-
ватлаш олий фазилатдир. Бу — ижод кишисининг
нуфузини оширадиган ноёб имконият.

Бугун академиямиз ва унинг тақдири билан
боғлиқ бўлган масалалар хусусида фикр юрит-
дик. Мамлакат тараққиётида ва ислохотлар са-
марадорлигини оширишда фан-техниканинг
муҳим ўрни ҳақида гаплашиб олдик. Эндиги
вазифа ҳаммамиз бор иқтидоримизни, истеъдо-

димизни, куч ва ғайратимизни миллат шаъни ва мамлакат шавкätини ошириш йўлида сафарбар этишдан иборат.

Умид қиламанки, олимларимиз улуг аждодларимиз васиятларига амал қилиб, воясларга хос иш тутадилар. Янги-янги ихтиролар билан мамлакатимиз шуҳратига шуҳрат қўшадилар. Ана шу масъулиятли, машаққатли ва шарафли ишда ҳаммангизга куч-қувват, жўшқин илҳом, кашфиётларингизга омад тилайман.

*Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси умумий йиғилишида
1994 йил 7 июлда сўзланган нутқ*

МАЪНАВИЙ ҚАДРИЯТЛАР — МИЛЛИЙ ИФТИХОРИМИЗ

Қадрли юртдошлар!

Ҳозиргина Республика Олий Совети сессиясининг қарори билан Ўзбекистон тарихида биринчи марта Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозими таъсис этилди ва бу юксак масъулиятли вазифа менга топширилди...

Президент фаолиятининг, республика партия, совет, давлат ташкилотларининг муҳим вазифаларидан бири — халқни маънавий юксалтириш, инсонни ахлоқий ва маънавий юксалтиришдир.

Бу масалалар алоҳида қунт ва саботни, кишиларга нисбатан алоҳида эътибор ва ғамхўрликни талаб қилади.

Инсон ҳаётининг бу нозик ва мураккаб томонлари билан, ҳазиналарга тўла миллий-тарихий анъаналар билан, умуминсоний маънавий бойликлар билан ҳисоблашмаслик жамиятимизга қанчадан-қанча зарар келтирди. Бинобарин, бу камчиликларни тузатиш учун жуда катта меҳнат қилишимиз керак. Асосий ишларимиз нималардан иборат бўлиши керак?

Биринчи навбатда миллий маданиятимиз, халқ маънавий бойлигининг илдизларига эътибор бериш лозим. Бу ҳазина асрлар давомида мисқоқлаб тўпланган. Тарихнинг не-не синовларидан ўтган. Инсонларга оғир дамда мадад бўлган.

Бизнинг вазифамиз — шу хазинани кўз қорачиғимиздек асраш ва янада бойитиш, сўзда эмас, амалда ҳар бир кишининг виждон эркин-

лигини, эътиқодининг эркинлигини таъминлашимиз керак.

Мен Президент сифатида одамларнинг маънавий тарбияси, тинчлик ва хайрли ишлар мақсадида ҳаракат қилаётган ҳар бир кишини қўллаб-қувватлайман. У билан ҳамкорлик қиламан.

Масаланинг бошқа томони — маърифат ва маданиятнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш.

Инсоннинг тўлақонли ҳаёти учун ниҳоятда зарур бўлган мактаблар, кутубхоналар, театр ва бошқа маданият ўчоқларини кўпайтириш, уларнинг шароитларини яхшилаш.

Биз кўп йиллар давомида маърифат-маданиятга нотўғри муносабатда бўлдик. Унга сарфланаётган маблағлар доим бошқа соҳалардан кам бўлди. Натижада биз бу масалада кечириб бўлмас даражада орқада қолиб кетдик.

Барча планларимизда маданият, маърифат, жисмоний тарбия ва спорт биринчи даражали вазифалар қаторидан ўрин олиши лозим.

Ва, ниҳоят, шу соҳаларда ишлаётган кадрлар масаласи. Ўқитувчилар ва ижодкорлар, маданий-оқартув муассасаларидаги ва бошқа соҳалардаги кўплаб мутахассислар синалган зиёлилардир.

Айниқса олимлар ва ижодкор ходимларимизга эътиборни кучайтириш керак. Маънавий бойликларни улар яратади. Уларга ғамхўрлик қилиш, самарали фаолиятлари учун барча зарур моддий-маънавий шароитларни яратиб бериш давлат ҳокимияти ва хўжалик ташкилотларининг бурчи ва масъулиятли вазифасидир.

Ўртоқлар, яна бир долзарб вазифа — ўсиб келаётган авлодга, унинг маънавий тарбиясига ниҳоятда катта жавобгарлик ҳисси билан ёндошиш масаласи. Ахир ёшлар халқ маънавиятининг ҳам маҳсули, ҳам келажаги.

Шунинг учун ҳар бир ўғил-қизимиз дастлабки қадамларидан маданий бойликларимиздан баҳраманд бўлиши керак.

Истеъдодли ёшларимизнинг, йигит-қизларимизнинг ўз қизиққан соҳаларида етук инсонлар бўлиб етишишлари учун тегишли шарт-шароитлар яратилгани йўқ.

Ўзимизнинг маънавий бурчимизни оқлашни истасак, уларга оталарча ғамхўрлик қилишимиз керак. Ана шу мақсадда биз уларнинг мамлакатимиз ва чет эллардаги энг нуфузли илмий марказларда таълим олишлари учун маблағлар ажратдик.

Бу ишлар учун ҳеч нарса, шу жумладан, валютани ҳам аямаймиз. Ишончим комил, бу тадбирларни сиз депутатлар ҳам, халқимиз ҳам қўллаб-қувватлайсизлар.

Шу ўринда яна бир мулоҳазам бор, ўртоқлар. Ёшларимизни, айниқса қарияларимизни уларнинг иззат-нафсига тсгадиган айрим номаъқул ҳоллардан асрашимиз керак.

Санъатда ошкораликни пеш қилиб, телевизор, кино экранларида, матбуот воситаларида бўлмағур лавҳаларни акс эттириш, бемаънилик ва ҳаёсизликни, баъзан эса ҳатто ахлоқий бузуқликни тарғиб қилишлар кўриниб қолди.

Депутатларнинг ва Президентнинг ваколатлари жамиятимизнинг инсонийлик ва ахлоқий ақидаларини поймол қилувчи ана шу тажовузкорликка қаттиқ қарши туришга имконият беради, деб ўйлайман. Бу тадбир халққа ҳам маъқул бўлади, деб ишонаман.

*Уш иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг биринчи сессиясида
1990 йил 24 мартда сўзланган нутқдан*

БИЛИМДОН, МАЪНАВИЙ ЕТУК ИНСОНЛАРНИ ЕТИШТИРАЙЛИК

Чуқур ислоҳотларни амалга ошириш, бозор иқтисодиётига ўтиш, биринчи навбатда, кадрлар потенциалига, уларнинг касб жиҳатдан тайёрлигига боғлиқ бўлади.

Бу эса бутун таълим ва маданият тизимини тубдан ислоҳ қилишни тақозо этади. Чунки аynи билимдонлик ва юқори маданийлик, озодликдан ҳамманинг бахт-саодати йўлида фойдаланиш имконини беради.

Аввалги йилларда таълим тизимимиз жаҳон цивилизациясининг илгор ютуқларидан ва халқимизнинг тарихий илдизларидан ажралиб қолган эди.

Бу ақвол тубдан ўзгартирилиши лозим. Аслини олганда халқимизнинг ақлий бойликларини, жаҳон фани ва маданиятининг энг яхши ютуқларини ўзига сингдириб оладиган янги авлодни камол топтириш керак бўлади.

Мана шу асосдагина миллатнинг онгли ва-танпарвар бирлиги руҳини вужудга келтириш мумкин. Бу эса айрим мамлакатларнинг тараққиёт сари шиддат билан юришига имкон берган.

Бизнинг диёримиз буюк алломаларни етиштирган. Бутун жаҳон илм аҳли улар билан фахрланади. Улар асос солган миллий илмий тафаккурнинг анъаналарини давом эттириш ва бойитиш учун бизда ҳамма шарт-шароитлар бор.

Давлат бундан буён ҳам энг асосий устувор тадқиқотларни қўллаб-қувватлаши шарт. Чунки республиканинг келажаги ана шу тадқиқотларга боғлиқдир. Лекин илмий ташкилотларнинг ўзлари ҳам ўз моддий базасининг ривожланиш йўллари янада фаолроқ излашлари, хорижий мамлакат илмий марказлари билан алоқаларни мустақкамлашлари керак. Амалиёт эҳтиёжларига яқинроқ бўлиш, самарали натижалар берадиган ихчам, изланувчан ижодий жамоаларни ташкил қилиш мақсадга мувофиқдир.

Ақлий ва маданий салоҳиятни ривожлантириш яна бир узлуксиз принцип ҳисобланади. Халқимиз ўзини ҳақиқатан ҳам озод, эркин деб билиб, муҳтожлик ва қарамлик исканжаларидан халос бўлган, қаддини ростлаган, эркин нафас олганда иқтисодий ислоҳотлар муваффақиятли ривожланиши мумкин.

Аждодларимизнинг руҳи поклари ва урф-одатлари, бизнинг энг яхши анъаналаримиз қайта тикланганда ислоҳотлар муваффақиятга эришади. Ўта ўқимишли, руҳан бардам ва жисмонан бақувват кишиларгина истиқлол ва тараққиёт йўлини босиб ўта олади. Сарчашмалари буюк аждодларимизнинг тафаккурлари ва муддаоларидан бошланадиган халқимизнинг маънавий қадриятлари иқтисодий ўзгартиришларимизнинг мустақкам пойдевори бўлиб хизмат қилади.

Демак, бизнинг вазифамиз, авваламбор, ма-на шу маънавиятимиз сарчашмаларини ва бо-бокалонларимизнинг бой анъаналарини давом эттиришдир. Маънавиятимизни яратаётганларни: ёзувчилар, шоирлар, маданият ва санъат ижодкорларини, халқ талантлари ва иқтидорли ёшларни доимо қўллаб-қувватламоғимиз лозим. Бунинг учун харажатларимизни аямаслигимиз даркор...

Бозор муносабатларига ўтиш даврида ижтимоий соҳа — соғлиқни сақлаш, таълим, фан, маданият ва санъат айниқса мушкул аҳволга тушиб қолади. Биз учун маънавий, тарихий ва маданий қадриятлар, аҳолининг ахлоқий ҳолати, ёш авлодни тарбиялаш асосий устувор вазифа экан, ҳозирги мураккаб даврда мазкур тармоқларни қўллаб-қувватлаш, уларда ишловчи одамларнинг меҳнатига муносиб баҳо бериш, уларнинг ижодий имкониятларини намоён этиш учун шарт-шароит яратиш зарур.

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг
ун учинчи сессиясида 1993 йил 2 сентябрда
қилинган маърузадан*

МАЪНАВИЙ МЕРОС ҚУДРАТИ

Бугунги байрам аجدодларимиз бўлмиш буюк алломалар — Имом Бухорий, Ат-Термизий, Аҳмад Яссавий, Амур Темур, Алишер Навоий каби даҳо бобокалонларимиз руҳи қўллаб-қувватланган, бизларга бахш этилган олижаноб туйғулар — руҳ озодлиги, қалб поклиги, иймон, чўнг ирода, мардлик, юртпарварлик, миллату ватан фидойилиги ва бошқа асл фазилатлар наслимизга, қон-қонимизга сингиб кетганининг исботидир.

Аминманки, буюк аجدодларимизнинг руҳи поки ҳозир ҳам тепамизда туриб, кўнгилларимизга қолис ва эзгу ниятларини сочяпти, ғайратимизга ғайрат, умидимизга умид қўшяпти.

Биз мустақил ўзбек давлатининг пойдеворини қурмоқдамиз. Минг қатла шукурки, тилимизни, динимизни, урф-одатларимизни маънавий қадриятларимизни буткул йўқотиб қўйиш кавфидан сақлаб, асраб-авайлаб, уларнинг азалий мазмуни ва қудратини тиклашга ўтдик.

Давлатимиз олиб бораётган сиёсатнинг мазмуни шуки, юртимизда яшаётган барча миллат вакилларининг манфаатлари ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиб, уларнинг маданияти, тили, миллий урф-одатлари ва анъаналарини сақлаш ҳамда ривожлантиришга, уларнинг давлат тuzилмалари ишида ва жамоат турмушида фаол қатнашишига кафолат берилади.

Дарҳақиқат, Ўзбекистоннинг куч-қудрати манбаи — халқимизнинг умуминсоний қадриятларга содиқлиги, улуғ аجدодларимиздан авлодларга ўтаётган маънавий мероснинг кучлилигида, фуқароларимизнинг эл-юртга, она заминга битмас-туганмас меҳрида, миллий ғуруримизда.

Инсонпарварлик — ўзбек халқи миллий онгининг ўзак фазилатидир. Шафқатсизлик ва зўравонлик унинг табиатига ёт. Халқимиз минг-минг йиллик тарихи давомида кўп нарсаларни бошидан кечирди — маданият, илм-фан, ягона давлатчилик зафарлари нашъасини сурди, ўзаро низолар, бегоналар асорати аламини тортди, энг яхши ўғил-қизларидан жудо бўлди. Лекин тарихнинг ўйинлари ҳам, табиий офатлар ҳам халқимизнинг инсоний табиатига доғ туширолмади.

*Ўзбекистон мустақиллигининг
бир йиллигига бағишланган
тантаналарда сўзланган нутқдан,
1992 йил 31 август*

ЭЪТИҚОДДА ҲАМ. ҲАЁТДА ҲАМ ҲАЛОЛ БЎЛАЙЛИК

Маълумки, дин ва дин аҳли ижтимоий ҳаётимизда муҳим ўрин тутади. Бизнинг бу хусусдаги сиёсатимиз аниқ. Ислоҳ дини — ота-боболаримизнинг муқаддас эътиқоди. У туфайли халқимиз минг йиллар мобайнида маънавияти, бой мероси ва ўзлигини омон сақлаб келган.

Дин халқ табиатини пок асрашда, инсонлар ўртасида меҳр-оқибат ўрнатишда катта хизмат қилган. Одамларни доимо яхшиликка, эзгу ишларга чорлаб келган.

Хўш, бугунги кунда, биз барпо этаётган янги жамиятда давлат ва дин муносабатлари қандай асосда қурилиши лозим?

Бу масала Конституциямизда очиқ-ойдин ифода этилган. Яъни, республикамизда дин давлатдан расман ажратилган. Бироқ, биз яхши биламизки, дин давлатдан ажратилгани билан жамиятдан ажратилган эмас. Бинобарин; жамиятнинг маънавий ҳаёти билан диний муносабатларни уйғунлаштириш тақозо этилади. Назаримда, улуғ аждодимиз, Бухорои шарифнинг буюк фарзанди Хожа Баҳоуддин Нақшбанд таълимоти бу борада бизга бениҳоя қўл келади. Ул зотнинг "Аллоҳ дилингда, қўлинг ишда бўлсин" деган ҳикматли шиорини биз бу соҳада дастурил-амал қилиб олсак, янглишмаган бўламиз деб ўйлайман.

Давлатнинг иши — давлатники, диннинг иши — динники бўлиши лозим. Бу нозик ва мураккаб масалада муносабатларнинг ўзаро ҳурмат ва ишонч асосида қурилиши ягона мақбул йўлдир.

Давлат диндор фуқароларининг диний-этикод ва ҳақ-ҳуқуқларини қанчалик ҳурмат-эҳтиром қилса, диндорлар ҳам давлат қонунлари ва сиёсатини шунчалик ҳурмат-эҳтиром қилишлари шарт. Шундагина ҳеч кимнинг ҳеч кимдан кўнгли қолмайди.

Шу муносабат билан бу борада баъзан кўзга чалиниб қолаётган айрим ноҳўя ишлар ҳақида икки оғиз тўхталиб ўтиш жоиздир.

Кейинги пайтда халққа берилган диний эркинликлардан ғаразли сиёсий мақсадларда фойдаланишга уриниш ҳоллари ҳам сезилиб қолдики, бу нарса барчамизни беҳад ранжитмоқда ва ташвишга солмоқда. Сохта обрў, сохта шон-шуҳрат орттириш учун инсонларнинг диний нафсонияти билан ўйнашиб бўлмайди. Айрим жойларда баъзи нопок кимсалар томонидан ҳаром-ҳариш топилган пуллар эвазига ҳашаматли масжидлар қуриш пойгаси бошлангани сир эмас.

Ахир масжиднинг ободлиги ундаги номозхонларнинг сероблиги, ихлос ва этикоднинг покизалиги билан белгиланадими ёки учинг қуруқ савлати биланми?!

Динимиз бизни ҳамиша ҳалол-пок яшашга, камтар-камсуқум турмуш кечиришга ўргатиб келади. Тўй-ҳашамларимизни, маърака-маросимларимизни дабдабасиз, меъёр доирасида адо этишни буюради. Афсуски, бу соҳада ҳам одамлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатадиган мисоллар Бухоро вилоятида учраб турибди. Масалан, Вобкент туманида қандайдир шубҳали

пуллар ҳисобидан ҳашаматли масжид қуришга киришган, ҳозирда Москвада яшаётган кимсанинг бошига оилавий мусибат тушибди. Унинг ёш вафот этган хотинининг маъракаси вилоят раҳбарларининг кўмаги ва бевосита иштирокида улкан бир тўйга айланиб кетганини қандай баҳолаш лозим? Тошкент ва бошқа вилоятлардан келган тумонат одам, "Чайка" ва чет эл машиналарининг хизмат қилиши, чинни фабрикасидан тахи бузилмаган чойнак-пиёлаларнинг қути-қути олиб келиб ишлатилгани, маъраканинг ўзига миллион-миллион пул сарфлангани — булар наҳотки мусулмончиликка тўғри келса?

Раҳбар одам — юртнинг отаси, катта-кичикка, бою камбағалга бирдай муносабатда бўлиши лозим. Сохта обрў, асъасаю дабдаба кетидан қувган, босар-тусарини билмай қолган ҳар турли шахсларга ҳушёр кўз билан қараб, ўз шаънини пок сақлаб юриши керакми-йўқми?

Мўмин-мусулмонларнинг диний ҳиссиётлари билан ўйнашиш, такрор айтаманки, бандасига ҳам, Яратганга ҳам хуш келмайди. Ишончим комилки, юртимиздаги диндор фуқаролар ҳалол-ҳаромни жуда яхши англайди, кимнинг аслида ким эканини ҳам яхши фарқлайди...

Аmmo бугунги қийинчиликлардан фойдаланиб, қонунга эид равишда халқни талаш ҳисобига бойлик орттираётган баъзи шахслар ҳам борки, улар давлат ва жамият учун жиддий хавф туғдирмоқда. Биз бундай ҳолат ва шахсларга қарши муросасиз кураш олиб боряпмиз. Бу — мавсумий бир иш эмас, бизнинг изчил, қатъий сиёсатимиздир.

Бордию бундай ишларга раҳбар шахслар аралашиб қолган бўлса, сўров ҳам, жазо ҳам шунга

яраша қаттиқ бўлади. Мен бу ҳақда яна бир карра кескин огоҳлантириб ўтаман: бундай кимсалар шафқат кутмасин!

Бир тизимдан янги тизим шароитига ўтиш даврида энг катта хавф — коррупция деб ҳисоблайман, яъни давлат, ҳокимият ва ҳуқуқни ҳимоя қилувчи идоралар фаоллари нафс балосига гирифтор бўлиб, ўз мансабини сунистеъмом қилиш йўлига кириб, жиноятчилар билан тил бириктиришга ўтишидир.

Бундан давлат манфаатига, халқимиз насибасига етказиладиган зиённи тасаввур қилиш ҳам қийин. Шунинг учун таъмагирлик, порахўрлик, коррупцияга қарши биз энг кескин, аёвсиз чораларни ишга соламиз. Бунга қурбимиз ҳам, кучимиз ҳам етади.

Агар айрим кимсаларнинг ўз нафсини жиловлашга кучи етмаса, уларнинг нафсини жиловлаб қўйиш давлатнинг қўлидан келади.

Шуни унутмаслик керакки, таъмагирлик, тўрачилик, порахўрлик, кибр-ҳаво, коррупция ниҳоятда юқумли ва хавфли касалликдир. Ўз вақтида унинг олди олинмаса, бу мараз бутун жамият танасига ёйилиши ва уни ҳалок қилиши мумкин. Бу иллат, аввало, шу касалга мубтало бўлган одамнинг ўзини еб ишдан чиқаради. Унинг иймонини, охиратини хонабайрон қилади. Сўнгра, бошқа инсонларни, аста-секин бутун жамиятни емиришга ўтади.

Эҳтимол, дастлабки вақтда бу касалликни одамлардан яшириш ҳам мумкин бўлар. Аммо халқни алдаб бўлмайди. Қинғир одамнинг қилиғини ўзи билдирмаса, боласи билдиради. Боласи билдирмаса, хотини билдиради. Хотини билдирмаса, ёнидаги малайлари билдиради.

Эҳтимол, нолок раҳбарнинг қилмишларини назорат органлари билмаслиги ҳам мумкин. Аммо халқ биледи. Халқ билган куни бундай раҳбар назардан қолади.

Халқ назаридан қолиш эса — агар жиндек виждони бўлса, ўлим билан баробардир.

Ҳеч биримизни эл-юрт назаридан қолдирмасин!

*Халқ депутатлари
Бухоро вилояти Кенгаши сессиясида
1994 йил 18 мартда сўзланган нутқдан*

ОЛИЙ МАҚСАДИМИЗ — МУСТАКИЛЛИК

Асосий мавзуга ўтишдан олдин, ҳаётимиздаги ҳозирги даврга хос баъзи бир хусусиятлар, қадриятлар ҳақида алоҳида гапирмоқчиман.

Авваламбор, шуни таъкидламоғимиз керакки, қисқа муддат мобайнида юртдошларимизнинг, халқимизнинг савиясида кескин ўзгаришлар рўй бера бошлади. Бу, энг аввало, сиёсий савияга тегишли гап. Истиқлол туфайли кишиларимизнинг Ватанга, она заминга меҳрли муносабати шаклланиб борапти. Шуни очик айтишимиз зарур: илгари бутун собиқ СССР харитасини қамраб олган Ватан туйғусини онгимизга сингдириш тамойили кучли эди.

Бугун эса Ватанимиз муайян чегара ва қиёфа касб этди. Биз унинг куч-қудрати, ютуқлари ва муаммоларини аниқ биламиз ҳамда бутун вужудимиз билан ҳис этамиз.

Бугун Ватаннинг ҳар бир асл фарзанди ўзини ота юртининг ажралмас бўлаги деб ҳис этяпти ва бундан фахрланияпти. Истиқлол берган энг катта бойликлардан биринчиси ана шу десак, асло янглишмаган бўламиз.

Ватан, ватандошлик туйғуси эски мафкуравий қобиклардан халос бўлиб, ўзининг асл қиёфасини топди.

Бугун диққат қилсак, истиқлол қўлга киритилганидан сўнг биз ўз кучимизга, қудратимизга кўпроқ ишона бошладик. Шу туфайли барчамиз вазминлашиб, ўз қадр-қимматимизни тегранроқ англай бошладик.

Бугун биз ўзаро жипслашиб, том маънодаги халқ бўлиб, майда-чуйда иғволарга мутлақо эътибор бермайдиган кучга айландик.

Бугун биз бир нарсани аниқ биламиз: вақти-соати келиб, Ўзбекистон давлати росмана кучқудрат касб этади. Ўз бойлигига, ўзига хос ва ғоят мукамал ҳамда буюк давлат тизимига эга бўлади.

Ҳаётимизда бўлаётган ўзгаришларнинг илди-зи халқимизнинг маънавий уйғонишидадир. Она тилимизнинг азалий ҳақ-ҳуқуқлари тиклангани, ҳақиқий ўзбекона урф-одатларимизнинг ҳаётдан ўрин олаётгани, қадриятларимизнинг ўз ўрнини топаётгани ҳам одамлар кайфиятига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Ўзбек ўзлигига ишона бошлади. Такрор бўлса-да, айтиш керак: Наврўз тиклангани, ҳайитлар тиклангани жуда савобли ишлар бўлди.

Миллий, маънавий қадриятларни юксалтириш борасида биз барча билан ҳамкорлик қилмоқдамиз. Ҳеч қайси ижтимоий тоифа бу ишдан четга суриб қўйилгани йўқ.

Мен бугун мамнуният билан таъкидламоқчи-манки, халқимизнинг кўнглини кўтаришда, унинг қаддини ростлашда кўпчилик дин вакиллари, юзлаб имом-хатибларимиз бизга яқиндан ёрдам бераптилар. Бошқа айрим мусулмон республикалариядаги диндошларидан фарқли ўлароқ улар халқни бирлаштиришни, ўзаро низо ва нифоқлардан йироқ туришни тарғиб этмоқдалар. Бунинг натижасида бошқа ижтимоий-сиёсий тadbирларни ҳам уйғун этган ҳолда, биз жумҳуриятимизда бугунги энг катта бойликни — тинчликни барқарор этишга эришдик.

"Ўзбекчилик" деган олижаноб тушунча борки, буни айрим оғзига кучи етмаганлар ногўғри талқин этадилар. Ўзбекчилик — миллатчилик

дегани эмас. Баъзи итвогарлар "Каримов халқни миллатчилик йўлига бошламоқда" деган фикр-фужурларни тарқатиб юрганидан хабарим бор. Йўқ, Каримов ҳам, у суянган халқ ҳам миллатчилик кўчасидан ўтмаган ва ўтмайди ҳам. Бизнинг олий мақсадимиз — мустақиллик эди. Бунга эришдик. Мустақилликнинг олий мақсади — ўзбек халқининг иззатини жойига қўйиш.

Биз яхши англаймизки, ўз иззати ва қадрини билган инсон миллат ажратмайди. Ўз кучи ва келажагига ишонган халқнинг бағри кенг бўлади.

Худого минг қатла шукрки, ўзбекларимизнинг бошқа халқларга муносабати ижобийдир. Юртимизда яшаётган бошқа халқ вакилларига одилona қараш, уларга меҳрибонлик қилиш биз учун маънавий бурчга айланган.

Истиқлолга эришган халқ ўзгаларга зуғум қилмайди. Маълумки, тазйиқ ва таҳқир туйғуси аламзадалик уйғотади. Биз эса тазйиқ ва таҳқирдан қутилган, ўз қадрини билган халқмиз. Ўз кучига ишонган ва ўзгаларга ҳамдард бўла олишга қодир эркин халқмиз.

Бизнинг кўнглимиз кўтарилганининг боиси шуки, халқимиз жипслашиб, бир-биримизга меҳрли, оқибатли бўла бошладик. Шу нарса бизга умид, ишонч ва куч бағишламоқда, тинч-тотув ҳаётга асос бўлмоқда.

Бу жипслик сабаблари ҳаммамизга маълум. Аммо яна бир жиҳат борки, уни алоҳида айтиб ўтиш лозим. Биз янги ҳаёт қуриш учун бел боғладик, бироқ ўтмишга маломат тошларини отмадик. Халқимизнинг ўтмишга тош отиш — гуноҳи азим, деган асл ақидасини ёдда тутдик.

*Ўн иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг ўн биринчи сессиясида
1992 йил 8 декабрда сўзланган нутқдан*

МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ МАФКУРАСИ

...Энди ана шу мақсадларни амалга ошириш учун тўғри, аниқ йўл керак. Адашишга, гоҳ у ёққа, гоҳ бу ёққа оғишиб юришга, ўтмиш хатоларини такрорлашга вақтимиз ҳам, ҳаққимиз ҳам йўқ. Бу йўл заминимизга, халқимизнинг удумларига, анъаналарига, турмуш тарзига, миллий идрок ва ифтихоримизга мос бўлиши шарт.

Ана шу вазифаларни, эзгу мақсадларни амалга ошириш учун, энг аввало, барчамизга боғлиқ, ҳамма нарсадан устун турувчи буюк бир муаммони ечишимиз, яъни маънавий инқироздан чиқишимиз лозим. Бу — энг шарафли ва энг оғир вазифалардан бири. Уни осонликча ҳал этиш қийин. Халқ ўзи шу вазифани тушунса ва бизга яқиндан туриб ёрдам берсагина, ижобий натижага эришмоғимиз мумкин.

Моддий ислоҳотлар, иқтисодий ислоҳотлар — ўз йўлига. Уларни ҳал этиш мумкин. Халқнинг таъминотини ҳам амаллаб туриш мумкин. Аммо, маънавий ислоҳотлар — қулиқ ва мутелиқ исканжасидан озод бўлиш, қадри баланд тутиш, ота-боболаримизнинг удумларини тиклаб, уларга муносиб ворис бўлиш — бундан оғирроқ ва бундан шарафлироқ вазифа йўқ бу дунёда!

Иморатнинг мустаҳкамлиги уйнинг пойдевориغا боғлиқ. Пойдевор қанчалик бақувват бўлса, иморат ҳам шунчалик узоқ ва маҳкам туради.

Халқимизнинг маънавий пойдевори — бўлажак давлатимизнинг таянчлари жуда қадимий ва мустаҳкам. Буни ҳеч ким инкор қила ол-

майди. Тарихимиз неча-неча минг йилликларга бориб тақалади. Гапнинг индаллосини айтишимиз керак: айрим одамлар ҳали лунги тутиб юрган даврларда бизнинг ота-боболаримиз юлдузлар жадвалини тузганлар!

Халқимизнинг таянчи — аждодларимиз қолдирган маънавий мероснинг ўзи бир катта хазина. Бу хазинадан оқилона фойдаланиш лозим. Аждодлар васиятига содиқ ва муносиб бўлмоғимиз керак.

Модомики шундай экан, илдиэлларимиз шу қадар чуқур кетган экан, демак, истиқлол иморатини ҳам ана ўшанга яраша юксакларга кўтаришга маънавий пойдеворимиз етарлидир. Аллоҳ ҳаммага ҳам бундай куч, бундай меросни беравермайди. Бу — Аллоҳ таолонинг миллатимизга ато этган буюк неъмат, шарофатидир.

Олдимизда турган энг муҳим масала, бу — миллий истиқлол мафкурасини яратиш ва ҳаётимизда татбиқ этишдир.

Миллий истиқлол мафкураси халқимизнинг азалий анъаналарига, удумларига, тилига, дилига, руҳиятига асосланиб, келажакка ишонч, меҳр-оқибат, инсоф, сабр-тоқат, адолат, маърифат туйғуларини оңгимизга сингдириши лозим.

Шу билан бирга бу мафкура халқимизда, ўзининг қудрати ва ҳимоясига суянган ҳолда, умуминсоний қадриятларга асосланиб, жаҳон ҳамжамиятидаги мутараққий давлатлар орасида тенг ҳуқуқли ўлароқ муносиб ўрин эгаллашига доимий интилиш ҳиссини тарбияламоғи керак.

Биз наслимизнинг келажаги — соғлом авлод учун кураш бошладик. Шу ном билан орден таъсис этдик ва махсус халқаро жамғарма туздик. Бу бежиз эмас. Соғлом деганда биз фақатгина жисман бақувват фарзандларимизни эмас, балки маънавий бой авлодни ҳам кўзда тутганмиз. Чунки ҳар тарафлама соғлом авлодга эга

бўлган халқни ҳеч қачон енгиб бўлмайди. Буни ҳаммамиз яхши англаб олмоғимиз шарт.

Сиёсатимизнинг асосий мақсади — дунёга эшик очиш, жаҳон майдонига, тараққий этган давлатлар қаторига собитқадамлик билан кириб боришдир; ўзаро иқтисодий, маданий, илмий, савдо ва бошқа соҳаларда қизғин ҳамкорликни йўлга қўйишдир; Ўзбекистонни, унинг бой ўтмишини, маданиятини, ҳозирги кунини ва бу ерда амалга оширилаётган ўзгаришлар жараёнини дунёга танитишдир.

Шу ўринда мен, Президент сифатида, юртимизда осойишталикни ва хонадонларимизда тоғувликни барқарор этишда дин пешволарининг — жоме масжидларидан то кичик қишлоқларда фаолият кўрсатаётган имомларнинг хизматларини алоҳида таъкидлашни истардим. Бугунги сокин вазиятда уларнинг хизмати катта.

Инсофли, диёнатли, адолатли дин пешволаримиз билан гаплашиб, уларнинг кўнглини билиб, бизни бир-биримизга қарши гиж-гижлашни истайдиган кимсаларга айтмоқчиман:

— Йўқ, жаноблар! Ҳаракатингиз зое кетади! Эл тинчлиги ва ҳалол меҳнат — биз учун муқаддас иймоннинг узвий бир қисмидир!

Биз истиқлол шарофати билан кўп қадриятларни — иймонимизни, миллий гуруримизни, озошликни, бир сўз билан айтганда, парвардигорни қайтадан чинакамига танидик. Эндиги вазифа — *боболаримизнинг поймол этилган* орзу-умидлари ҳаққи, авлодларимизга, сизу бизнинг фарзандларимизга бутун дунё билан теппа-тенг бўйлашадиган буюк Ўзбекистонни мерос қилиб қолдирмоқдир.

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг ўн иккинчи сессиясида
1993 йил 6 майда сўзланган нутқдан*

БИЗ ФИДОЙИ ВАТАНПАРВАРЛАРГА ТАЯНАМИЗ

... Бизнинг сиёсатимиз ўзгармасдир, чунки ҳаётимизнинг ўзи бу сиёсатнинг тўғрилигини, халқчил сиёсат эканини тасдиқламоқда. Мен яқинда "Комсомольская правда" газетасининг бош муҳаррири билан суҳбат чоғида ижобий кўрсаткичлар жумҳуриятимизда сўнгги йилларда қатъият билан ўтказилаётган иқтисодий сиёсатнинг, аҳоли эҳтиёжманд табақалари ижтимоий жиҳатдан яхши муҳофаза қилинаётганининг самараси эканини таъкидлаб ўтдим. Мен мухбирга баъзан Москва газеталарида республикамиз шаънига қилинаётган хуружларга қарамай, ўз сиёсатимизда собит турамыз, деб таъкидладим. Биз ички ва ташқи сиёсатимизда республикамизнинг ўзига хос хусусиятларини, анъаналарини, халқимизнинг урф-одатларини ҳисобга оляпмыз. Бундан бошқача бўлиши мумкин эмас.

Ишимизда икки йўналиш баб-баравар — бақамти бўлиши керак. Биринчиси, янги давлат, янги тузумнинг шакли, андозасини яратиш бўлса, иккинчиси, ана шунга муносиб, мақсадни тўғри англайдиган, ишни уддалайдиган одамларни танлаш, жой-жойига қўйишдан иборатдир. Ислоҳот қачон татбиқ бўлади? Агар масъул кадрлар бу ислоҳотни теран англайдиган, жонкуяр, ватанпарвар бўлсалар, юртни, халқни ўйласалар, ислоҳотлар ким учун, нима учун қилинаётганини тушунсаккина ниятларимиз амалга ошади. Энг

муҳими — авваламбор, эл-юрт манфаатини кўзлаб, юрагидан ўтказиб фидойичасига ишлашга тайёр бўлганлар сувдай, ҳаводай керак. Биз янги тузум, янги давлат шаклини тузаяпмиз, аммо унга жон киргизадиган одамлар — кадрлар керак. Қачон услубимизни ўзгартирамиз, янгича ишлаш ҳиссини қонимизга сингдираемиз? Оддий одамлар ҳамма нарсани кўриб-билиб турибди. Нопок, нафси ҳаром, ўзининг манфаатини устун қўяётган баъзи бир раҳбарларни ҳам кўряпти. Масалан, яқинда Андижонга бориб, анча раҳбарларни ишдан олдик, унга сабаб улар ўз бурчини унутиб қўйган, ўз мавқеини ўзгаларга берган, жиловни мафия қўлига олган. У ерда қачон қарасангиз оқмой, шакар, ун етишмайди, деган гапларни эшитардик. Энди билсак, мафия озиқ-овқат маҳсулотларини четга олиб бориб пуллаган. Буни кўрган бечора деҳқон қаерга борсин? Прокурорга борса, бошини ҳар хил ваҳимали қонунлар билан қотириб қўяди, милиция қулоқ солмайди, ҳокимнинг эса вақти йўқ. Бу кўпчиликка сабоқ бўлиши керак. Бундай вазият эртага одамларни ҳокимиятга, тузумга ишончини йўқотишга олиб келади. Адолат бўлмаган жойда норозилик, адоват, зиддият, қарам-қаршилиқ пайдо бўлиши муқаррар.

Ҳозир жамиятимиздаги кадрларни уч тоифага бўлиш мумкин.

Биринчи тоифа — иймонсиз, виждонсиз шахслар, фурсатдан фойдаланиб, ўз манфаатини кўзлайдиган кимсалар. Уларга Ватан, Мустақиллик туйғуси, эл-юртнинг ғами бегона. Улар фақат ўз чўнтагини ўйлайди.

Иккинчи тоифага иродасиз, мўрт, бўшанг одамлар киради. Бундайлар шамол қаёқдан эсишини пойлаб туради. Ўз фикрига эга эмас. Бирон бир оғир юмушни зиммасига олмай,

масъулиятдан қочади. Булар ҳар қандай одам билан, ҳар қандай тузумда ишлайверади.

Учинчи тоифадагилар — юрагида ўти бор, серғайрат одамлар, ёшлар, фидойи ватанпарварлар. Лекин улар ҳали ғўроқ, тажрибаси камроқ. Биз ишимизда мана шу кейинги тоифага таянмоқчимиз. Бизда кўкрагини қалқон қилиб, оғир пайтда халқни учун ишлайдиганлар кам. Кўпроқ ҳаракатчан, ватанпарвар, юртпарвар, интилиши зўр, куюниб гапириб, ҳаётда ёниб яшайдиган, безовта, жонкуяр одамлар билан ишлашга мен тайёрман. Бугунги қийинчиликларни енгишга жонини тиккан, иродаси мустаҳкам ёш авлодга таянамиз, уларга ҳаётда ҳар томонлама йўл очиб беришга тайёرمىз. Шундай одамлар билангина мақсадимизга етамиз. Бу ўринда ҳокимият фуқароларининг ишончи билан қудратли бўлишини айтиб қўйишим керак. Агар шу ишонч заифлашса, сусайса, аҳволни ўнглаб олиш осон бўлмайди, чунки одамлар ҳамма нарсадан бохабар, кўриб-билиб турибди. Афсуски, жигилдонини ўйлаб, давлат ва халқ мулкига кўз олайтираётганлар ҳам йўқ эмас.

Биз "у партия аппарати ходими", "бу эса демократ" деб одамларни бўлиб ташлаганимиз йўқ. Биз ҳаммамиз кечаги куннинг тарбиясини олганмиз. Биронтамиз ҳам осмондан тушганимиз йўқ. Ўша турғунлик даврларида яшадик. Энди эса жамият ўзгаряпти, тузум ўзгаряпти. Биз янги замонда ҳамнафас, ҳамқадам бўлмоғимиз, келажагимизни кўзлаб сиёсат юритмоғимиз лозим...

1993 йил 18 февралда
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида
вилоят ва шаҳар ҳокимлари, вазирликлар
ва идоралар, концернлар ва уюшмалар,
банклар, корхоналар ва ташкилотлар, ҳуқуқни
муҳофаза қилиш органлари раҳбарларининг
йиғилишида сўзланган нутқдан

БИЗНИ БИРЛАШТИРГАН ҒОЯ

...Шўролар даври, нақ 74 йил изсиз йўқолди, деб ўйлаганлар хато қилади. Бу даврда шаклланган муайян қадриятлар бор. Кишилар онгига ижтимоий тенглик тушунчаси, яхши ишласам ҳам, ёмон ишласам ҳам давлат барибир боқадим, деган мафкура кириб қолган. Бундай ёндашиш кишилардаги ташаббусни бўғиб қўйди. Ҳамма нарса — давлат мулки, деган ақида одамларнинг миясига сингдирилиб, кишилар мулкдорлик, эгаллик туйғусидан бегона бўлиб қолган. Ўз мулки ва молига эга бўлмаган одамнинг иш деб жон куйдириши жуда қийин. Бундай ҳолат ишчиларнинг меҳнатга интилишига, шахсий рағбатига, иш натижаси учун масъулиятини оширишга салбий таъсир этишини ҳаётимиздаги кўп мисолларда кўряпмиз...

Одил ва оқил ҳокимият халқ кайфиятини, унинг иродасини албатта ҳисобга олади. Халқнинг истеъдодини, ундаги барча олижаноб хислатларни ишга солади, халқ ғайратини яратувчилик йўлига бошқаради...

Улуғ шоир ва буюк давлат арбоби Алишер Навоий ҳаётини олиб кўрайлик. Буюк бобокалонимиз халқни мадрасалар қуриш, ариқлар қозиш, хайру эҳсон қилиш каби ишлар атрофида бирлаштирган.

Бугунги кунда ҳам халқни яқдил қила оладиган ишлар ва ғоялар оз эмас. Уларнинг ичида

энг улуги, энг олижаноби — Ўзбекистон Республикасининг мустақиллигини таъминлаш. Ана шу мақсад, ана шу ғоя атрофида бирлашсак, асло хор бўлмаймиз, азиз ватандошлар!

Ягона мафкура ҳукмрон бўлган жойда тенглик ва адолат бўлмайди. Биз буни ўтмишдаги аччиқ тажрибамиздан жуда яхши биламиз.

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг ўнинчи сессиясида
1992 йил 2 июлда сўзланган нутқдан*

МУСТАҚИЛЛИГИМИЗ БОҚИЙ БЎЛСИН!

Азиз ватандошлар!

Муҳтарам юртдошлар!

Сизларни буюк сана — Ўзбекистон мустақиллигининг уч йиллиги байрами билан чин қалбимдан табриклашга ижозат бергайсиз.

Ана шу қутлуғ айёмда ватаним деб, элим деб, бугунги озод Ўзбекистон учун ҳаётини — жонини фидо қилганларни ёд этиш, улуғ аждодларимизнинг руҳларини шод қилиш барчамизнинг инсоний бурчимиз деб биламан.

Ушбу муборак кунда улуғ тарих ва маънавият эгаси бўлмиш, мустақиллик учун кураш йўлида не-не аёвсиз бўронларни бошидан кечирган, бугунги машаққатли синовларга мардона бардош бераётган сабр-тоқатли, матонатли ва доно халқимизга таъзим қиламан. Биз учун мустақиллик — энг аввало, ўз тақдиримизни қўлимизга олиш, ўзлигимизни англаш, миллий қадриятларни, урф-одатларимизни тиклаш, ҳаммамиз учун муўтабар шу заминда, ҳар бир хонадонда тинчлик-осойишталикни, барқарорликни сақлашдир. Азиз ватанимизда адолат, инсоф, дину диёнат, меҳру оқибатни қарор топтиришдир.

Биз учун мустақиллик — Аллоҳнинг ўзи эл-юртимизга инъом этган табиий бойликларга эгаллик қилиш, халқимиз қудрати, салоҳияти, ақлу заковатига таяниб, Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир оила учун муносиб ҳаёт қуриш, келажак авлодлар учун озод ва обод ватан қолдиришдир.

Биз учун истиқлол — миллатимиз, мамлакатимизнинг жаҳонда обрў эътибори, шон-шавкати кўтарадиган соғлом авлодни, ҳар жиҳатдан баркамол ва фидойи ўғил-қизларни тарбиялаш, уларни вояга етказиш ва бахтини кўришдир. Ҳар бир фуқаромиз учун — миллати, ирқи ва диний эътиқодидан қатъи назар — эркинлик, тенглик, биродарлик, муносиб шароит яратиб беришдир.

Биз учун истиқлол — давлатчилигимизни мустақкамлаш, буюк келажагимизнинг пойдеворини қуриш, миллий онгимиз ва фахримизни юксалтириш, жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрнимизни эгаллашдир.

Шу мақсадларга эришиш учун юртимизнинг барча аҳолиси Ўзбекистонни ягона ва азиз юртимиз деб билиши, ўз тақдирини Ватан тақдири билан узвий боғлаб курашмоғи, меҳнат қилмоғи даркор.

Азиз дўстлар!

Она юртимиз учун, унинг порлоқ келажаги учун барча эзгу ниятларимизни бахшида этайлик!

Азиз ватанимизни асраб-авайлайлик, улуғлайлик!

Ватанимиз олдида ўз инсоний ва фуқаролик бурчимизни сидқидилдан бажо келтирайлик!

Илоҳим халқимизнинг тинчлиги ва тотувлигига кўз тегмасин, хонадонимиздан фэйз, қут-баракат аринмасин!

Мустақиллигимиз боқий бўлсин!

Шу муқаддас мақсадлар йўлида бизга парвардигорнинг ўзи мададкор бўлсин!

*Ўзбекистон Республикаси
мустақиллигининг уч йиллиги
муносабати билан 1994 йил 31 августда
байрам қитнашчиларига қарата
сўзланган нутқ*

ЭҲТИРОМ

Азиз ватандошлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Бугун биз ўзбек халқи ҳаётида унутилмас тарихий бир воқеанинг гувоҳи ва иштирокчиси бўлиб турибмиз.

Биз яшаб турган шу муқаддас заминда буюк бир давлатга асос солган, оламни тебратган, номи етти иқлимда машҳур бўлган улуг бобокалонимиз Амир Темур ҳайкалини очиш маросимига йиғилдик.

Бугун Шарқда тенги йўқ саркарда мустақиллик, истиқлол шарофати билан ўз ватанига қайтди.

Узоқ йиллар мобайнида мустамлака исканжасида кун кечирган халқимиз ўз ватандошини қадрлаш, унинг тарихий мавқеини муносиб ўринга қўйиш имконидан маҳрум эди.

Амир Темур номи тарихимиз саҳифаларидан қора бўёқ билан ўчирилди, унутишга маҳкум этилди. Мақсад халқимизнинг юрагидан миллий онг, миллий ғурур туйғусини йўқотиш, уни қарамликка, тобеликка кўндириш эди. Лекин ўзбек халқи ўз аجدодларини, ўз баҳодирларини унутмади, ҳамиша юрагида, қалб тўрида сақлади.

Муҳаммад Тарагай Баҳодир ўғли Амир Темур ёшлик чоғидан мард, довюррак, ғурурли, ўткир зеҳн ва ақлу идрок эгаси бўлиб ўсди. Турли дунёвий илмларни, ҳарбий санъатни эгаллади. Қуръони Каримни ёд олди, ҳадис ил-

мини ўрганди. Иймон-эътиқодли, ҳалол-пок инсон бўлиб етишди.

У ёшлигидан бошлаб ўз олдига она юртини мўғул босқинчиларидан озод қилиш мақсадини қўйди, ер юзида буюк салтанат соҳибни сифатида эл ва элатларнинг бошини қовуштирди. Мамлакат қудратини ҳар соҳада юксакликка кўтариб, дунёга машҳур қилди.

Амир Темур давлати қурилиши, ҳарбий санъати кўп асрлар давомида Шарқу Ғарб давлатларига ўрнак ва андоза бўлди. Унинг замонида маданият, илму фан, меъморчилик, тасвирий санъат, мусиқа, шеъринат беқиёс ривож топди, халқимизнинг кўп анъаналари такомилга етди. Амир Темурнинг маданият ва дин аҳлларига кўрғазган чексиз меҳр-муруввати айниқса ибратлидир.

Кўҳна тарих саҳифалари буюк бобомизнинг миллат ва эл-улус манфаати бобида чеккан мислсиз заҳмат ҳамда кўрсатган шижоатларига гувоҳлик беради.

Инсоф-иймон туйғуси, диёнат мезони Амир Темур ҳаётининг мазмунини ташкил этади. Оламнинг қарийб ярмига жаҳонгир эрса-да, у куч-қудрат зўрлик, зўравонликда эмас, аксинча, адолатда эканини теран англади.

Бугун бунёд этилган улуг бобокалонимиз ҳайкалида теран рамз бор — гўёки жаҳонгир тулпорининг *жиловини тортиб турибди, қиличсиз қўлини олдинга чўзиб жаҳон халқларига омонлик соғинмоқда*, "Куч — адолатдадир!" демоқда.

Донишманд аждодимизнинг мазкур сўзларини мана шу муҳташам ёдгорлик пойига зарҳал ҳарфлар билан битар эканмиз, замонлар тажрибасидан ўтган бу бебаҳо ҳикматнинг қалбларимизда доимо акс садо бериб туришини орзу қиламиз.

Азиз юртдошларим!

Бугун — ўзбек халқи тарихида улуг кун. Ўзбекистон мустақиллигига, муборак истиқлолимизга икки йил тўлди.

Ҳаммангизни — кексаю ёшни, бутун Ўзбекистон аҳлини шу буюк сана билан чин қалбдан, ҳар бирингизни алоҳида бағримга босиб қутламоққа ижозат бергайсиз!

Бу кунга етганлар бор, етмаганлар бор. Шунинг учун ҳам озодликни соғиниб, озодлик йўлида курашиб ўтган аждодларимизни дуолар билан эслашимиз ҳам қарз, ҳам фарзидир. Аждодларимизнинг пок руҳлари шод бўлсин, уларнинг орзуларига муносиб ва садоқатли бўлайлик.

Истиқлол муборак, азиз ватандошлар! Озодлигимиз абадий бўлсин!

Муҳтарам дўстлар!

Икки йиллик истиқлол даврида жонажон диримизда бўлаётган ўзгаришлар халқимизга ишонч ва умид бағишламоқда.

Буюк айём арафасида Темур бобомиз ҳайкалининг очилиши ўзига хос рамзий бир маънога эгадир.

Ватанимиз истиқлолини янада мустаҳкамлаш, уни ҳимоя қилиш, юртимиз шаъни-шавкати юксалтириш, адолат, инсоф ва диёнат ҳукмрон бўлган эркин жамият, меҳнаткаш халқимизга муносиб фаровон ҳаёт қуриш бизнинг инсоний ва фуқаролик бурчимиздир.

Биз орзу этган буюк давлатни бунёд қилиш барчамиздан мустаҳкам ирода, иймон-эътиқод, миллий гурур туйғуси, буюк аждодларимиздан мерос қолган маънавий бисотга эга бўлишни талаб қилади. Бидакларимизда куч, қалбларимизда келажакка ишонч бўлмоғи шартдир.

Мамлакатимизнинг марказида, қадимий ва
ғўзал пойтахтимиз — жонажон Тошкентимиз
ўртасида қад кўтарган улуғ бобомиз сиймоси
халқимизга фахр ва гурур бахш этмоғи муқар-
рар!

Бу сиймо мард, танти, ҳалол ва ғайратли
халқимизни бирлаштиришда, жипслаштиришда,
иймон-оқибатли бўлишда, қудратли келажаги-
мизни қуришда бизга янги-янги куч-қувват ва
шижоат бағишлайди.

Барчамизга шу йўлда Аллоҳ мададкор
бўлғай!

*Тошкент шаҳрида соҳибқирон
Амир Темури ҳайкалининг
очилишига бағишланган тантанادا
сўзланган нутқ, 1993 йил 31 август*

УЛУҒБЕК РУҲИ БАРҲАЁТ

Хонимлар ва жаноблар!

Муҳтарам дўстлар! Ватандошлар!

Бугун биз буюк аждодларимиздан бири, дунёга машҳур аллома Муҳаммад Тарагай Улуғбек таваллудининг 600 йиллигини нишонлаш учун қадимий ва навқирон, гўзал шаҳри азим — Самарқандга йиғилдик.

Шу ҳаяжонли дақиқаларда инсоният тараққиёти тасдиқлаган бир ҳақиқатни яна бир бор эслатмоқчиман: тарихи бўлмаган халқнинг келажаги ҳам бўлмайди.

Неча асрлар, неча минг йилларни қамраб олган улуғ тарихимизнинг инсоният ривожига катта из қолдирган бир қисми Мирзо Улуғбек фаолиятида мужассам бўлган.

Бугун насл-насабимизни эслаш ва тиклаш замони келган бир даврда, келажагимизни қураётган бир вақтда катта ғурур ва ифтихор билан айтишимиз мумкин: бизларнинг томирларимизда Улуғбек қони бор, юрагимизда Улуғбек руҳи барҳаётдир.

Бугун бизнинг мамлакатимизни, бизнинг салоҳиятимизни тан олаётган давлатлар ва халқлар бир нарсани яхши англамоқда: Улуғбекдай муносиб фарзандлари бўлган миллат ҳар қайси замонда ва ҳар қандай шароитда ҳам янгидан-янги ғояларни яратишга ва ривожлантиришга қодир халқдир.

Бугун Улуғбекни эсламоқ — асрлар тарихий адолатини ва буюк қадриятларимизни қайтадан

тикламоқ, кўнгилларни ифтихорга тўлдирмоқдир. Ва бизнинг миллий-маънавий илдизларимизнинг нақадар теран ва нақадар бақувват эканлигини исботламоқдир.

Биз бошқаларни камситиш ниятидан йироқмиз. Аммо бугунги айрим салтанатлар аҳли қабила-қабила бўлиб яшаган замонларда бизнинг муборак заминимизда илму фан барқуриб яшнагани, табиий илмлар, хусусан, тиббиёт, математика, астрономия каби фанлар мадрасаларда ўқитилгани, илмий академиялар ташкил этилиб, мағрибу машриққа ном таратганини эсласак ва бундан ҳар қанча ғурурлансак арзийди.

Азиз дўстлар!

Мирзо Улуғбекдай беназир алломанинг ўрта асрлар шароитида намоён этган илмий жасорати бугунги кун олимларини ҳам ҳайратга солмасдан қўймайди.

Тақдир бу улуғ зотнинг зиммасига беҳад улкан ва машаққатли вазифалар юклади. Буюк саркарда Амир Темури бунёд этган салтанатнинг вориси бўлишдек мислсиз синов айнан унга насиб этди.

Чексиз ақл-идроки, азму қатъияти, одилона сиёсати билан Мирзо Улуғбек қарийб қирқ йил мобайнида Мовароуннаҳр диёрининг донишманд ҳукмдори бўлиб, халқларнинг азалий орзуси — тинчлик, тотувлик, ҳар томонлама тараққиётни қарор топтириш йўлида мислсиз шижоат ва матонат кўрсатди.

Мирзо Улуғбек, аввало, илмий фаразлар билан эмас, балки соф амалий услубда ижод қилди. Минглаб юлдузларни жамлаган мукаммал харита ва бугунги энг замонавий ҳисоблардан деярли фарқ этмайдиган мукаммал астрономик жадвалини яратди.

Унинг ҳаёти ва ижоди ўзбек халқи маънавияти пойдеворига қўйилган тамал тошларидан бири бўлиб, халқимизнинг ўрта асрларда фундаментал фанга нечоғлик буюк аҳамият берганини кўрсатади.

"Зижи жадиди кўрагоний" деб номланган Улуғбек астрономик жадвали ўрта асрларда лотин тилига таржима қилиниб, Европа олимлари орасида кенг тарқалгани бу фикримизнинг яққол исботидир.

Мирзо Улуғбек ўз умрини келажак учун, бугунги ҳаёт учун фидо этди. Ўша узоқ замонларда башарият тараққиётини ўйлаб яшади, ўз авлодлари асрлар оша тартиб этажак маърифатли бир жамиятни орзу қилди. Ҳар қандай миллат ҳам Улуғбекдай фарзандни тарбия этгани учун гурурланиши табиий ҳолдир. Чунки бундай инсонлар фақат ўз халқига эмас, балки умумбашарий цивилизация учун ҳам хизмат қилади ва жаҳоннинг эътиборини қозонади.

Муҳтарам дўстлар!

Биз бугун тафаккуримизда, ҳаётимиз ва тақдиримизда рўй бераётган улкан ўзгаришларни Улуғбек сингари аجدодларимиз руҳига таяниб амалга оширмақдамиз.

Буюк давлат пойдеворини қуриш, дунёда ўзимизга муносиб ўринни эгаллашда Ал-Беруний, Ибн Сино, Муҳаммад Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Ал-Бухорий, Ат-Термизий, Амир Темури, Мирзо Улуғбек, Хожа Баҳоуддин Нақшбанд, Алишер Навоий, Бобур Мирзо каби боболаримизнинг бебаҳо мероси ҳамиша бошимизни баланд, қаддимизни тик қилади, халқимизнинг кучига-куч, ғайратига-ғайрат, ишончига-ишонч қўшади.

Азиз юртдошлар!

Биз бугун узоқ давом этган ғафлат уйқусидан уйғондик. Тарихимизни, маданиятимизни, ўзлимизни танидик ва тиклай бошладик.

Улуғбекнинг муборак қадами теккан заминда янги ва эркин жамият барпо этиш вазифаси сизу бизга насиб этди.

Буюк давлат қуришни кўзлаб, порлоқ келажак учун, фарзандларимиз иқболи учун, авлодларга озод ва обод Ватан қолдирмоқ учун яшаш ва ҳалол меҳнат қилиш Ўзбекистонда истиқомат қилаётган ҳар бир инсоннинг муқаддас бурчидир.

Хонимлар ва жаноблар!

Азиз дўстлар!

Мирзо Улуғбекнинг умумбашарий қадриятларга қўшган ҳиссаси беқиёс бўлиб, у бугунги кунда ҳам ҳаётимизда улкан аҳамият касб этмоқда ва Ўзбекистоннинг халқаро обрўсини ошириш йўлида катта хизмат қилмоқда. Буюк аждодимиз Улуғбек номи берилган маънавият масканлари, маҳаллалар, кўчалар ва шаҳарлар жуда кўп. Юртимизда дунёга кўз очаётган ҳар ўн чақалоқнинг бирита эзгу ният билан Улуғбекнинг муборак исми бериляпти деб айтсак, муболага бўлмайди.

Буларнинг барчаси — миллатимизнинг буюк алломага бўлган чексиз ҳурмати ва эҳтиромидан дарак беради.

Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги дунёнинг кўплаб мамлакатларида нишонланаётгани биз учун гоят қувончлидир. Биз бу воқеаларни дунё афкор оммасининг Мирзо Улуғбекка ва уни вояга етказган юртга, халққа ва унинг тарихига самимий ҳурмати деб биламиз.

Сўзимни яқунлар эканман, узоқ-яқиндан келган сиз, азиз меҳмонларга ва шу қутлуғ анжуманнинг барча иштирокчиларига биз билан биргаликда Мирзо Улуғбек руҳини шод этганингиз учун чин қалбимдан ташаккурлар билдирмоқчиман.

Улугбек кунларида дунёнинг кўплаб мамлакатларидан келган азиз дўстларимизга алоҳида миннатдорлик сўзларини айтмоқчиман.

Азиз дўстлар!

Мана шу кўпни кўрган, ҳаммамиз учун муқаддас майдонда туриб:

— Шу кунларга етказгани учун, юртимизнинг тинч ва осуда, озод ва обод бўлиб яшаётгани учун тангримизга шукроналар айтамыз.

— Шу заминнинг ва шу заминда яшаётган халқимизнинг умри ва бахту саодати боқий бўлсин!

— Юртимизни ёмон кўздан, бало-қазодан асрасин!

— Ер юзининг сайқали аталмиш жаннатмонанд Самарқанд шухрати бундан ҳам зиёда бўлсин!

— Мирзо Улугбекнинг тафаккур юлдузи бундан буён ҳам бошимиз узра ёрқин порлаб турверсин!

— Меҳнаткаш ва пок ниятли халқимиз мурад-мақсадига етсин!

*Мирзо Улугбек таваллудининг
600 йиллигига бағишланган
тақтанали маросимда
сўзланган нутқ,
1994 йил 15 октябрь*

НАВОИЙ РУҲИ МАДАДКОР БЎЛГАЙ

Азиз юртдошлар!

Узоқ-яқиндан келган меҳмонлар!

Ҳурматли дўстлар!

Авваламбор, улуғ бобомиз, миллий гуруримиз, буюк мутафаккир Мир Алишер Навоий кунларида қатнашиб, шодлигимизни баҳам кўраётганингиз учун самимий миннатдорчилик билдиришга рухсат бергайсиз!

Мана, салкам бир йилдирки, Ўзбекистонимизда, Ўрта Осиёда барча Шарқ халқлари томонидан нишонланаётган Алишер Навоийнинг умр ва ижод тўйлари — қутлуғ маърака давом этмоқда.

Бу тўй миллат байрамидир. Қадриятимизни ана бир бор улуғлайдиган байрамдир.

Бу тўй халқимиз, Ўзбекистонимиз ҳаётига алоҳида файз, тароват бахш этди.

Алишер Навоий йили деб эълон қилинган 1991 йил юртимиз, элимиз тарихида қутлуғ келди, унутилмас сана бўлиб қолди.

Бу йил халқимизнинг асрий орзу-умидлари амалга оширилди. Ўзбекистонимиз давлат мустақиллигини эълон қилди ва ўз тақдирини энди ўзи ҳал қиладиган бўлиб қолди.

Сизларни, Ўзбекистоннинг барча фуқароларини, барча ватандошларимизни ана шу қўшалоқ байрам билан жумҳуриятимиз раҳбарияти номидан, шахсан ўз номимдан чин юракдан табриклайман ва юртимизда ҳақиқий мустақиллик ўрнатиш йўлида ҳаммангизга куч-

қувват, мардлик-омонлик, ҳамма ишларингизда ва ҳаётингизда омад тилайман!

Бизларнинг тарихимиз, бугунги ҳаётимиз шуни кўрсатяптики, озодлик йўли, мустақиллик йўли машаққатли ва ғоят оғир бўлади. Ҳали кўп синовлардан ўтишга тўғри келади.

Истиқлол йўлида биринчи қадам қўйганимиздан бошлаб, Ўзбекистон диёрига, унинг раҳбарияти ва сиёсатига маломат тошларини отиш ва тутаётган йўлимизни тўсиш ҳаракатлари кундан-кунга кучайиб кетаяпти.

Албатта, бизлар тушунамизки, ҳозирга қадар, мустамлака даражасида турган, шундай бой, меҳнатсевар халқига эга бўлган юртимизни ҳеч ким ўз хоҳиши билан қўлдан чиқариб юборишни истамайди, жон-жаҳди билан, тиш-тирноғи билан ёпишиб олиб уни сақлаб қолишга интилади.

Мустамлакачилик сиёсати осонлик билан жон бермайди. Буни ҳаммамиз яхши эсда тутишимиз керак.

Шу сабабдан бугун халқимизни доим бирдамликка, бир-бирига ҳамнафас ва ҳамдард бўлишга чақирган улуғ бобокалонимиз сиймоси олдида, келинлар, бир-биримизга сўз берайлик.

Озодлик ва Истиқлол йўлида, бу эзгу ниятларни ҳаётимизга амалий татбиқ этишда бир жон, бир тан бўлайлик! Ҳеч қачон танлаган йўлимиздан қайтмайлик.

Агар халқимиз жипслашса, хоҳиш-иродамиз бир бўлса, бизларни ҳеч қандай куч енголмайди. Буни ҳам ҳаммамиз яхши билишимиз зарур.

Қадрли дўстлар!

Биз бугун унутилмас, тарихий воқеанинг гувоҳи бўлиб турибмиз.

Мустақил Ўзбекистоннинг пойтахти — азиз ва жонажон Тошкентимиз бағрида Низомиддин

Мир Алишер Навоий ҳайкали ва улкан миллий халқ боғи очилишида қатнашмоқдамиз.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, Алишер Навоий ҳайкалини яратган ҳайкалтарош, меъмор ва қурувчиларимизни, боғни безатувчи қўли гул меҳнатчиларимизни, азиз дўстлар, Сизларнинг номингиздан қутлашга ва миннатдорчилик билдиришга рухсат бергайсиз!

Чиндан ҳам қурувчилар самарали меҳнат қилдилар, тўрт-беш ой мобайнида тўрт-беш йиллик олижаноб ишни қилиб қўйдилар.

Бунда мен халқимизнинг ўз улуғ фарзандига бўлган улкан меҳр-оқибатини кўраман.

Алишер Навоий юртни, дённи кўркем ҳосилдор боғлар оғушида кўришни орзу қилар эди. У:

**Ким бу боғ ичра ҳирмон эрур,
Барчаси бир-бирига меҳмон эрур,**

деб одамларни бир-бирига меҳрибону шафиқ бўлишга, умр-ҳаёт қадрини билишга, дўст-биродарликка чақирган эди.

Мен ишонаманки, Навоий ҳайкали, боғи шаҳримизнинг, диёримизнинг энг гўзал ва асосий зиёратгоҳи бўлиб қолади.

Бу ер йиллар, асрлар давомида катта халқ тантаналари, қарияларимиз, ёш авлодимизга, халқимизга малҳам, руҳий мадад берадиган севимли ва мароқли бир оромгоҳга айланган, деган катта умидим бор. У ижод аҳли учун илҳом маскани ва камолот каъбасига айланиб кетса ажаб эмас.

Азиз дўстлар, ватандошлар!

Юртимизнинг азиз меҳмонлари!

Алишер Навоийнинг муҳтарам ихлосмандлари!

Бугун биз бобомиз руҳи олдида чуқур таъзим бажо келтирар эканмиз, ундан олдин ва ундан

кейин ўтган улуғ зотларнинг руҳлари ҳам шод бўлади, деб умид қиламиз.

Ўз тарихи ва аجدодларини сийлаган халқнинг қелажаги, албатта порлоқ бўлади. Ишонамизки, Ўзбекистонимиз тез орада дунё ҳамдўстлиги ўртасида ўзига муносиб ўринни эгаллайди, иншоолло. Ана ўшанда ҳам Алишер Навоийнинг қутлуғ номи бизга мададкор бўлади.

Бу кўшк, бу ҳайкал, бу сўлим боғ ҳаммамизга муборак бўлсин, азиз дўстлар! Ўзбек халқимизнинг улуғ сиймоси Алишер Навоий номидек абадул-абад сақлансин, обод бўлсин!

*А. Навоий ҳайкали
ва миллий боғнинг очилиши
маросимида сўзланган нутқ.
1991 йил 28 сентябрь*

**АБУ ИСО МУҲАММАД ИБН ИСО
АТ-ТЕРМИЗИЙ ТАВАЛЛУДИНИНГ
1200 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН
ХАЛҚАРО ИЛМИЙ АНЖУМАН
ИШТИРОКЧИЛАРИГА**

Муҳтарам жаноблар, юртимиз меҳмон-лари, азиз ватандошлар!

Улуғ аллома, Ҳадис илмининг мўътабар на-мояндаларидан бири ватандошимиз Абу Исо Муҳаммад ибн Исо ат-Термизий таваллудининг 1200 йиллиги муносабати билан Ўзбекистонга ташриф буюрганингиз, анжуманда қатнашаётган-нингиз учун жумҳуриятимиз аҳли номидан самимий қутлайман.

Шўро жамияти ўз тарихига қайта назар таш-лаб, барча жабҳаларда янгиланиш зарурлигини англаб етган вазиятларда ўтказилаётган бу тад-бир ҳам янгича қутлуғ мезонларнинг амал то-паётганидан далолатдир.

Шуни мамнуният билан қайд этмоқ керакки, бугунги кунга келиб, давлат билан диний таш-килотларнинг ўзаро муносабатлари анча яхши-ланди. Ўзбекистон ҳукумати мўминларнинг ис-такларини инобатга олиб, мусулмон дунёсининг энг муқаддас ёдгорликларидан бири — халифа Усмон "Мусҳаф"ни улар ихтиёрига қайтиб бер-ди. Қатор тарихий обидалар диний ташкилотлар ихтиёрига ўтказилди. Янги масжидлар очил-моқда. Давлат диний асарларни чоп этишда ёрдам берапти. Макка ва Мадинани зиёрат этишга бораётган мусулмонлар кўпайди. Дин пешволари матбуот, радио ва телевидение орқали ўз қарашларини эмин-эркин баён эт-моқдалар.

Тақдирга шоён таҳсинларким, ҳозирги даврга келиб халқаро сиёсатда мафкуравий иқлимлар юмшади, сиёсий жоҳиллик, ялпи шубҳапарастлик ортга чекиниб, ўзаро дўстлик, ишонч ва биродарликка кенг йўл очилмоқда. Биз бутун мамлакатимиз қатори хориж аҳли билан, тарихимиз ўзаро узвий боғланган қўшни давлатларнинг халқлари билан, дунёдаги барча тинчликсевар эллар билан илм, маданиятнинг ҳамжиҳатлик соҳаларидаги муносабатларимизни янада яхшилаш тарафдоримиз.

Давр шу куннинг зарур муаммоларини ҳал этишга интилиш баробарида она тарихнинг илғор анъаналаридан сабоқ олишни ҳам тақозо этади.

Қадимий Мовароуннаҳр ва Хуросон фарзандларининг жаҳон илму зиёси тарихига зарварақлар ила битилган асарлари оз эмас. Имом Бухорий, ал-Беруний, ибн Сино, ал-Хоразмий, Абу Наср Форобий, Рудакий, Улугбек, Жомий, Навоий, Бобур, Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат ва бошқа юзлаб зотларни жаҳон яхши билади. Бу закийлар силсиласида имом ат-Термизийнинг азиз номлари ҳам ёруғ юлдуздай чарақлаб турибди.

Бугунги кунда Термизийнинг маънавий мерослари нафақат аҳли дин орасида, балки дунёвий илм соҳиблари, кенг миқёсдаги аҳли жамоа орасида ҳам ўз қадрини топаётир. У кишининг шоҳ асарларидан "Китоб ал-жомеъ ас-Саҳиҳ" ҳозирга қадар ҳадис илмининг асосий манбаларидан бири ҳисобланади. Алломанинг асрлар давомида фозилу фузалоларга дастур бўлиб келган ақлу одоб, инсофу диёнат, адолату инсонпарварликни тарғиб этувчи ғоялари сердолға давримизнинг мураккаб ва зиддиятли ахлоқий-маънавий масалаларини ҳал этишда замонавий аҳамият касб этади.

Қадимдан Шарқ халқларининг илмий-маданий алоқалари кучли эди. Бу ҳамкорлик янада ривожланиб, халқаро дўстликни мустаҳкамлашга хизмат қилишига ишончимиз комил.

Термизий Ватанига келган барча меҳмонларни яна бир бор муборакбод этаман. Мўътабар анжуман иштирокчиларининг инсоний қадриятларни улуғлаш йўлидаги фаолиятларига барака тилайман.

1990 йил 14 сентябрь

ЎРТА ОСИЁ ВА ҚОЗОҒИСТОН МУСУЛМОНЛАРИНИНГ ҚУРУЛТОЙИ ИШТИРОКЧИЛАРИГА

Муҳтарам уламолар!

Азиз меҳмонлар!

Қадрдон ватандошлар!

Маънавий ҳаётимизда катта воқеа бўладиган қурултойингиз билан сизларни чин дилдан табриклайман.

Ўйлайманки, сизнинг бу анжуманингиз нафақат Ўзбекистон, балки бутун Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқларининг диққат марказида турибди. Чунки бу қурултойда эл-юртнинг маънавий камолоти, миллатнинг бахт-саодати йўлида сидқидилдан меҳнат қилаётган, қалблари илоҳий туйғулар нури билан мунаввар бўлган, иймони бутун, эътиқоди мустаҳкам фозилу фузалолар иштирок этмоқдалар.

Сизлар барча мусулмонларни, биродарларни ҳалол, пок яшашга, беғараз, инсофли, кечиримли, ҳамжиҳат, аҳил бўлишга, мансабу бойлик кетидан қувмасликка, ватан, халқ, дин манфаатларини ҳар қандай шахсий таъмадан, иззатнафслардан баланд қўйишга даъват этасизлар. Эл-юрт бу даъватларга жону дил билан қулоқ солишига ишонаман.

Ҳеч кимга сир эмас: биз ҳозир тарихий тақдиримизнинг ниҳоятда муҳим ва мураккаб даврини бошдан кечирмоқдамиз. Бутун дунё тан олган мустақиллигимиз туфайли асрлар оша давом этган даҳшатли таназул ва мустамлака балоларидан халос этмоқдамиз. Қуръони каримда ўзининг чуқур ифодасини топган инсонни иймонли, эътиқодли, виждонли, ҳалол, пок меҳр-оқибатли қилиш биз олиб бораётган сиёсатнинг асоси бўлиб туради.

Лекин биз яна кимларгадир қарам бўлишимизни истайдиган маккор ва қўпоровчи кучлар, кимсалар тарих саҳнасидан кетган эмас. Улар ёшларимизни ўз иғволари домига тортиш йўли билан ўз қора ниятларини амалга оширишга интилноқдалар. Бизнинг эркинлигимиз ва мустақиллигимизни кўролмайдиган бахил кишилар ҳатто баъзан дин аҳлини низо гирдобига тортишга, мазҳаблар орасида жанжал кўтариб, фожиа чиқаришга ҳаракат қилмоқдалар. Бунга йўл қўйиб бўлмайди. Бунинг учун барча ҳушёр бўлиши зарур. Мўътабар ота-оналаримиз, улуғларимиз, маҳалла оқсоқолларимизнинг бу ишдаги кўмаги беқиёс бўлади.

Виждон олий ҳакамдир. Буни унутишга ҳаққимиз йўқ. Бизда барчага қонун билан виждон эркинлиги берилган. Иймон-этиқод дахлсизлиги учун тегишли имкониятлар яратилган.

Қуръони каримда жами мусулмонлар биродардирлар, дейилгани сиаларга яхши маълумдир. Шундай экан, иймон-этиқоддаги жузъий фарқларни низога айлантирмай, бағри кенг ва кечиримли бўлайлик. Барча билан оға-инидек иноқ яшаш, ҳамжиҳатликда меҳнат қилиш доимо ва, айниқса, ҳозир халқимизга сув билан ҳаводек зарурдир.

Узоқ-яқиндаги азиз ватандошлар ҳам бизнинг меҳримизда, қалбимиздадир. Уларга бағримиз ҳам, эшигимиз ҳам очиқ.

Ватан озодлиги ва фаровон ҳаёт — ҳар бир инсоннинг олий мақсади. Маълумингизким, муборак ҳадислардан бирида "ҳуббул ватан минал иймон", яъни ватанни севган одамгина мукамал иймон соҳибидир, дейилган.

Шундай экан, келинлар, азиз биродарлар, ватанимизнинг тинчлигини, жумҳуриятимиз, қўшниларимиз, бутун халқларнинг осойиштали-

гини, барча мусулмонларнинг яқдиллиги ва аҳидлигини кўз қорачигимиздек асрайлик.

Шуни унутмайликки, дунёга донг таратган Исмоил Бухорий, Ҳаким Термизий, Аҳмад Фарғоний, Муҳаммад Хоразмий, Абу Али ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Амир Темур, Улуғбек, Алишер Навоий каби сиймолар сиз қурултой ўтказаётган шу мўътабар замин фарзандларидир.

Биз шу улуғ сиймоларнинг ворислари сифатида халқимизнинг маънавий камолоти, тинч ва фаровон ҳаёти учун жавобгармиз.

Мана шу улкан масъулият ҳисси остида қурултой ўз олдига қўйган вазифаларни, муаммоларни донолик, вазминлик, ҳамжиҳатлик билан ҳал этишига эл-юрт ишонч билан кўз тикиб турибди.

Қурултой ишига яна бир бор муваффақият тилашга ижозат бергайсиз.

Ҳаммамизга Яратганинг ўзи мададкор бўлсин!

*"Халқ сўзи" газетаси,
1992. йил 26 февраль*

Авваламбор, мана шу чиройли кошонада, мана шу театримизда тўпланиб, улуғ ўзбек фарзанди Ғафур Ғуломни эслаб, унинг руҳини шод қилиб, мана шундай чиройли гапларни эшитгани келганингиз учун ҳаммамизга катта раҳмат айтмоқчиман.

Президентлар келади-ю кетади, лекин Ғафур Ғуломдек улуғ ижодкорлар, шоирлар, адиблар, уларнинг ижоди боқий қолади. Шу нуқтаи назардан айтмоқчиманки, Президентлар ёки раҳбарлар қаерда бўлмасин, қайси даврда бўлмасин, агарки узоқни ўйлайдиган бўлса, чуқур фикр юритадиган бўлса, авваламбор шу ижодкорларга шароит туғдириб бериши керак.

Минг афсуски, бугунги чиройли гапларни, Ғафур Ғулом шаънига, унинг оиласи, ижоди шаънига айтадиган гапларни у кишининг ўзлари эшитмаяпти... Мен шунини таъкидламоқчиманки, ижодкорларнинг руҳини кўтарадиган мана шундай гапларни авваламбор улар ҳаёт пайтида кўпроқ гапириш керак ва уларни тириклигида улуғлашимиз керак, уларнинг кайфиятини кўтаришимиз керак.

Шу залга қарата айтмоқчиманки, Ғафур Ғулом асарларининг кўпини ўқиганман, у кишини, аввало ҳаётни яхши кўрган ва ҳаётга кўп таъсир ўтказган, кўп шоғирдларни қолдирган ижодкор сифатида биламан. Мен залга қараб, у киши билан бирга ижод қилган ва

ҳозир ҳам Ўзбекистон заминига, Ўзбекистон келажигига хизмат қилаётган шоирлар, адиблар, ёзувчиларни кўраяпман. Менинг шахсий фикрим — Ўзбекистонни агар улуғламоқчи бўлсак, Ўзбекистоннинг буюк келажиги бор демоқчи бўлсак, мана шу залга қаратиб, бутун халқимизга қаратиб айтмоқчиманки, бизлар авваламбор буюк ёзувчиларни, буюк шоирларни, буюк ижодкорларни тарбиялашимиз керак. Мана шу залда ўтирганларга айтмоқчиманки, билиб қўйинглар, сизларнинг ижодингизнинг вақти келди, Ғафур Ғуломлар кўпайсин, Ғафур Ғуломнинг шогирдлари ҳам қаддини ростлаб, ижод қилишга тайёр бўлсин ва бизлар, шахсан мен Президент сифатида, раҳбар сифатида сизларга қанча хизмат қилсам шунча кам.

Ғафур Ғуломни эъзозлаб, улуғлаб, унинг руҳини шод қилиб юрган одамларга яна бир бор минг раҳмат айтишимиз керак, мана шу бугунги ҳаётимизда ва келажак авлодни ўстиришда Ғафур Ғуломнинг ижоди албатта беқиёс аҳамиятга эга, унинг ҳиссаси ҳам жуда катта. Шунинг учун менинг тилагим шундайки, Ғафур Ғуломнинг ижодини фақатгина Ўзбекистонда эмас, авваламбор ҳар томонлама, бутун дунёга машҳур қилишимиз керак. Менимча, Ғафур Ғулом давридан ва ундан кейин қандай қарзлар қолдирган бўлсак, у кишининг ижодини улуғлаш учун, ижодини бутун дунёга машҳур қилиш учун қандай ишларни қилмаган бўлсак, шу ишларни қилишимиз зарур ва бу бизлар учун ҳам қарз, ҳам фарздор.

Шунинг учун менинг талабим, менинг сизларга қаратилган илтимосим шуки, айни замонда, ҳозир кун кечираётган давримизда барчамиз Ғафур Ғуломнинг насиҳатларини, ҳаётни яхши кўрган, Ўзбекистон келажигига ишонган шу

улуғ ёзувчининг ижодини ҳар томонлама ўрганиш ва тарғиб қилишда ҳамжиҳат бўлиб, бир-биримизга қўл бериб, биргалашиб ишлашимиз керак.

Мана шу минбардан туриб айтмоқчиманки, Ўзбекистонимизда, маънавий ҳаётимизда ўзимизнинг ижодкорларимизга қўл бериб, яхшироқ шароит туғдириб бериш, билиб қўйинглар, бу буюк давлатнинг асосий талабларидандир ва буюк давлатнинг ўзини бутун дунёга машҳур қилишининг асосий шартидир.

Ғафур Ғуломнинг ижоди бизлар учун, албатта, таъаррукдир. Сўзим ниҳоясида яна бир бор айтадиган гапим шуки, Ғафур Ғуломнинг умри, асарлари боқий бўлсин, руҳи ҳар доим шод бўлсин.

*1993 йил 10 майда
Ғафур Ғулом таваллудининг
90 йиллигига бағишланган
тантанада сўзланган нутқ*

МАЪНАВИЙ БАРКАМОЛЛИК ЙЎЛИ

...Бозор муносабатига ўтиш даврида ижтимоий соҳа — соғлиқни сақлаш, таълим, маданият ва санъат, шунингдек, илм-фан айниқса мушкул аҳволда қолмоқда. Биз учун тарихий, маданий, умуман, маънавий қадриятлар, халқимизнинг руҳини баланд сақлаш, ёш авлодни тарбиялаш энг асосий вазифа бўлиб қолиши керак ва бу соҳалар ҳисобидан маблағларни тежай олмаимиз.

Биз қурадиган жамият Ўзбекистон халқининг муносиб турмушини, ҳуқуқлари ва эркинликларини кафолатлаши, миллий қадриятларимиз ва маданиятимиз қайта тикланишини, инсоннинг маънавий-ахлоқий баркамоллигини таъминлаши керак.

Диннинг халқимиз маънавиятига, руҳиятига ўтказаетган ҳаётбахш таъсирини кўриб турибмиз. Диннинг тарбиявий аҳамияти янада кўпроқ бўлиши лозим. Ҳар бир инсон ўз эътиқодига ва динга амал қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга.

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг ун биринчи сессиясида
1992 йил 8 декабрда бўлган нутқдан*

ҲАР БИР КИШИ МУҚАДДАС НАРСАГА ИШОНМОҒИ КЕРАК

Ўзбекистон СССР таркибида бўлган вақтларда аҳоли зич яшайдиган, қадимий, улуғ тарихга, маданиятга, маърифатга эга бўлган бу йирик минтақа ҳақидаги жамики ахборот юзаки бўлар эди.

Ислом дини мутаассиб дин эмаслигига имоним комил. Қуръончи яхши билган киши бу илоҳий китобда инсонпарварлик, тинчлик, осойишталик ва бошқа динларга мураса билан қараш тарғиб қилинишини жуда яхши билади. Мен мусулмон мамлакатларининг ислом динига ихлосманд раҳбарлари билан учрашдим. Уларнинг ҳаммалари мутаассибликни, экстремизмни қоралайдилар. Ислом дини инсонни гуноҳлардан фориғ қилишига ишонаман. Ҳар бир киши муқаддас нарсага ишонмоғи керак. Қўпол сўз билан айтсам, кечирасиз-у, шунга ишончи йўқ киши ҳайвонга ўхшайди. Буюк файласуфимиз Аҳмад Яссавий шундай фикрларни билдирганлар.

Шу сабабли одамларда динга эътиқод уйғонишини асло қоралаб бўлмайди. Бизда масжидлар тикланмоқда. Қуръон илк марта ўзбек тилига таржима қилинди. Бу бизнинг тарихимизда катта воқеадир.

*Хорижий мухбирлар
хилқаро уюшмаси аъзолари билан
1993 йил 4 мартда
Тошкентда бўлиб ўтган суҳбатдан*

ЎЗЛИГИМИЗНИ АНГЛАШ ЙЎЛИ

Мана, 1992 йилга катта ишонч, умид билан қадам қўйдик.

Ана шу умид ва ишончининг замини нимада? Бу саволга жавоб бериш учун босиб ўтилган йўлга, кечаги кунимизга, айниқса, 1991 йилдаги силжишлар, тарихий унутилмас воқеалар, Олий Кенгаш билан биргаликда иқтисодий, ижтимоий, маънавий ва сиёсий соҳаларда қилган ишларимизга назар солиш керак.

Уларнинг айримларини эслатиб ўтмоқчиман:

Биринчидан, маънавий ҳаётимизда уйғониш юз берди. Тарихни тикладик. Она тилимизни англадик. Улуғ боболаримиз руҳини шод этдик. Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир сингари халқ жигарбандларининг номи, иззат-икроми, ҳурмати ўз жойига қўйилди.

Удумларимиз, қадриятларимизга қайтдик. Юртимизга Наврўз кириб келди. Рамазон, Қурбан ҳайитларига етдик.

Динга муносабатимиз ўзгарди. Ўртадаги тушунмовчилик, қарама-қаршилик йўқолди. Бунинг ўрнинга ҳамкорлик, ҳамжиҳатликка ўтдик.

Ошкоралик, демократия йўлида биринчи, лекин дадил қадамлар қўйдик.

Бир сўз билан айтганда, ўзлигимизни англадик. Аниқроқ қилиб айтсам, ўзлигимизга қайтдик. Халқимизда миллий ғурур учун белни боғлаб, дўппи кийиб юришга замин яратдик...

Бешинчидан, маънавий ҳаётимиздаги бошланган ишларни давом эттирамиз. Ошкоралик таъминланади. Матбуот, радио, телевидение воқитида одамлар маънавий эҳтиёжларини қондиришга эришиш тадбирларини кўрамиз. Бу йўлдаги ҳамма тўсиқлар, тазйиқлар олиб ташланди.

Бозор иқтисодиётига ўтиш даврида маданият, санъат, адабиёт оғир аҳволга тушди. Уларни иқтисодий зарбадан асраб қолишни Президент ўз бўйнига олиши керак деб ҳисоблайман.

Тарихга, меросимизга бўлган муносабат тубдан ўзгартирилиши лозим, яъни дарсликлардан тортиб оддий китобларгача ҳаммасида ҳақиқат ёзилиши шарт. Бу бизнинг ота-боболаримиз руҳи олдидаги қарзимиздир!

Олтинчидан, келажак бугундан бошланади. Ҳозир тарбия масаласига эътибор берилмаса, келажак бой берилади. Тарбиядан ҳеч нарсани аямаймиз.

Маънавий ва ахлоқий покланиш, имон, инсоф, диёнат, ор-номус, меҳр-оқибат ва шу каби чинакам инсоний фазилатлар ўз-ўзидан келмайди. Ҳаммасининг заминида тарбия ётади. Шу боисдан тарбиячиларга, ўқитувчиларимизга, ўқув юртлари домлалари, профессорларига моддий ва маънавий ёрдамимизни ҳеч аямаслигимиз керак.

Биз тарбия ҳақида ўйлар эканмиз, ёшларнинг кексаларга ҳурмати юқори бўлиши лозимлигини унутмайлик. Шу нуқтаи назардан ҳукумат Ватан уруши қатнашчиларини тўла қарамоғига олиши, ҳимоя қилиши, қадрлаши шарт деб ҳисоблайман.

Шу ўринда соғлиқни сақлаш масаласини ҳам айтиб ўтмоқчиман. Давлат бу соҳани ўз қарамоғида сақлайди, моддий таъминот базасини

мустаҳкамлайди. Биз бу соҳада боболаримиз, ота-оналаримиз тақдири учун қайғураётган фидойи кишиларни ҳурмат қилишимиз, уларга кўмак беришимиз зарур.

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг навбатдан ташқари
тўққизинчи сессиясида 1992 йил 4 январда
сўзланган нутқдан*

БУЮК БОБОЛАРНИНГ РУҲИ ПОКЛАРИГА ТАЯНИБ

Ўтганларни эслаш — халқимизнинг энг эзгу одатларидан бири. Бугунги замоннинг баҳосини бериш учун, авваламбор, кечаги кунга — ўтмишга нисбатан қандай муносабатда эканимизга баҳо бериш керак. Ўтмишга нисбатан ношукурлик, нонкўрлик, беписандлик — халқимизнинг, миллатимизнинг табиатига энд.

Давлатимизнинг қанчалик тез улғайиши, куч-қувват ато этиши, дунё ҳамжамиятида ўзига муносиб ўрин эгаллаши, авваламбор, халқимиз маънавий савияси, гурури ва фахри нечоғлик юксак бўлишига боғлиқдир. Ана шуни инобатга олган ҳолда янги жамият барпо этмоқчи бўлиб, энг асосий йўналишлардан бири сифатида халқимиз тарихини, маънавий қадриятларимизни тиклаш вазифасини қўйдик.

Аждодларимиз бошидан не-не суронлар, фожиалар, талон-торожликлар кечмади! Аммо инсоният тараққиётига улкан ҳисса қўшган буюк алломаларни, донишмандларни, саркардаларни етиштирган, бебаҳо маънавий қадриятларни яратган ҳам ана шу халқимизнинг даҳосидир.

Асрлар давомида ақлу заковати ила бунёд этган бой маънавияти туфайли халқимиз мағрур яшади, меҳнат қилди, доимо ҳуррият ва эрк сари интилди.

Ана шу миллий онг, ана шу миллий ғурур бугунги истиқлолимизнинг олтин пойдеворидир. Бу пойдеворга Широқ ва Тўмарис, Бегуний

ва Форобий, Абу Али ибн Сино ва Ал-Хоразмий, Амир Темур ва Бобур, Навоий ва Улуғбек каби юзлаб улуғ зотлар асос солганлар.

Бобокалонларимиз — имом Ал-Бухорий ва имом Ат-Термизийнинг номларини фахр билан тилга оламиз. Улуғ бобомиз Хожа Аҳмад Яссавий руҳи покларига эҳтиромимиз бениҳоя. Бугун уларнинг инсонни маънавий етукликка чорловчи диний, ахлоқий ва ҳуқуқий ҳикматлари қайтадан жаранглай бошлади.

Абдулла Қодирий ва Абдулҳамид Чўлпон, Абдурауф Фитрат ва Усмон Носир каби Ватанимиз, миллатимиз озодлиги йўлида шаҳид кетган ўнлаб сиймоларнинг маънавий мерослари бугун халқимиз бисотига қайтмоқда.

Халқимиз фақат жисман эмас, руҳан ҳам уйғоқ бўлмоғи даркор. Руҳ бедорлигига унинг раҳбар раҳнаمولари, олиму зиёлилари, барча фарзандлари масъулдир.

Иймоним комилки, улуғ бобокалонларимизнинг руҳи поклари истиқлол йўлидаги барча саъй-ҳаракатларимизни қўллаб-қувватлайди.

Халқимиз руҳиятининг сарчашмаларидан бўлмиш қадимий ва навқирон Наврўз айёми, диний қадриятларимиздан бўлмиш Рўза ҳайити ва Қурбон ҳайити қайтадан ҳаётимизга кириб келди.

Сўнги йиллар мобайнида биз тарихимиз, динимиз, маданиятимиз ва маънавий ўтмишимизни ўрганишда муайян ишлар қилдик. Тарихий, диний рисоаларни нашрдан чиқардик. Урф-одатларимизни, миллий маросимларимизни кенг тарғиб этдик. Борлиғимизни, бойлигимизни, қадриятларимизни дунёга аён қилмоқдамиз.

Аммо виждонли одамлар, улар ким бўлмасин, тарих талабидан, охират сўроғидан

қўрқиши керак, ўйлаши керак, адолат мезони-
ни эсидан, хаёлидан чиқармаслиги лозим.

Бизнинг йўлимиз — ҳолисона йўл. Ўз кучи-
мизга ишониб, ўз бойлигимиз ва имкониятла-
римиз билан, минг йиллик маданиятимиз ва
тарихимизга, ўтган буюк алломаларимизнинг
руҳи покларига таяниб иш юритмоқдамиз.

*Ш. Рашидовнинг 75 йиллиги
юбилейида сўзланган нутқдан,
1992 йил ноябрь*

ЯНГИ САНЪАТ КОШОНАСИ

Асрлар давомида кўҳна Тошкент қанчадан-қанча обидаларни: саройлару қасрларни, масжиду мадрасаларни кўрди. Бугун эса, азизлар, шулар қаторига яна бир маданий кошона қўшилди: қадимий Тошкент бағрида, файзли анҳор ёқасида "Туркистон" саройи барпо бўлди.

Мамлакатимиз улуғ Мустақиллик байрамини ўтказаяётган кунларда "Туркистон" маданият саройининг очилиши том маънода ўзига хос рамзийлик касб этмоқда.

Улкан маданий меросга эга бўлган Туркистон не-не жафоларни кўрмади, не-не тарихларни бошдан кечирмади.

Ўтган етмиш йил мобайнида маънавий қадриятларимиз анча топталди, унутилди.

Бугун янги ўзбек давлатини барпо этар эканмиз, биз тарихдан, аجدодлар меросидан, уларнинг руҳи покидан, Туркистон халқларининг қадриятларидан, маънавий меросидан, санъатидан баҳраманд бўлишимиз табиийдир.

Ушбу саройда халқимизнинг, шунингдек, жаҳон халқларининг, айниқса, Марказий Осиё халқларининг анъанавий анжуманларини, санъат байрамларини ўтказишни ният қилганмиз. Бу кошона, иншоолло, миллатлар, эл-элатларнинг дўстлик, бирдамлик қалъасига айланади.

Бундай обидалар каттаю кичикда Ватандан фахрланиш туйғусини шакллантиради, бундай

саройлар Ватан шаъни ва шуҳрати учун курашувчи, истиқлолни ҳамма нарсадан муқаддас биладиган соғлом авлодни тарбия этувчи масканга айланади.

Янги маънавият маскани барчамизга муборак бўлсин!

*"Туркистон" саройи очилиши
маросимида сўзланган нутқ,
1993 йил 4 сентябрь*

ВАТАН КҰНГЛИМИЗДА

Аввал айтиб ўтганимдек, бизни танлаган йўлимиздан ҳеч ким ҳеч қачон қайтаролмайди. Зотан, Ватанга бўлган меҳру муҳаббат ҳар қандай муаммони ечишга, ҳар қандай ёвуз кучни енгишга қодирдир. Энди ортга йўл йўқ. Ўзбекистон истиқболини собитқадамлик билан барпо этмоғимиз зарур. Бу йўлда иккиланмоқ, манфаатпарастликнинг майда-чуйда ташвишларига ўралишмоқ — Ватанга, халққа, келажак авлодга хиёнат бўлади!

Ўзбекистон манфаати ҳар қандай шахсий манфаатдан баланддир. Ватанга хизматкор бўлайлик! Нақадар буюк замонда яшаётганимизни унутмайлик!

Бугун биз истиқболдаги буюк мамлакат — Ўзбекистоннинг бўй-бастини режалаб турибмиз. У эртага қандай бўлиши сизу бизнинг бугунги ҳаракатимизга, тадбиркорлигимизга, иймону виждонимизнинг поклигига ва Ватан манфаатини шахс манфаатларидан қай даражада устун қўя олишимизга боғлиқдир.

Истиқболдаги Ўзбекистон Ватан озодлиги насиб этмаган боболаримизга улуғвор ҳайкал бўлажак! Ўзбекистоннинг шўҳратига шўҳрат қўшувчи фарзандларимизга муқаддас бешик бўлажак.

Ватан кўнглимизда бўлса, Аллоҳ ишимизга ҳамиша мадаккор бўлғай!

*Ун иккинчи чақириқ
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгашининг ўн иккинчи сессиясида
1993 йил 6 майда сўзланган нутқдан*

РЕСПУБЛИКА ФУҚАРОЛАРИГА НАВРЎЗ ТАБРИГИ

Муҳтарам юртдошларим!

Мустақил Ўзбекистон янги умидлар билан
фасли Наврўзга қадам қўймоқда.

Орзу-армонларимизни, мустақиллигимизни,
бизни дунё тан олганини бугун гулга буркана-
ётган она табиатнинг ўзи кўриб турибди.

Келинг, ҳаммамиз ана шу Наврўз айёмида
биргалашиб, қўлни-қўлга бериб, тақдирга яна
бир бор раҳматлар айтайлик!

Халқимиз бошидан кечираётган қийинчилик
ҳаммамизни ташвишга солмоқда. Лекин доно ва
чидамли, насибаси бутун халқимиз билан бу
огир синовлардан ҳам ёруғ юз билан чиқиши-
мизга ишончим комил.

Бугунги кунда эл-юртимизга тинчлик, осо-
йишталик, ҳамжиҳатлик ҳаводек, сувдек зарур.

Ҳар бир фуқаро ўртасида дўстлик, меҳр-
оқибат, имон, ҳалоллик, миллатлар аҳиллиги
биз учун муқаддас бўлмоғи керак.

Қуръони Каримда инсонлар қайси миллат
вакили бўлишидан қатъи назар ўзаро биродар-
дир, деган пурҳикмат гоёни эъзозлаб, имони-
мизни бақувват қилайлик.

Тарихнинг ўзи омадимизни бериб турибди,
қадрига етайлик. Бугун бойлигимизни ўз
қўлимизга олдик. Бор бойлигимизга янги бой-
ликлар қўшилмоқда. Янги-янги насибаларимиз
минг булоқ бўлиб, она замин бағридан фавво-
радек отилиб чиқмоқда.

Табиат саховатини, борлигини халқимиздан аямаяпти. Осмону замин ҳам йилдан-йилга мурувват қилиб келмоқда. Меҳнаткаш халқимиз бунга яраша тер тўкиб, ҳалол меҳнат қиляпти.

Буларнинг барчаси пок — ҳолис мақсадларимизга яраша Аллоҳ таолонинг бизга юбораётган эҳсонларидир. Оқ фотиҳаларнинг намоён бўлишидир. Аждодларимиз руҳларининг бизга мададкор бўлаётганидир.

Мен буюк ва қудратли, сеvimли ва азиз халқимга унинг бир фарзанди сифатида мурожаат қилиб айтаманки, ишонинг: кимнингки нияти пок бўлса, эл-юрт, халқ учун фидойилик билан ҳолисона меҳнат қилса, албатта қайтади.

Ҳар кимнинг уйи, ҳар кимнинг хонадони, ҳар кимнинг оиласига файз бўлиб қайтади.

Бу муқаддас кунларда мен бунга ҳар доимдагидек ишонаман. Сиз, азизларни ҳам ишонингизга чақираман.

Муҳтарам ватандошларим, жигарбандларим!

Барчангизни Наврўз билан яна бир бор муборакбод этаман.

1992 йил 23 март

СОҒЛОМ ВА БАРКАМОЛ АВЛОД УЧУН

Қадрли дўстлар!

Айни дақиқаларда барчамиз ҳаяжонли ва тантанали бир воқеага гувоҳ бўлиб турибмиз. Бугун бу ерга мустақил давлатимиз тарихидаги илк юксак нишон — "Соғлом авлод учун" орденини топшириш маросимига йиғилдик.

Маълумки, ҳар қандай давлат, ҳар қандай жамият ҳам ўз бойликлари билан қудратли ҳисобланади. Ҳар бир халқ мамлакатнинг табиий замини, ер ости ва ер усти захиралари, тоғлари ва ўрмонлари, дарёю денгизлари, улкан шаҳарлари, гўзал иншоотлари билан ўз куч-қудратини намоён этишга ҳаракат қилади.

Лекин, кўп асрлик тарихий тажриба шундан далолат берадики, жамиятнинг ҳақиқий бойлиги бу — инсон, инсон авлодидир. Кишилик жамияти эл-юртига, ватанига садоқатли, иймон-этиқоди бутун, мард ва жасур, малакаси етук, маънавияти юксак инсонлар билан ҳақли равишда фахрланади. Бу улуғвор, бетимсол бойлик ҳар қайси давлатнинг қудратли салоҳият манбаидир.

Ана шундай ноёб фазилатларга эга авлод-ни тарбиялаб вояга етказётган халқ кела-

жакка очиқ кўз, катта ишонч билан қараши мумкин.

Табиат ато этган олий моҳиятга кўра, биз — ўзбеклар ҳаётимизнинг, умримизнинг мазмунини фарзандсиз тасаввур этолмайдиган халқмиз. Дунёга келиб муносиб фарзанд кўриш, иморат қуриш, ниҳол экиб боғ яратиш — ота-боболаримиздан қолган эзгу тилак ва қутлуғ инсоний бурчдир.

Шуни алоҳида шукроналик билан таъкидлаш лозимки, халқимиз тарихнинг машаққатли синовлари оша ўзининг ана шу олижаноб хусусиятларига завол етказмай сақлаб келмоқда. Аждодларимиз ўз насларини умумбашарий туйғулар, ўлмас Шарқ фалсафаси, миллий қадриятларимиз руҳида тарбия қилиб келганлар. Ота-боболаримиз асрлар давомида тилимизни, дилимиз ва динимизни, ўзбекнинг ўзлигини ҳар томонлама асраб-авайлаб, баркамол авлодларни вояга етказдилар. Бундай фазилатлар асл эътиборга кўра бизнинг заҳматкаш халқимизга муносибдир ва бу билан ҳар қанча гурурлансак арзийди.

Олдимизда мустақил буюк давлат қуришдек мураккаб ва шарафли вазифа турган бир пайтда бу маънавий қадриятларнинг аҳамияти минг карра ортади. Нега деганда, ҳар қандай улуғ мақсадларга етишиш, янги жамият, фаровон турмуш қуриш, инсон зотига муносиб гўзал ҳаёт барпо этиш, аввало, шу жамият аъзолари бўлган комил одамларга, қелажақ баркамол авлодига боғлиқдир. Шу боисдан ҳам ҳозирги кунда, халқимиз, фарзандларимиз иқболини ўйлаб,

қаттиқ бел боғлаб меҳнат қилаётган масъулиятли бир даврда мазкур тушунчалар янада теран маъно касб этади.

Азиз биродарлар!

Одамзод дунёда жуда кўп касбу ҳунарнинг эгаси бўлиши мумкин. Қурувчи, деҳқон, боғбон, шоир, олим бўлиб ном қозониш, мол-мулк, бойлик орттириш мумкин. Лекин Аллоҳ таоло инсонга ато этган энг катта бойлик, энг улуғ бурч борки, уни дунёдаги ҳеч бир нарса билан қисслаб бўлмайди. Бу — фарзанд кўриб, ота бўлиш, она бўлиш бахтидир. Бу фақатгина бахту саодат эмас, балки яратганининг олдида, элу юрт олдида жуда катта масъулият ҳам демакдир.

Ҳар бир оқил инсоннинг ва жамиятимизнинг муқаддас вазифаси, айтиш мумкинки, ҳаётининг маъноси қобил фарзандлар ўстириш, уларни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан мукамал қилиб тарбиялаш, камолини кўриш, ота-онасига, ватанига садоқатли кишилар этиб вояга етказишдан иборатдир.

Шу маънода давлатимизнинг биринчи юксак нишони бўлмиш "Соғлом авлод учун" ордени ҳам инсон тақдирини, жамият тақдирини, келажак тақдирини, олдимизда турган улуғ мақсадларни кўзлаб таъсис этилди.

Бинобарин, унга сазовор кишиларни бу вазифаларни сидқидилдан адо этадиган, ёш авлод камолоти учун ўзини бағишлайдиган фидойи инсонлар деб биламиз. Уларни улкан давлат вазифасини бажараётган одамлар сифатида ҳар томонлама ҳурмат-иззат қиламиз.

Улуғ халқимизга муносиб ҳалол, меҳнаткаш, билимдон, она-юртимизга, элимизга садоқатли, баркамол ёш наслларни тарбиялаш ишониб топширилган жамиятимиз аъзолари аввало ана шу фазилатлар соҳиби бўлмоқлари даркор.

Мен мана шу залда ўтирган, биринчи галда бу юксак мукофотга лойиқ кўрилган барча ҳурматли юртдошларимизни ана шундай инсонлар деб ҳисоблайман. Айни пайтда мамлакатимиз тарихида илк марта шу орденга сазовор бўлган ака-ука, опа-сингилларимизни муборакбод этишни ўзимга улкан шараф деб биламан.

Муҳтарам дўстлар! Бизга Ўзбекистонимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш каби масъулиятли даврда яшаш насиб этди. Истиқлолдек буюк неъматнинг қадрига етадиган, уни мустаҳкамлайдиган, ўз қадр-қимматини биладиган соғлом авлодни тарбиялаш ҳаммамизнинг зиммамизга тушди. Ишонаманки, бу олий ва масъулиятли вазифани астойдил адо этамиз.

Мустақилликни мустаҳкамлаш йўлидаги қийинчилик ва тўсиқларни енгишда, озод ва обод Ўзбекистон давлатини барпо этишда бутун эл-юрт аҳлига куч-ғайрат тилайман.

Соғлом авлодни тарбиялаш — буюк давлат пойдеворини, фаровон ҳаёт асосини қуриш деганидир. Биз тариқан ҳисқа фурсат ичида бешқа соҳаларда бўлгани каби бу борадаги мақсад ва бурчимизни ҳам яхши англаб етдик. Бизга шу вақтга қадар ҳасад билан қараганлар ҳам энди ҳавас билан қарамоқда, танлаган йўлимиз тўғри эканини тан олмақда.

Давлатимизнинг олий нишони — “Соғлом ав-
лод учун” орденини топширар эканман, сизлар-
ни яна бир бор муборакбод этаман. Барчангизга
сиҳат-саломатлик, омонлик тилайман.

*Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамасида 1994 йил 2 майда
“Соғлом авлод учун” орденини
топшириш маросимида сўзлаган нутқ*

ЮРТ ДАРДИ БИЛАН ЯШАШ — УЛУҒ БАХТ

Муҳтарам ватандошлар! Бугун биз қувончли ва ҳаяжонли бир воқеа муносабати билан учрашиб турибмиз.

Маълумки, мустақиллик байрамининг уч йиллиги арафасида Ватанимиз истиқлолини мустақкамлаш йўлида алоҳида ўрناк кўрсатган юртдошларимиздан бир гуруҳи олий нишонларга сазовор бўлган эди.

Бугун биз "Дўстлик" орденини дастлабки соҳибларига топшириш ва уларни муборакбод этиш учун йиғилдик.

Лекин, ижозатларингиз билан, аввало сўзни ўша Фармонда биринчи бўлиб зикр этилган "Мустақиллик" орденидан бошласак.

Хабарингиз борки, "Мустақиллик" ордени билан мустақил ҳуқуқий давлат барпо этиш ва унинг моддий-маънавий ҳаётини мустақкамлашга, республикада тинчлик ва тараққиётни таъминлашга улкан ҳисса қўшган инсонлар мукофотланади.

Бу юксак мукофотга биринчи бўлиб, буюк адиб ва улуғ инсон Абдулла Қодирий сазовор бўлди. Ўзбек халқининг маънавият ва маърифатини, миллий қадриятлари ва онгини юксалтириш йўлида у зотнинг қилган хизмати беҳиёсдир.

Юртимизда Абдулла Қодирий асарлари кириб бормаган бирорта ҳам хонадон бўлмаса керак. У фақат ўзбекларнинг эмас, балки Туркистон халқларининг ҳам севимли адиби, озодлик ва истиқлол куйчисидир.

Бу буюк зот ўз жонини, ўз истеъдодини ватанимиз эркинлиги ва мустақиллиги, халқимизнинг бахту саодати йўлида фидо қилди. Унинг ҳаёт ва ижоддаги саботи ва ҳалоллиги, авлодлар қалбида ватанга муҳаббат ва садоқат туйғуларини тарбия этиб келмоқда. Абдулла Қодирий — бизнинг замондошимиз. Унинг муборак номи ва руҳи ҳамиша биз билан бирга.

Насиб этса, яқинда Ўзбекистон халқи Абдулла Қодирий таваллудининг 100 йиллигини кенг нишонлайди. Ҳа тантанали кунларда буюк ёзувчимизнинг зурриётларига Абдулла Қодирий орзу этган ва азиз жонини бағишлаган буюк мақсад — мустақиллик номи билан юртиладиган энг биринчи ордени топширамиз деган эзгу ниятимиз бор.

Муқтарам дўстлар!

Бобомиз Амир Темур: "Миллатнинг улуғ мартабасини, саодатини сақламоқ, унинг дардларига дармон бўлмоқ вазифангиздир", деб авлод-аждодаларимизга васият қилган эканлар, бугун юрт дарди билан яшаш, элга ҳалол меҳнат қилиш — улуғ бобомизнинг насиҳатларини бажаришдир. Шундай гоё-мақсад билан яшаётган инсонлар бугун шу залда тўпланганлар.

Бугун сизларга — "Дўстлик" орденининг илк соҳибларига ана шу мукофотларни топшириш шарафидан беҳад мамнунман.

Бугун Ўзбекистонимизда яшаётган барча миллат ва элатлар ўртасида биродарлик, ўзаро ҳамжиҳатлик ва тотувликни мустаҳкамлашда катта хизмат кўрсатган, Ўзбекистон халқининг бошқа мамлакатлар халқлари билан дўстлик ва ҳар тарафлама ҳамкорлигини ривожлантиришга, шундай олижаноб фаолияти билан эл-юртимизнинг равнақи, порлоқ истиқболи учун улкан

ҳисса қўшаётган — адиблар, олимлар, давлатимиз ва жамиятимиз арбобларини, кўп миллатли зиёлилар ва ишчилар — халқимиз вакилларини бағримга босмоқчиман ва уларни "Дўстлик" ордени билан чин қалбимдан табрикламоқчиман.

Ишонаманки, сизлар бу орденни фахр ва ғурур билан кўксингизга тақиб юрасиз. Ишонаманки, бу орденлар ҳаммамизни сизлар каби элга сидқидилдан хизмат қилишга руҳлантиради.

Бугун сизларга ушбу мукофотларни топширар эканман, ватанимиз тараққиёти йўлидаги фаолиятингизга куч-ғайрат, ташаббускорлик, шижоат тилайман. Барчангизга сиҳат-саломатлик, омонлик, оилавий фаровонлик тилайман, ишларингизда доим омад ёр бўлсин!

*1994 йил 20 сентябрда
Вазирлар Маҳкамасида Ўзбекистон давлат
мустақиллиги эълон қилинганлигининг
уч йиллиги муносабати билан
мукофотланганларга орден ва медаллар
топшириш маросимида сўзланган нутқ*

ДЎСТЛИГИМИЗ АБАДИЙ

Ассалому алайкум, азиз биродарлар!
Муҳтарам Нурсултон Абишевич!
Қадрли қозоқ дўстларимиз!

Энг аввало, сизларнинг барчангизга қадимий ва ҳамиша навқирон Ўзбекистонга ташриф буюрганнгиз учун чин дилдан миннатдорчилик билдиришга рухсат этгайсизлар.

Юртимизга хуш келибсиз, қадамингиз қутлуғ бўлсин!

Халқларимиз бундай учрашувларни ҳамиша зўр ҳаяжон ва иштиёқ билан кутади. Ҳар иккала мамлакат раҳбарларининг, расмий делегацияларининг турли хил учрашув ва суҳбатлари ўзбек ва қозоқ халқида доимо катта қизиқиш, келажакка умид ва ишонч уйғотади.

Бизлар буюк Турон диёрида униб-ўсган икки оға-ини халқмиз. Тилимиз ҳам, дилимиз ва динимиз ҳам муштаракдир.

Қадим-қадим замондан Туронзамин деб аталган бу ноёнсиз кенгликларда қозоғу ўзбек, қирғизу туркман — барчамизнинг ота-боболаримиз от суриб ўтганлар. Не-не босқинларни,

қирғинларни кўрган бу тупроқни боболаримиз ёнма-ён туриб ҳимоя қилганлар. Бинобарин, бизнинг тарихимиз ҳам, тақдиримиз ҳам бирлашиб кетган ва бу Аллоҳ таоло берган азалий ва абадий насибамиздир.

Яхши биласизлар, ўтмишда орамизда айрим чегаралар бўлган эмас. Умид қиламизки, иншооллоҳ, бундан кейин ҳам бўлмагай. Қозоғистоннинг улкан ҳудудида ўзбеклар неча асрлардан буён яшаб келаётган бўлса, Ўзбекистон бағрида ҳам бир миллиондан ортиқ қозоқ дўстларимиз истиқомат қилади. Улар ҳамisha бир-бирларига оға-ини, қуда-қудагай бўлганлар, ҳозир ҳам ягона оила фарзандлари каби тотув ҳаёт кечирмоқдалар. Халқларимиз орасидаги бу дўстлик ва аҳилликни биз бениҳоя қадрлаймиз. Бу бизнинг энг катта бойлигимиз, қудрат ва шаън-шавкатимиз манбаидир.

Бизнинг иқтисодий, маданий ва маънавий муносабатларимиз жуда қадим замонларга бориб тақалади. Тарихий маълумотларга қараганда, ўтган асрнинг 60-йилларида биргина Тошкент шаҳридан Қозоғистон томонга ҳар йили 40—50 минг туядан иборат савдо карвонлари мунтазам қатнаб турган. Бухоро ва Фарғона водийсидан борадиган карвонларни ҳам қўшиб ҳисобласак, бу рақам янада ортади. Ўзбекистондан қозоқ овулларига газмоллар, кийим-кечак, уй-рўзгор буюмлари олиб борилган бўлса, қозоқлар юртидан ўн минглаб қўй, от-туя, қорамол, кигиз, палос, тери, озиқ-овқат, писта кўмири ва бошқа моллар келтирилган.

Кўриниб турибдики, донишманд ота-боларимиз бугун биз "ягона иқтисодий макон" деб атаётган иқтисодий тизимни ўша пайтдаёқ шакллантириб улгурганлар. Бизнинг бугунги вазифамиз тарих синовидан ўтган шу қардошлик ришталарини янада такомиллаштириш, унга янгича моҳият бағишлашдан иборатдир...

Қадимдан бир маънавий-руҳий иқлимдан нафас олиб келган халқларимиз тарихимизнинг, айниқса бугунги масъулиятли даврида — ақл, заковат ва шижоат, дунёвий салоҳият ва миллий ғурур талаб этиладиган даврда яна ҳам яқинроқ, яна ҳам меҳр-оқибатлироқ бўлишлари лозимлигини ҳаётнинг ўзи тақозо қилмоқда. Фурсатдан фойдаланиб, мен ҳурматли маданият ва санъат арбобларимизга, илм-фан намояндаларига мурожаат қилмоқчиман: Мухтор Авезов, Собит Муқонов, Абдулла Тожибоев, Ойбек, Ғафур Ғулом, Миртемирлар юксак мавқега кўтарган файзли аъёналар қайта жонланмоғи, муттасил давом этмоғи сув ва ҳаводек зарурдир. Истиқлол шабадаси икки мустақил, эркин давлатнинг байроқларини қилпиратаётган экан, бу ҳаётбахш шабада санъаткорларнинг ижодхоналарига кириши, халқларимиз юрагига янги руҳ ва илҳом бағишлаши даркор.

Улуг шоиримиз Ғафур Ғулом қозоқ-ўзбек дўстлигини таърифлаб: "Биз бир китобнинг икки бетимиз", деган эди. Модомики шундай экан, худди қадимгидек куйларни бирга куйлаб, тўйларни бирга тўйлайдиган кунлар кел-

ди. Уйлайманки, бу йил Мирзо Улугбекнинг тўйи, келаси йили буюк оқсоқол Абайнинг таваллуд саналари шундай табаррук анъаналар руҳида, шоду ҳуррамлик кайфиятида биргаликда ўтади. Айтиш мумкинки, бу — она Туркистон заминида яшаётган барча халқлар учун чинакам дўстлик, биродарлик тантанасига айланади...

Азиз дўстлар, бизнинг қонимизда минг йиллик Шарқ тафаккурининг бедор руҳи гупуриб турибди. Жаҳон илм-фани ва маданиятига кибернетика асосларини яратган Хоразмийзи, буюк файласуф бобомиз Фөробийни, тиббиёт қонунларининг тенгсиз кашфиётчиси ибн Синони, назм юлдузлари Навоий ва Абайни, Амир Темур ва Бобур, Тўла бий, Қозибек бий, Айтеке бий каби улуғ зотларни, Беруний, имом Бухорий, Баҳоуддин Нақшбанд, Бухор жиров, Иброй Олтинсарин, Чўқон Валихонов сингари мутафаккирларни берган бу муқаддас замин халқларининг яратувчилиқ даҳоси ҳамиша уйғоқдир....

Халқларимизнинг энг илғор, азобли дарди — Орол фожиасидир. Бу муаммо ўзбеклару қозоқлар ҳаёти ва тақдирига бевосита алоқадорлигидан ташқари оламшумул аҳамият касб этмоқда. Оролбўйининг бойликлари, Сирдарё ва Амударё саховат билан инсонларга ҳадя этган инъомлар илғари собиқ Иттифоқники бўлгани барчангизга яхши маълум...

Афсуслар бўлсинки, Оролбўйининг неъматларини барча "ягона совет халқи" билан баҳам кўрган бўлсак, унинг "аччиқ мева"си — Орол ва

Оролбўйи фожиаси, бу ҳалокатнинг экологик оқибатлари, ҳалокатдан қутулиш йўлларини қидириш — ёлғиз ўзимизнинг, Марказий Осиё халқларининг иши бўлиб қолди. Шунини мамнуният билан қайд этиш керакки, асрлардан бери бу улуг дарёларимиздан сув ичиб келган ва бугунги кунда ҳам ичаётган қардош халқларимиз ҳам бу ўта машаққатли муаммони ҳал қилишга биргалашиб киришди. Давлатларимиз бу йўлда ташлаётган муҳим қадамлар барчангизга яхши маълум.

Қозоқ ва ўзбек халқлари тарихнинг барча давларида бирга бўлган, ёнма-ён қадам ташлаб, турмушнинг бор шодлигу ғамини бирга баҳам кўрган. Асрлар ўтган, ижтимоий тузумлар ўзгарган, бутун-бутун салтанатлар вужудга келган ва емирилиб кетган, ҳукмдорлар ўзгарган, бироқ қозоқ билан ўзбекнинг қардошлиги ва дўстлиги барқарорлигича қолган. Янгиликларимиз, қозоқ халқининг "девор бузилар — пойдевор қолар, беклар кетар — халқ қолар" деган доно мақоли бор.

Ҳозир дўстлигимиз, қардошлигимизнинг янги даври юз очди. Мустақил миллат, ўз мустақил ватанининг эгаси бўлган халқларимиз янги тарихини бошлади. Бу тарих — эрк тарихи, баҳолатга етиш, иқтисодий ва маънавий қад ростлаш, жаҳон ҳамдўстлигида ўз номи ва нуфузини барқарор этиш тарихи бўлажак.

Муҳтарам дўстим, Нурсултон Абишевич!

Азиз қозоқ биродарларим!

Бугунги зўр анжуманимиз — катта йўлнинг ибтидоси, бошланишидир. Туркистон

озодлигини юз йиллар давомида орзу қилиб
ўтган ота-боболаримизнинг руҳи бугун шод
бўляпти.

Бу қутлуг кун барчамизга муборак бўлсин!

*1994 йил 23 майда
Ўзбекистонда Қозоғистон
хунларининг очилишига бағишланган
тантанали мажлисда
сўзланган нуқтадан*

АССАЛОМУ АЛАЙКУМ, АЗИЗ ВАТАНДОШЛАР!

Ассалому алайкум азиз биродарлар!

Озод, мустақил она диёримиз — Ўзбекистонга, ота-боболаримиз азиз хоки ётган она тупроққа, бобо-замин Туркистонга хуш келибсиз, азиз ватандошлар, юртдошлар, жигарбандлар!

Қадамларингиз қутлуғ бўлсин, ҳурматли дўстлар!

Бугунги учрашув фақат ўзбеклар билангина эмас, балки тожик, қозоқ, қирғиз, туркман қардошларимиз билан ҳам учрашувдир.

Шу қутлуғ айёмларда дийдор кўришиб, юзма-юз бўлиб халқимиз, Ватанимиз истиқболи тўғрисида мулоқот олиб бораётганимиз учун ҳаммамиз шукроналар айтмоғимиз керак.

Чунки бу улуғ, тарихий кунларга етганлар бор, етмаганлар бор!

Мен бу онларни улуғ ва тарихий деганим бежиз эмас.

Бунинг боиси бу учрашувимиз Ўзбекистон мустақил республика деб эълон қилинган дастлабки кунларда ўтмоқда.

Бунинг сабаби бу учрашувимиз улуг бобомиз, бизнинг фахримиз, буюк мутафаккир Низомиддин Мир Алишер Навоий айёмини нишонлаш олдидан ўтаётганидир.

Мана шу Ватанимиз, миллатимиз, халқимиз учун қўшалоқ байрам билан сиз, азизларни, сиз орқали барча ватандошларимизни, узоқ йиллар давомида она юртидан, элидан, қариндошларидан айрилиб, мусофирлик ҳижронларини тортган қондошларимизни чин қалбимиздан табриклашга, қутлашга рухсат бергайсизлар.

Имоним комилки, бу воқеалар ўзбек халқининг ҳар бир фарзанди, ватанпарварлар, юртпарварлар юрагида мангу сақланади.

Азиз дўстлар!

Ҳаммангизга маълумки, мустақилликка эришиш, эркинлик ва озодлик йўли ҳеч қачон енгил бўлган эмас. Биз халқимизнинг, бутун ватанпарвар элимизнинг юз йиллар давомида қилган орзу-умидини рўёбга чиқариш — Ўзбекистонимиз, она юртимиз фаровон яшаши учун, етук мамлакатлар сафидан ўрин олиши, умуминсоний тараққиёт йўлига тушиши учун дастлабки қадам қўйдик.

Халқимизни маънавий ва руҳий жиҳатдан эркинликка чиқариш, фуқароларимизнинг анъаналари ва урф-одатларини, ноҳақ унутиб юборилган ва ўз юртининг мустақиллиги ва озодлиги учун жон фидо қилган аجدодларимиз пок номларини қайта тиклаш йўлида қатъий қадамлар қўйдик.

Жумҳуриятимиз, эл-юртимиз бой, жуда катта имкониятга эгадир. Ер ости ва ер устидаги

бойликларимизни меҳнатсевар, заҳматкаш халқимиз энди бутунлай ўз манфаати учун, оғир қисматини енгиллатиш учун ўзига, келажак авлодларимизга эркин ва барқарор ҳаёт қуриш учун ишлатади.

Лекин бу ниятлар, бу режалар ва мақсадларга эришиш учун қанчадан-қанча машаққатли ва хавфли йўлларни босиб ўтишимиз, кўпдан-кўп оғир синовларни ентишимиз талаб этилади.

Биз яхши тушунамизки, ҳеч қайси тузум, ҳеч қандай ҳокимият шундай улкан, қимматбаҳо хом ашёни арзонгина етказиб берадиган, аслида мустамлака ҳолига тушиб қолган юртни ўз хоҳиши билан осонликча қўлдан чиқармайди. Буни биз ҳаммамиз жуда яхши англашимиз зарур.

Биз ўз кучимизни яхши биламиз, ўз халқимизга ишонамиз. Биз тинчлик ва осойишталик тарафдоримиз ва фақатгина тинчлик йўли билан, бирорта инсоннинг бурнини қонатмасдан ўз мақсадларимизга эришишга ҳаракат қиламиз ва ўз ниятимизга етамиз, иншоолло!

Бундай олий мақсадларга эришишнинг, халқимизга фаровон ва тинч-тотув турмушни таъминлашнинг, менинг фикримча, битта ягона шарт бор, у ҳам бўлса—биз ҳаммамиз, авваламбор ўз халқимиз, ўз миллатимиз бир тан, бир жон бўлиб, ҳамжиҳатликда кўрашишимиз, меҳнат қилишимиз зарур.

Шу эзгу орзуларни амалга ошириш учун ўлкамиздаги барча соғлом ватанпарвар кучлар-

ни, сиз азиз ватандошларимизни, кўртошларимизни она тупроғимиз ҳаққи бирлашишга даъват этаман!

Энг аввало, ҳар қандай мафкуравий келишмовчиликлардан йироқ бўлишимиз зарур. Ҳар хил гина-аламларни четга суришимиз керак, улуғ ўзбек халқи, бутун туркистонликларга хос олижаноб фазилатлар ва ватанпарварлик анъаналарига муносиб бўлайлик.

Мен, Ўзбекистон Президенти сифатида, менга халқимиз юклаган бутун масъулиятни зиммамга олиб, сиз азиз дўстларимни ишонтариб айтаманки:

—Ўзбекистонимиз чинакам эркин ва озод жумҳурият бўлади;

—Унда барча инсонларнинг ҳуқуқлари тенг ҳимоя қилинади;

—Юртимиз жаҳон тараққиётига бағир очиб, маърифат ва имонни ардоқловчи, одам қадру қимматини ўзозлайдиган юрт бўлади. Мен шунга ишонаман ва сизни ҳам ишонишга чақираман.

Қадрли ватандошлар!

Дунёда ўзбекман деган, туркистонликман деган ҳар бир инсоннинг асл Ватани шу тупроқдир.

Бу тупроқда улуғ бобокалонларимиз хоки ётибди. Шу заминда ўтганлар ва шу заминни қўмсаб, унга столмаганлар руҳи покларига бош этамиз. Ота-боболаримизнинг арвоқлари бизнинг Ватанимиз учун қилаётган хизматларимиздан доим шод бўлсин.

Азизлар!

Сизларга, оилаларингизга соғлиқ, омондик;
бахт-саодат тилайман!

Халқ учун, Ватан учун, она дийр равнақи
йўлида қилинаётган барча хайрли ишларингиз-
да толе ёр бўлсин!

*Тошкентда бўлиб ўтган ўзбеклар —
туркистонликларнинг I халқаро учрашувида
сўзланган нутқ,
1991 йил 24 сентябрь*

САНЪАТ МИНТАҚАСИ ЧЕГАРАСИЗДИР

Мустақил Ўзбекистон тупроғида биринчи марта ўтказилаётган "Театр: Шарқ—Ғарб" халқаро фестивали жаҳон минтақаларининг янги-гича мулоқоти, маънавият намойиши, руҳият байрамидир!

Қадимдан халқ томошалари кўринишида бўлиб, театр сифатида шаклланган бу санъат доим ижтимоий ҳаётга муносабат тусини олган. Инсон турли чегараларни тузади, ammo санъат чегарани билмайди: Ғарбу Шарқда ҳам, Шимолу Жанубда ҳам у инсон манзараларини намойиш этаверади. Санъатнинг минтақаси ҳам чегарасиздир.

Ушбу анжуман турли минтақалар маданиятининг кўрки бўлиб, инсонларни покланишга чақиради, эзгуликка руҳлантиради, баракали фаолиятга чорлайди деб умид қиламан.

Сиз театр саҳнаси санъаткорларини жаҳон саҳнасида қадимдан ўз макеиға эга бўлган софдил, санъатсевар халқимиз номидан чия кўнгилдан муборакбод этаман.

*"Театр: Шарқ—Ғарб" халқаро фестивали ҳаттифчилариға табрикдағ,
1993 йил 23 октябрь*

**ОСИЁ, АФРИКА ВА ЛОТИН
АМЕРИКАСИ МАМЛАКАТЛАРИ
XI ХАЛҚАРО ТОШКЕНТ
КИНОФЕСТИВАЛИ
ҚАТНАШЧИЛАРИГА**

Жаҳонда муносиб ўрни бўлган Ўзбекистон Республикаси ва халқни номидан сизларни Осие, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари XI Халқаро кинофестивали қатнашчиларини чин дилдан табриклайман.

Мустақил Ўзбекистон заминига хуш келиб-сиз!

Ҳар бир мамлакат ва ҳар бир миллатнинг буюк вазифаларидан бири — ўз юртининг ажойиб анъаналарини асраб-авайлашдан иборатдир. Неча ўн йиллар муқаддам Тошкентда асос солинган халқаро кинофестиваль ана шундай қутлуғ анъаналардан биридир. Жаҳон халқлари маданияти ва санъатидан баҳраманд бўлиш чин маънодаги саодатдир.

Ўзбекистон илм-маърифат ва санъат даҳларининг бешигини тебратган ватандир. Ал-Хоразмий, ат-Термизий, Имом Бухорий, Аҳмад Яссавий, Амир Темур, Алишер Навоий ва Бобурларнинг ватани бўлган Ўзбекистон сизга кенг қучоқ очиб турибди. Сиз ҳар қадамда халқимиз меҳр-муҳаббати, санъатга бўлган эҳтиромининг шоҳиди бўласиз, деб ўйлайман.

Бугун Тошкентда очилаётган киноанжуман мустақил Ўзбекистон Республикасининг халқаро

алоқаларини янада кенгайтиришига шубҳа йўқ. Биз кино оламининг намоёндаларига қучоқ очарканмиз, айти пайтда жаҳон санъати ва маданияти эшиклари бизга ҳам кенг очилаётганини ҳис қиламиз⁴.

Ўзбекистон пойтахти—Тошкент жаҳоннинг буюк қитъаларини бирлаштирган киноанжуманининг доимий маркази бўлиб қолганидан ҳақли равишда фахрланамиз. Тошкентнинг тинчлик ва дўстлик руҳи абадийдир! Тошкент тинчлик ва дўстликка хизмат қилган буюк ташаббуслар ва анъаналарнинг ватани бўлиб келди ва бундан буён ҳам шундай бўлиб қолади.

Тошкентда навбатдаги XI Халқаро кинофестиваль байроғининг баланд кўтарилиши билан сизларни яна бир бор қутлайман!

1992 йил 8 октябрь

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИ И. А. КАРИМОВНИНГ
МАЪНАВИЯТ ВА МАДАНИЯТГА ОИД
ФИКРЛАРИ АКС ЭТГАН
АСАРЛАРИ, МАЪРУЗА ВА НУТҚЛАРИ**

(Библиография)

И. А. Каримов. Навоий руҳи мададкор бўлмай. А. Навоий таваллудининг 550 йиллигига бағишланган тантанادا сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1991 йил 1 октябрь.

И. А. Каримов. Демократия — қонунга ва шахсга ҳурмат демакдир. "Рабочая трибуна" рўзномаси саволларига жавоб. "Совет Ўзбекистони", 1991 йил 4 июнь.

И. А. Каримов. Дўстлик алоқалари ривожланавсради. "Таймс оф Индия" рўзномаси учун мухбирнинг саволларига жавоблар. "Совет Ўзбекистони", 1991 йил 16 август.

И. А. Каримов. Ассалому алайкум, азиз ватандошлар. Тошкентда бўлиб ўтган ўзбеклар — туркистонликларнинг I халқаро учрашувида сўзланган нутқ. "Ўзбекистон овози", 1991 йил 25 сентябрь.

И. А. Каримов. 1 сентябрь — Ўзбекистонда мустақиллик куни муносабати билан сўзланган нутқ. "Ҳаёт ва иқтисод", 1991 йил, № 11-Б, 6—9-бетлар.

И. А. Каримов. Республика Олий Кенгашининг навбатдан тавқари тўққизинчи сессиясида сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1992 йил 5 январь.

И. А. Каримов. Истиқлол йўли: муаммолар ва режалар. XII шакриқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг

ўнинчи сессиясида 1992 йил 2 ва 3 июлда сўзланган нутқлар.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1992.

И. А. Каримов. Эътиқод йўқ жойда мустақиллик бўлмайди. "Халқ сўзи" мухбири билан бўлган суҳбат. "Халқ сўзи", 1992 йил 24 апрель.

И. А. Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли.— Тошкент. "Ўзбекистон", 1992.

Академия фани: имкониятлар ва истиқболлар. И. А. Каримовнинг Ўзбекистон Фанлар академияси олимлари билан учрашуви. "Халқ сўзи", 1992 йил 18 апрель.

И. А. Каримов. Ўзбекистон мустақиллигининг бир йиллигига бағишланган тантаналарда сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1992 йил 1 сентябрь.

Эрон қадимий маданият ўчоғи. Ёилларнинг аجدодларимиз азалдан асрлар оша қўлни қўлга бериб, икки халқ бахт-саодати учун ҳаракат қилиб келган. И. А. Каримов раҳбарлигидаги Республика Давлат делегациясининг Эрон Ислом Республикасига ташрифига доир. "Халқ сўзи", 1992 йил 26 ноябрь.

И. А. Каримов. Ўзбекистон — кслажаги буюк давлат. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши XI сессиясида сўзланган нутқ, 1992 йил 8 ва 10 декабрь.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1992.

И. А. Каримов. Халқимизнинг оташқалб фарзанди. Шаароф Рашидов таваллудининг 75 йиллигига бағишланган тантаналада сўзланган нутқ.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1992.

И. А. Каримов. Янги уй қурмай туриб, эскисини бузманг. "Комсомольская правда" саволларига жавоблар. Хорижий мухбирлар билан суҳбат.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1993.

И. А. Каримов. Элни сийлаганини эл сийлайди. Халқ депутатлари Жиззах вилоят Кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқ. "Ўзбекистон овози", 1993 йил 7 апрель; Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат. миф-

кура. Нутқлар, мақолалар, суҳбатлар. — Тошкент, "Ўзбекистон", 1993.

И. А. Каримов. Орқага қайтиш йўқ. Ўзбекистон йўли битта — мустақилликни мустақкамлаш, ояга бориш. Ҳамдўстлик давлатлари бошлиқларининг уйрашувида сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1993 йил 20 апрель.

И. А. Каримов. Биз фидойи ватанпарварларга таянамиз. Шаҳар ҳокимлари, вазирликлар ва идоралар, концернлар ва уюшмалар, банклар, корхоналар ва ташкилотлар раҳбарлари билан бўлган мажлисда сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1993 йил 19 февраль.

И. А. Каримов. Буюк мақсад, йўлдан оғишмайлик. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн иккинчи сессиясида сўзланган нутқлар. 1993 йил 6—7 май. — Тошкент, "Ўзбекистон", 1993.

И. А. Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Нутқлар, мақолалар, суҳбатлар. — Тошкент, "Ўзбекистон", 1993.

И. А. Каримов. Аждодлар хотирасини улуғлаш — яхшилик белгиси. Чимкент вилоятида қозоқ халқининг ардоқли фарзандлари Тула бий, Қозибек бий ва Айтеке бийнинг хотирасига бағишланган тантаналарда сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1993 йил 3 июнь.

И. А. Каримов. Ёшлар мустақил мамлакатининг етук мутахассислари бўлиши учун қайғуриш — ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир. Ўзбекистон Республикаси Назирлар Маҳкамаси йиғилишида сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1993 йил 20 июль.

И. А. Каримов. Ўзбекистон — бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли. — Тошкент, "Ўзбекистон", 1993.

И. А. Каримов. Эҳтиром. Соҳибқирон Амир Темур ҳайкалининг очилишига бағишланган тантанада сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1993 йил 1 сентябрь.

И. А. Каримов. Биздан озод ва обод ватан қолсин. Тошкентда "Туркистон" саройи очилиши маросимида сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1993 йил 7 сентябрь.

И. А. Каримов. Ўзбекистон иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишлари. XII чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн учинчи сессиясида сўзланган нутқлар. 1993 йил 2 ва 3 сентябрь.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1993.

Баҳоуддин Нақшбанд хокини тавоф айлаб. И. А. Каримовнинг Баҳоуддин Нақшбанд таваллудининг 675 йиллиги тантаналари муносабати билан Бухорода бўлиши. "Халқ сўзи", 1993 йил 17 сентябрь.

И. А. Каримов. Деҳқончилик бераққиёти — фаровонлик манбаи. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида 1994 йил 18 февралда сўзланган нутқ.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1994.

И. А. Каримов. Иқтисодий ислохот: масъулиятли босқич. Халқ депутатлари Бухоро вилояти Кенгаши сессиясида 1994 йил 18 мартда сўзланган нутқ.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1994.

И. А. Каримов. Биздан озод ва обод Ватан қолсин.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1994.

И. А. Каримов. 1994 йил 2 майда "Соғлом авлод учун" орденини топшириш маросимида сўзланган нутқ.

И. А. Каримов. Ўзбекистонда Қозоғистон кунларининг очилишига бағишланган тантанали йиғилишда сўзланган нутқ, 1994 йил 23 май. "Халқ сўзи", 1994 йил 24 май.

И. А. Каримов. Илму фан мамлакат тараққиётига хизмат қилсин. Ўзбекистон Фанлар академияси умумий йиғилишида сўзланган нутқ. "Ўзбекистон овози", 1994 йил 9 июнь.

И. А. Каримов. Ижобий ишларимизни охирига етказайлик. Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий

Кенгашининг ўн олтинчи сессиясида 1994 йил 22 сентябрда сўзланган нутқ.— Тошкент, "Ўзбекистон", 1994 йил.

И. А. Каримов. Мирзо Улугбек таваллудининг 600 йиллигига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ. "Ўзбекистон овози", 1994 йил 18 октябрь.

И. А. Каримов. Абу Исо Муҳаммад ибн Исо ат-Термизий таваллудининг 1200 йиллигига бағишланган халқаро илмий анжуман иштирокчиларига. "Совет Ўзбекистони", 1990 йил 14 сентябрь.

И. А. Каримов. Ўзбекистон журналистларининг VIII съездига. "Совет Ўзбекистони", 1991 йил 25 январь.

И. А. Каримов. "Шарқ юлдузи" ойнамасининг 60 йиллиги муносабати билан табрик. "Шарқ юлдузи", 1991 йил, 6-сон, 2-бет.

И. А. Каримов. Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонларининг қурултойи иштирокчиларига. "Халқ сўзи", 1992 йил 26 февраль.

И. А. Каримов. Республика фуқароларига Наврўз табриги. "Халқ сўзи", 1992 йил 21 март.

И. А. Каримов. Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг XI Тошкент халқаро кинофестивали қатнашчиларига. "Халқ сўзи", 1992 йил 9 октябрь.

И. А. Каримов. Бизларни яхши ният, қелажакка ишонч ҳеч қачон тарк этмасин. Ўзбекистон халқига янги йил табриги. "Халқ сўзи", 1993 йил 1 январь.

И. А. Каримов. Сизни биз оиламиз қуёши деб ҳисоблаймиз! Ўзбекистон хотин-қизларига байрам табриги. "Халқ сўзи", 1993 йил 6 март.

И. А. Каримов. "Муштум" журнали жамоасига, "Халқ сўзи", 1994 йил 5 апрель.

И. А. Каримов. Ўзбекистон талабаларининг биринчи фестивали қатнашчиларига табрик. "Халқ сўзи", 1993 йил 4 май.

И. А. Каримов. Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг уч йиллиги муносабати билан 1994 йил 31 августда байрам қатнашчиларига қарата сўзланган нутқ. "Халқ сўзи", 1994 йил 7 сентябрь.

И. А. Каримов. "Овози тожик" газетаси жамоасига. "Халқ сўзи", 1994 йил ноябрь.

МУНДАРИЖА

- Нашриётдан	3
Мустақил Ўзбекистонни ривожлантириш- нинг маънавий-ахлоқий негизлари	5
Бозор муносабатлари ва маънавият	13
Маънавият ва маърифатни юксак даражага кўтарайлик	17
Ота-боболаримизнинг эътиқодини ҳурмат қилайлик	22
Элни Ватан манфаати бирлаштиради	25
Илму фан мамлакат тараққиётига хизмат қилсин	43
Маънавий қадриятлар — миллий ифтихори- миз	65
Билимдон, маънавий етук инсонларни етиш- тирайлик	68
Маънавий мерос қудрати	71
Эътиқодда ҳам, ҳаётда ҳам пок, ҳалол бўлайлик	73
Олий мақсадимиз — мустақиллик	78
Миллий истиқлол мафкураси	81
Биз фидойи ватанпарварларга таянамиз	84
Бизни бирлаштирган ғоя	87
Мустақиллигимиз боқий бўлсин	89
Эҳтиром	91
Улугбек руҳи барҳаёт	95
Навоий руҳи-мададкор бўлрай	100

Абу Исо Муҳаммад ибн Исо ат-Гермизий ташал- лудиниинг 1200 йиллигига бағишланган халқаро илмий анжуман иштирокчиларига	104
Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонларининг қурултойи иштирокчиларига	107
Эъзо	110
Маънавий баркамоллик йўли	113
Ҳар бир киши муқаддас нарсага ишонмоғи керак	114
Ўзликимизни англаш йўли	115
Булок боболарнинг руҳи покларига таяниб	118
Янги салғат қошонаси	121
Ватан кўнглимизда	123
Республика фуқароларига Наврўз табриги	124
Соғлом ва баркамол авлод учун	126
Юрт дарди билан яшаш — улуг бахт	131
Дўстликимиз абадий	134
Ассалому алайҳум, азиз ватандошлар	140
Салғат минтақаси чегараснадир	145
Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамла- катлари XI халқаро Тошкент кинофестивали қатнашчиларига	148
"Чушқум" журнали жамоасига	148
Библиография	150

Ислам Абдуганиевич КАРИМОВ

**НЕЗАВИСИМОСТЬ
И
ДУХОВНОСТЬ**

На узбекском языке

Издательство "Ўзбекистон", 1994,
700129, Ташкент, Навоий, 30.

Тузувчи ва нашр учун масъуллар:
Филология фанлари доктори,
профессор Н. КОМИЛОВ, К. БУРОНОВ

Бадний муҳаррир Х. МЕҲМОНОВ
Тех. муҳаррир М. ХУЖАМҚУЛОВА
Мусаҳҳиҳчалар М. МАЖИТХУЖАЕВА,
У. АБДУҚОДИРОВА

Теришга берилди 12.11.94. Босишга руҳсат этилди 4.12.94.
Формати 70x90 1/32. Бисми қонкига таймс гарнитуранида
офсет босма усулида босилди. Шартли бос. л. 8.4.
Нашр. л. 5,06. Тиражи 25 000. Зак. №-602
Баҳоси шартнома асосида.

“Ўзбекистон” нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий, 30.
Нашр. №248-94.

Оригинал-макет масъулияти чекланган “Ношнр”
жамияти техникавий ва программалар воситалар
бизасида тийёрланиб,
Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитаси
ижрададаги Тошкент матбаа комбинатида босилди.
700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Каримов И. А.
К 25 Истиқлол ва маънавият. — Т.: Ўзбекистон, 1994. — 160 б.
ISBN-5-640-0159-3

Жонажон Ватанимиз Ўзбекистон тўғри ва оқилона сиёсат туфайли миллий мустақиллик йўлидан жадал олга бормоқда. Халқимизнинг ўз-ўзини, ўз тарихини идрок этиб, маънавий-маданий қадриятлари, бой меросини ўзлаштириши ва шу асосда мустақиллик тафаккурининг шаклланиши жараёни ҳам аниқ кўзга ташланиб бормоқда.

Бу Ўзбекистон Президенти И. А. Каримовнинг маънавият ва маърифатга, тарихий қадриятларни тиклашга доимий диққат-этиборининг натижаси, албатта. Унинг нутқларида, асарларида маърифат ва маънавиятнинг қудрати ва аҳамияти асослаб берилган, маънавий камолот йўллари, бу соҳадаги вазифа ва тадбирлар белгиланган, халқимизнинг дил-дилидан жой олган фикрлар акс этган.

Ушбу китобда юртбошимизнинг маъруза ва нутқлари, асарларида баён этилган маърифат ва маънавиятга оид фикрлари жамланди.

Каримов И. А. Независимость и духовность.

65.9(5У)

№ 685-94

Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Республикасининг
Давлат кутубхонаси

К 0804000000—131 94
М 351 (04) 94